

Eesti üliõpilaste soolise võrdõiguslikkuse alane teadlikkus, hoiakud ja kogemused

2016

Uuring on osa projektist „Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine üld- ja kõrgharidusse“, mida on rahastatud Norra toetuste 2009–2014 soolise võrdõiguslikkuse ning töö- ja pereelu tasakaalu programmist

Autorid:

Kristi Anniste on Praxise töö- ja sotsiaalpoliitika analüütik.

Valentina Batueva on Praxise majanduspoliitika nooremanalüütik.

Helen Biin on Praxise töö- ja sotsiaalpoliitika analüütik ning soolise võrdõiguslikkuse valdkonna ekspert.

Eve Mägi on Praxise hariduspoliitika analüütik ja haridusvaldkonna ekspert.

Liina Osila on Praxise töö- ja sotsiaalpoliitika analüütik.

Pirjo Turk on Praxise töö- ja sotsiaalpoliitika analüütik ning soolise võrdõiguslikkuse valdkonna ekspert.

Keeletoimetaja:

Kristel Ress (Päevakera)

Käesoleva töö valmimisse on andnud olulise panuse ka:

Karin Jöers-Türn, Marre Karu (Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut), Kersti Kruus (Kaitseliit), Eneli Mikko (Praxis) ja Karmen Trasberg (Tartu Ülikool).

Poliitikauuringute Keskus Praxis on Eesti esimene sõltumatu, mittetulunduslik mõttekeskus, mille eesmärk on toetada analüüsile, uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika

Poliitikauuringute Keskus Praxis

Tornimäe 5, III korrus

10145 Tallinn

tel 640 8000

www.praxis.ee

praxis@praxis.ee

Väljaande autoriõigus kuulub Poliitikauuringute Keskusele Praxis. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Anniste, K., Batueva, V., Biin, H., Mägi, E., Osila, L. ja Turk, P. 2016. Eesti üliõpilaste soolise võrdõiguslikkuse alane teadlikkus, hoiakud ja kogemused. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Sisukord

Kasutatud lühendid	5
1. Uuringu taust	6
1.1. Sooline ebavõrdsus kui Eesti ühiskonnas kõiki valdkondi läbiv probleem	7
1.2. Hariduse roll soolise ebavõrdsuse vähendamisel	8
2. Metoodika	10
2.1. Kvalitatiivne uuring	10
2.1.1. Andmete kogumine	10
2.1.2. Andmete analüüs	11
2.2. Kvantitatiivne uuring.....	11
2.2.1. Andmete kogumine	11
2.2.2. Valim.....	13
2.2.3. Andmete kaalumise	16
2.2.4. Andmete analüüs	17
3. Uuringu tulemused	18
3.1. Hinnangud meeste ja naiste positsioonile Eesti ühiskonnas	18
3.1.1. Kokkuvõtte üliõpilaste hinnangute kohta meeste ja naiste positsioonile Eesti ühiskonnas.....	26
3.2. Rollid ja hoiakud. Perekond ja kodused tööd	26
3.2.1. Kokkuvõtte perekonna ja koduste tööde kohta	30
3.3. Rollid ja hoiakud. Naiste ja meeste osalemine poliitikas.....	31
3.3.1. Kokkuvõtte naiste ja meeste osalusest poliitikas	34
3.4. Üliõpilaste teadlikkus soolisest võrdõiguslikkusest tööturul	35
3.4.1. Kokkuvõtte üliõpilaste teadlikkusest soolisest võrdõiguslikkusest tööturul	37
3.5. Üliõpilaste kogemused soostereotüüpse lähenemisega haridusteel ja nende tähelepanekud selle kohta.....	38
3.5.1. Kokkuvõtte üliõpilaste kogemuste ja tähelepanekute kohta soostereotüüpsest lähenemisest oma haridusteel	44
3.5.2. Üliõpilaste teadlikkus erialasest soolisest võrdõiguslikkusest ja nende hoiakud teema käsitlemise suhtes erialaõpingutes	44
3.5.3. Kokkuvõtte üliõpilaste teadlikkusest erialasest soolisest võrdõiguslikkusest ja nende hoiakud teema käsitlemise suhtes erialaõpingutes	50
Kokkuvõte.....	51
Summary.....	57
Kasutatud kirjandus.....	64
LISA 1. Üliõpilaste küsitluse ankeet	66
LISA 2. Üliõpilaste fookusrühma intervjuude kava	79

Jooniste loetelu

Joonis 1. Üliõpilaste vanuseline jaotus õppeastmete kaupa %	14
Joonis 2. Vastajate jaotus õppetaseti. kaalumata küsitluse ja EHISE andmed %	15
Joonis 3. Kuidas Sa hindad naiste ja meeste positsiooni Eesti ühiskonnas? Sooline jaotus %	19
Joonis 4. Nõustumine soolist võrdõiguslikkust puudutavate väidetega. Sooline jaotus (%).....	21
Joonis 5. Mõttele Eesti ühiskonnale ja märgi, kuivõrd nõustud järgnevate väidetega? Sooline jaotus %	24
Joonis 6. Kuivõrd nõustud toodud väidetega? Sooline jaotus %	26
Joonis 7. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega? Sooline jaotus %.....	29
Joonis 8. Kui sa saaksid lähiajal lapse, siis milline oleks sinu jaoks kõige meelepärased lapsepuhkuse jagunemine sinu ja su partneri või abikaasa vahel? Sooline jaotus %.....	30
Joonis 9. Milline peaks sinu hinnangul olema naiste osakaal loetletud kohtades? Sooline jaotus %	33
Joonis 10. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega? Sooline jaotus %.....	34
Joonis 11. Kas sinu teada vastavad toodud väited tõe või mitte? Sooline jaotus %.....	37
Joonis 12. Palun mõttele tagasi oma põhikooli ja keskkooli peale. Kas õpetajate poolt tuli kunagi ette sooliselt ebavõrdset kohtlemist hindamisel? Sooline jaotus %.....	39
Joonis 13. Palun mõttele tagasi oma põhikooli ja keskkooli peale. Kas õpetajate poolt tuli kunagi ette järgmisi olukordi ... Sooline jaotus %.....	40
Joonis 14. Mõttele oma praegu käimas olevate ülikooliõpingute peale. Kas Sinu ülikooliõpingute käigus on tulnud ette olukordi, kus ... Sooline jaotus %	43
Joonis 15. Kas põhi- või keskkooli tundides räägiti sulle midagi järgmistel teemadel? Sooline jaotus %	45
Joonis 16. Kas ülikooli loengutes või seminarides on sulle midagi räägitud loetletud teemadel? Sooline jaotus %	47
Joonis 17. Palun vasta järgmistele küsimustele. Sooline jaotus %	49

Tabelite loetelu

Tabel 1. Üliõpilaste küsitlusele vastamise määr kõrgkooliti	12
Tabel 2. Vastajate kõrgeim omandatud haridustase %	14
Tabel 3. Vastanud üliõpilaste jaotus erialade kaupa %	15

Kasutatud lühendid

EHIS	Eesti Hariduse Infosüsteem
EIGE	Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (<i>The European Institute for Gender Equality</i>)
EL	Euroopa Liit
ENÜ	Eesti Naisteühenduse Ümarlaua SA
ESA	Statistikaamet
SVM	soolise võrdõiguslikkuse monitooring

1. Uuringu taust

Käesolev uuring on osa Norra toetuste 2009–2014 soolise võrdõiguslikkuse ning töö- ja pereelu ühitamise programmist rahastatud projektist „Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine üld- ja kõrgharidusse“¹, mille laiem eesmärk on suurendada Eesti ühiskonnas soolist võrdõiguslikkust haridussüsteemi sootundlikumaks muutmise kaudu. Konkreetsemalt töötati projekti raames välja, testiti ja rakendati ellu spetsiaalselt Eesti ühiskonna, sh üliõpilaste, õpilaste ja õpetajate vajadusi silmas pidavad soolise võrdõiguslikkuse kursused² kõrgkoolidele ning täienduskoolituskursus üldhariduskoolide õpetajatele³.

Et loodavad kursused oleksid maksimaalselt tõhusad ja tooksid kaasa võimalikult suure ühiskondliku muudatuse, pidasime vajalikuks uurida sihtrühmade – üliõpilaste ja õppejõudude ning üldhariduskoolide õpetajate ja koolijuhtide – vajadusi ja ootusi. Selleks tegime põhjaliku uuringu, mille põhitulemused on kajastatud siinses uuringuaruandes.

Uuringus on kasutatud nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset metoodikat. Kvantitatiivse analüüsi eesmärk on anda ülevaade sellest, millised on Eesti üliõpilaste teadmised soolisest võrdõiguslikkusest, hoiakud selle suhtes ja suhtumine sellesse. Kvantitatiivse analüüsi tulemused aitasid paremini fookustada ülikoolikursuste sisu, st valida teemasid, mille kohta on lüngad teadmistes kõige suuremad, ning ka teemakäsitluse keerukuse astet. Veel on uuringu tulemusi võimalik kasutada üliõpilaste soolise võrdõiguslikkuse alase teadlikkuse monitoorimiseks laiemalt ja võrrelda neid kogu rahvastiku teadlikkusega kõnealusest teemast, sest uuringu tulemused on osaliselt võrreldavad Sotsiaalministeeriumi perioodiliselt korraldatava soolise võrdõiguslikkuse monitooringuga (edaspidi SVM), mis hõlmab kogu rahvastikku.

Uuringu kvalitatiivse osa sihtrühma kuulusid peale üliõpilaste ka õppejõud, üldhariduskoolide õpetajad ja eksperdid. Kvalitatiivse analüüsi eesmärk oli selgitada välja, milliseid lünki esineb sihtrühmade teadmistes soolise võrdõiguslikkuse kohta, milline on nende üldine meelestatus seoses kõnealuse teemaga ning millised on olnud nende kogemused võrdse kohtlemisega. Uuring võimaldas sihtrühmi kasutada ka ekspertidena tagamaks õppematerjalide sisu ja vormi sobivuse. Samuti annab analüüs hea ülevaate üliõpilaste ja õpetajate valmisolekust osaleda loodud kursustel.

Uuringu tulemused andsid vajaliku info kahe süsteemse, testitud ja mitmekülgse üliõpilastele suunatud õppeaine ning õpetajatele ja koolijuhtidele mõeldud kahepäevase täienduskoolituskursuse loomiseks. Neid mõlemaid on edaspidi võimalik kasutada soolise võrdõiguslikkuse laiapõhjaliseks, süsteemseks ja jätkusuutlikuks edendamiseks hariduses.

¹ Projekti koduleht asub aadressil www.praxis/sool6ime-hariduses.

² Kursusi „Sugu ja haridus“ ning „Ühiskonna sooline tasakaal(utus): analüüs ja lahendusvõimalused“ õpetati esimest korda Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis 2014/2015. õa kevadsemestril.

³ Esimesed kahepäevased täienduskoolituskursused „Sooteadlikkus koolis – kellele ja milleks“ korraldati Tartus (koostöös Tartu Ülikooli õpetajate täienduskoolitus- ja kutseasta keskusega) ja Tallinnas 2015. a kevadel.

1.1. Sooline ebavõrdsus kui Eesti ühiskonnas kõiki valdkondi läbiv probleem

Sooline ebavõrdsus on Eesti ühiskonnas erinevaid valdkondi läbiv ja juurdunud probleem. Seda kinnitavad nii statistilised näitajad kui ka uuringud. Euroopa riike kuues eluvaldkonnas võrdlev soolise võrdõiguslikkuse indeks (Euroopa soolise võrdõiguslikkuse instituudi EIGE indeks, edaspidi EIGE indeks) näitab, et Eesti jääb soolises võrdõiguslikkuses Euroopa Liidu (EL) riikide keskmisele tasemele alla⁴.

Üks ilmekamaid näiteid on tööturul valitsev sooline ebavõrdsus. Eesti naiste tööhõive on teiste ELi riikide võrdluses suur: Statistikaameti (ESA) andmetel oli 2014. aastal 59% Eesti 15–74aastastest naistest ja 67% sama vanuserühma meestest hõivatud (ESA tabel TT330). Ka on Eesti naised meestest tunduvalt kõrgemalt haritud: 2014. aasta seisuga oli 37% naistest kõrgharidusega, samas kui meestest oli kõrgharidusega ainult 25% (ESA tabel RV0232). Sellised näitajad asetavad meid ELis Läti järel teisele kohale soolise hariduslõhe suuruse poolest (Eurostat, „*Gender statistics*“).

Hoolimata naiste märkimisväärsest panusest ja kõrgemast haridusest on olukord tööturul sooliselt ebavõrdne. Eestis on ELi suurim sooline palgalõhe: 2013. aastal oli see Eurostati andmetel 29,9%, samal ajal kui ELi keskmine näitaja on 16,3%. Samuti on Eestis ELi üks enim sooliselt segregeerunud tööturte, st naised ja mehed töötavad Eestis erinevates valdkondades ja erinevatel ametikohtadel.

Kõrvutatud kuiv statistika näitab, et Eestis on naiste eneseteostus piiratud ja nende potentsiaal tööturul alakasutatud – riigi pakutav haridus ja sellesse investeeritud ressursid toovad ühiskonnale tagasi üksnes osa võimalikust tulust.

Peale tööturu ja sissetulekutega seotud ebavõrdsuse rõhutab EIGE indeks soolist ebavõrdsust ajakasutuses: Eesti naised panustavad märksa rohkem lähedaste (nii laste kui ka täiskasvanute) eest hoolitsemisse. Statistikaameti 2013. aasta andmed näitavad, et naistel kulub võrreldes meestega ligikaudu kaks korda rohkem aega kodustele töödele (Kommel 2013). Ka poliitilist ja majanduslikku võimu on Eesti naistel Euroopa keskmisest palju vähem. Teisalt on Eesti mehed märkimisväärselt halvema tervise ja lühema elueaga kui naised (EIGE indeks).

Kuigi Eestis on ligipääs üldharidusele võrdselt tagatud nii poistele kui ka tüdrukutele, on haridussüsteem üks ebavõrdsuse teravalt ilmnemise koht. ELi riikidest on Eesti hariduselu peaaegu kõige tugevamalt sooliselt jaotunud (Vainu, Järviste, Biin 2010). Põhikoolist väljalangenutest on üle 70% poisid (Papp 2012a) ning ka pikendatud õppe ja erivajadustega laste põhikooliklassides on ülekaalus poisid (Papp 2012b). Õpilaste õppeedukus on sooti erinev, näiteks põhikooli lõpueksamid sooritab headele hinnetele märksa rohkem tüdrukuid (Papp 2012a). Haridusvalikud nii põhikooli kui ka gümnaasiumi järel on samuti sooliselt väga erinevad: gümnaasiumis väheneb poiste osakaal põhikooliga võrreldes järsult, põhikooli järel siirduvad kutseharidusse pigem poisid, samas kui keskhariduse järel domineerivad selles tüdrukud (Papp 2012b). Kutsehariduse erialavalikud on tugevalt sooliselt jaotunud, kõrgharidust omandab rohkem naisi kui mehi (Papp 2012b) ning meeste osakaal üldise kesk- või kõrgharidusega rahvastiku seas on naiste osakaalust väiksem (Papp 2012a).

⁴ Vt ka EIGE soolise võrdõiguslikkuse indeks, <http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/about>.

Poiste kehvemad õppetulemused ja suur väljalangemus põhikoolis, erialavalikute tugev sooline jaotumine ja kõrgema haridusega naiste märgatavalt suurem osakaal tööealise rahvastiku seas on ainult mõned ilmekad näited Eesti haridussfääri soolisest kallutatusest ja ebavõrdsetest võimalustest. Lisaks soolistele erinevustele õpilaste seas on ka Eesti haridusinstituutides täheldatav suur sooline segregatsioon. Eurostati 2013. aasta andmed näitasid, et Eestis on üksnes iga kaheksas õpetaja mees, mis on ELi kõige väiksem näitaja. Vähesed meesõpetajad on valdavalt koondunud täppisteaduste, tehnoloogiaõpetuse ja spordiainete valdkonda.

Kuigi Eesti on liitunud mitme rahvusvahelise konventsiooni ja leppega ning juurutanud seadusandlikul tasandil nõuded soolise võrdõiguslikkuse toetamiseks ja ebavõrdse kohtlemise keelustamiseks, pole *de jure* võrdõiguslikkusega kaasnenud naiste ja meeste võimaluste, õiguste ja kohustuste tegelik võrdsem jagunemine. Õigusaktide ja riikliku poliitika kõrval mõjutavad võimaluste võrdsuse saavutamist ka ühiskonnas levinud väärtused, hoiakud ja uskumused, mis puudutavad naiseks ja meheks olemist (Inglehart, Norris 2003). Kuigi Eesti inimesed tajuvad meeste positsiooni ühiskonnas naiste omast paremana (SVM 2013), ei nähta soolist ebavõrdust suure ühiskondliku probleemina. Kui ELi elanikest ligikaudu kaks kolmandikku leiab, et nende riigis on sooline ebavõrdsus väga levinud või levinud, siis Eestis on samal seisukohal ainult 42% elanikest (Eurobaromeeter 2010) ning neljandik elanikest usub, et Eestis on naised ja mehed võrdsed (SVM 2013).

Suur lõhe EIGE indeksis ilmekalt väljendatud tegeliku olukorra ja probleemi tajumise vahel on ilmne. Soolise kihistumise mõistmist ja probleemiga süsteemset tegelemist pärsivad inimeste vähene teadlikkus võrdse kohtlemise olulisusest, oskamatus seda märgata ja sellele reageerida ning ühiskonnas levinud soostereotüübid ja eelarvamused.

1.2. Hariduse roll soolise ebavõrdsuse vähendamisel

Haridus ja kool mängivad soolise võrdõiguslikkuse edendamisel suurt rolli mitmel tasandil. Esmalt on tähtis, et võimalus omandada haridus oleks tagatud nii poistele kui ka tüdrukutele. See võib tähendada ligipääsu pakkumist haridusele nii, et õigus ja võimalus koolis käia ei oleneks lapse soost, või seda, et õppekavad, -meetodid ja õpetamispraktikad toetaksid nii poiste kui ka tüdrukute koolis püsimist ja hakkamasaamist.

Uuringud on kinnitanud, et poisse ja tüdrukuid koheldakse koolis erinevalt, neile esitatakse erinevaid ootusi ning nende võimalused õppida ja haridust omandada on seetõttu samuti erinevad (Vainu, Järviste, Biin 2010). Erinevad ootused ja kohtlemine põhjustavad erinevusi õppeedukuses, koolikeskkonna tajumises ning erialavalikutes (Ekström *et al.* 2010). On selge, et haridussektori reformimine üksinda ei ole soolise ebavõrdsuse kaotamiseks piisav, kuid sellel sektoril on väga suur potentsiaal mõjutada meeste ja naiste võrdseid võimalusi ning soolise võrdõiguslikkuse kui põhiväärtuse aktsepteerimist (Schalkwyk, Thomas, Woroniuk 1997).

Keskse sotsialiseerijana on kool kaalukas väärtuste ja normide looja ning edasikandja, mistõttu mõjutab seal toimuv võrdõiguslikkust ka muudes eluvaldkondades, kandudes nii perekonda, tööturule kui ka kogu ühiskonda laiemalt. Teisalt mõjutavad ühiskonnas levinud hoiakud ja normid ka haridussüsteemi – nii haridusvaldkonna töötajate hoiakuid kui ka praktikaid (õpetamisviise, õppekavade ja -materjalide loomist jmt) –, lähtudes ühiskonnas laiemalt levinud normidest, väärtustest ja hoiakutest (Schalkwyk, Thomas, Woroniuk 1997). Seetõttu on sooteema lõimimist

koolide õppekavadesse peetud üheks parimaks viisiks suurendada soolist võrdõiguslikkust pikemas plaanis (Andresson 2012). Peale selle on vaja arvestada soolise võrdõiguslikkuse aspekti kõigis kooli tegevustes. Praktikas tähendab see sugu puudutavate hoiakute ja uskumuste hindamist ja küsimuse alla seadmist ning suhtumisviiside ja käitumise muutmist (Hynninen, Juutilainen 2006). Üksnes sootemaatika süstemaatiline lõimimine õppekavadesse ning koolide käitumis- ja õpetamispraktikate muutmine koos võivad tuua muutusi õpilaste valikutes ning toetada normide, väärtuste ja hoiakute teisenemist.

Sootemaatika edukaks lõimimiseks õppekavadesse ning õpetamis- ja käitumispraktikate muutmiseks koolis on vaja, et õpetajad teadvustaksid ja oskaksid märgata neid internaliseeritud käitumismalle ja hoiakuid, mida nad töö käigus õpilastele edasi annavad. Selleks peab õpetajatele pakkuma nii teoreetilisi teadmisi soolisest võrdõiguslikkusest ja soo rollist koolis kui ka praktilisi oskusi sooliste stereotüüpide ja diskrimineeriva käitumise märkamiseks, samuti selliste olukordade lahendamiseks (Bondestam 2010). Sootemaatika lõimimine õpetajakoolitusse on äärmiselt oluline, kuna soolise võrdõiguslikkuse lõimimise viis õppeainetesse sõltub eelkõige õpetajast ning tema roll väärtuste ja hoiakute edasiandjana on väga suur.

Ehkki poiste suurem väljalangemus ja ametite sooline jaotus on leidnud avalikus arutelus käsitlemist, ei ole soolise võrdsuse teemat hariduses laiemalt Eestis väga tähtsustatud. Sugu, soolistatus ja sooline võrdõiguslikkus ei kuulu ka haridusvaldkonna uuringute tavalisse analüüsirepertuaari. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus viitab küll soolisele võrdõiguslikkusele kui koolielu korraldamise ühele põhimõttele, samuti käsitleb soolise võrdõiguslikkuse seadus soolise võrdõiguslikkuse edendamist hariduses ja koolitusvaldkonnas, kuid seaduses sätestatu ei rakendu märkimisväärselt tegelikus koolielus.

Soolise võrdõiguslikkuse alase hariduse tähtsust rõhutab ja kinnitab ka Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee, mille 2007. aastal liikmesriikide valitsustele antud soovitusel on haridusvaldkonna standardite hulgas nimetatud soolise võrdõiguslikkuse aspekti lisamine inimõiguste raamistikus õpetajate esma-, ümber- ja täiendõppe programmidesse (REC 2007: 17). Kuigi vajadust sellesisulise koolituse pakkumiseks on riiklikul tasandil märgatud, ei ole õpetajate ja koolijuhtide koolitus- ja täiendkoolitusprogrammidesse soolise võrdõiguslikkuse teemalisi kursusi lisatud. Uuringud, mis kinnitavad, et Eesti õpetajate ja koolijuhtide ootused ja hoiakud (Papp 2012a) ning õppekavad, -materjalid ja variõppekava (Mikk 2002) taastoodavad ja kinnistavad soorolle, viitavad aga teravale vajadusele kaasata soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise temaatika õpetajate baaskoolitusse.

2. Metoodika

Projekti raames loodud kursuste sihtrühmadeks olevate üliõpilaste ja üldhariduskoolide õpetajate vajaduste ja ootuste uurimiseks kasutati nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid uurimismeetodeid. Et nende meetodite samaaegne kasutamine võimaldab määratleda uuritava nähtuse eri nüansse ja minna teema lahkamisel rohkem sügavuti (Creswell *et al.* 2003; Creswell 2005; Ivankova *et al.* 2006), kombineeritigi üliõpilaste vajaduste ja ootuste väljaselgitamiseks ning põhjalikumaks analüüsiks neid kahte lähenemist.

2.1. Kvalitatiivne uuring

Kvalitatiivse analüüsi siht on leida tähendusi ja tõlgendusi sotsiaalses maailmas kogetule. Sel viisil kogutud andmeid kasutati nii üldhariduskoolide õpetajatele mõeldud täienduskoolituskursuse kui ka üliõpilastele loodud kursuste sisendina.

2.1.1. Andmete kogumine

Kvalitatiivse uuringu analüüs põhineb kuuel poolstruktureeritud fookusrühma intervjuul õpetajakoolituse⁵ ja sotsiaalteaduste üliõpilastega, ühel poolstruktureeritud fookusrühma intervjuul tegevõpetajatega ning üheksal individuaalsel eksperdiintervjuul ülikoolide õppejõudude, üldhariduskoolide õpetajate, haridusvaldkonna ametnike ning soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise teemade ekspertidega. Intervjuud tehti 2014.–2015. aastal. Fookusrühma intervjuude eelis on see, et vestlusrühmas osalejad täiendavad üksteise kogemusi ja teadmisi, mis võimaldab selgitada paremini välja nii intervjuueeritavate ühiseid kui ka vastuolulisi seisukohti (Laherand 2008; Milena, Dainora, Alin 2008). Õppejõudude, õpetajate, haridusvaldkonna ametnike jt ekspertidega otsustati teha individuaalsed eksperdiintervjuud, sest nende inimeste taust ja kogemused oma ala asjatundjatena ning neilt kogutavad faktiteadmised on erinevad.

Üliõpilaste fookusrühma intervjuude eesmärk oli mõtestada ülikooli õpetamispraktikaid ning neid mõjutavaid väärtusi ja norme soolise võrdõiguslikkuse vaatenurgast. Poolstruktureeritud fookusrühma intervjuude kava (vt lisa 2) koostas Praxise uuringurühm ning see koosnes kolmest teemaplokist: sissejuhatavad küsimused (intervjuuks häälestamine, võrdõiguslikkuse mõiste määratlemine), osalejate arusaamad soolisest võrdõiguslikkusest ning võrdõiguslikkuse teema üliõpilaste erialal ja ootused sellele.

Valimi moodustamisel lähtuti põhimõttest, et tegu oleks mitmekülgse õpikogemusega üliõpilastega, sest nii saab võimalikult laiapõhjalise ülevaate arvamustest (Creswell 2013). Intervjuueeritavad leiti üliõpilaste postiloendite ja otsekontaktide abil. Kõik intervjuud tehti Tartu Ülikooli üliõpilastega.

Sotsiaalteaduste üliõpilastega tehti kaks ja õpetajakoolituse üliõpilastega neli fookusrühma intervjuud. Fookusrühmades osales 10 sotsiaalteaduste üliõpilast (kuus naist ja neli meest) ning 20

⁵ Õpetajakoolituse üliõpilastega tehtud fookusrühma intervjuusid on põhjalikumalt analüüsitud Kersti Kruusi magistritöös „Soolise võrdõiguslikkusega seotud arusaamad õpetajakoolituse üliõpilaste näitel“. Töö on kättesaadav aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48259/kersti_kruus.pdf.

õpetajakoolituse üliõpilast (12 naist ja kaheksa meest). Intervjuud tehti Tartus 2014. aasta kevadel ja sügisel.

Õpetajate fookusrühma intervjuu peamine raskuskese oli projekti käigus loodud õpetajate täienduskoolituskursuste jaoks info kogumisel, kuid osalejad jagasid ka oma kogemusi, tähelepanekuid ja hoiakuid seoses võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkusega koolipraktikas. Intervjueeritavad leiti erialaliitude, õpetajate postiloendite ja sotsiaalmeedia kaudu levitatud üleskutse abil. Vestlusel osales kaheksa eri koolides ja õppetasemetel erinevaid aineid õpetavat õpetajat (viis naist ja kolm meest). Fookusrühma intervjuu tehti Tartus 2014. aasta sügisel.

Ekspertiintervjuude eesmärk oli koguda üld- ja kõrghariduse ekspertide hinnanguid selle kohta, milline on õpetajate, õppejõudude, õpilaste ja üliõpilaste teadlikkus soolisest võrdõiguslikkusest ja võrdsetest võimalustest ning nende vajadused selles valdkonnas, samuti küsimus, kui vastuvõtlikud on üldharidus- ja ülikoolid võrdseid võimalusi käsitleva õppe suhtes. Üheksa ekspertiintervjuud tehti individuaalintervjuudena. Intervjueeritavad leiti otsekontaktide abil ning nende hulka kuulusid õpetajate baas- ja täienduskoolituse valdkonna korraldajad, õpetajate (eriala)liitude esindajad, tegevõpetajad, ülikoolide õppejõud, soovaldkonna ekspert ja Haridus- ja teadusministeeriumi esindaja.

2.1.2. Andmete analüüs

Andmeid analüüsiti kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsi meetodil. Induktiivne lähenemine aitas paremini mõista intervjueeritavate maailmavaadet, arvamusi ja tõlgendusi mitmesuguste teemaga seonduvate aspektide kohta (Laherand 2008).

2.2. Kvantitatiivne uuring

Kvantitatiivset lähenemist, mille eesmärk on esitada üldistatavaid ja faktilisi andmeid, kasutati lisainfo saamiseks üliõpilastele loodavate kursuste kohta, mis on oma mahult laiahaardelisemad ja põhjalikumad kui üldhariduskoolide õpetajate täienduskoolituskursus ning vajasisid seetõttu laiemat käsitlust. Samuti annab kvantitatiivne uuringuosa võimaluse monitoorida üliõpilaste soolise võrdõiguslikkusega seonduvaid kogemusi ja hoiakuid.

2.2.1. Andmete kogumine

Kvantitatiivse uuringu käigus koguti andmeid veebipõhise ankeetküsitluse abil (vt ankeet lisa 1). Küsimustiku koostamisel lähtuti osaliselt Sotsiaalministeeriumi perioodilise korraldatava soolise võrdõiguslikkuse monitooringu küsimustest, et üliõpilaste soolise võrdõiguslikkuse alaseid hoiakuid, teadlikkust ja kogemusi oleks võimalik võrrelda kogu Eesti rahvastikuga. Ankeetküsitlus vormistati ja viidi ellu eestikeelsena. Küsitlusankeeti testiti enne väikese rühma üliõpilaste seas, kelle tagasiside põhjal küsimustikku täiendati ja parandati.

Kutse ankeetküsitlusele vastamiseks edastati 2014. aasta sügissemestril koostöös kõrgkoolide infojuhtide ja üliõpilaste esindajatega postiloendite, siseveebi, uudiskirjade, meedia ja sotsiaalmeedia kaudu Eesti kõrgkoolide üliõpilastele. Veebiküsitluse ajal jälgiti üliõpilaste vastamisaktiivsust kõrgkooliti ja vajaduse korral võeti valimi esinduslikkuse suurendamiseks ühendust nende kõrgkoolide kontaktisikutega, kus vastajaid oli oodatust vähem.

Ankeetküsitlusele vastas 4525 inimest. 1777 ankeeti olid eri põhjustel kasutuskõlbmatud (ankeet ei olnud täielikult täidetud, vastaja esitatud demograafilistes andmetes esines vastuolusid, vastaja ei kuulunud uuringu sihtrühma, vastaja oli ankeeti täitnud mitu korda jms). Korrektseid ankeete oli seega 2748 (s.o üle kolme korra rohkem kui kavandatud 800 respondenti), mis moodustab umbes 5% kogu üliõpilaskonnast. Proportsionaalselt oli kõige rohkem vastajaid kõige suurema üliõpilaskonnaga ülikoolidest (Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Tallinna Ülikool). Vastamismäär oli kõrgem Eesti Infotehnoloogia Kolledži, Sisekaitseakadeemia ja Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli üliõpilaste seas. Küsitlusele ei tulnud ühtegi vastust Euroakadeemiast. Küsitlusele vastamise määradest kõrgkooliti annab ülevaate **Error! Reference source not found.**

TABEL 1. ÜLIÕPILASTE KÜSITLUSELE VASTAMISE MÄÄR KÕRGKOOLOITI

Kõrgkool	Üliõpilaste arv (EHIS 2014/2015)	Vastajate arv	Vastamismäär
Arvutikolledž	105	5	4,8%
EELK Usuteaduse Instituut	132	11	8,3%
Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar	36	0	0,0%
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	1616	32	2,0%
Eesti Hotelli- ja Turismikõrgkool	175	19	10,9%
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	848	139	16,4%
Eesti Kunstiakadeemia	1055	35	3,3%
Eesti Lennuakadeemia	276	29	10,5%
Eesti Maaülikool	3680	123	3,3%
Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	62	1	1,6%
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	656	52	7,9%
Estonian Business School	1401	29	2,1%
Euroakadeemia	574	0	0,0%
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused	169	14	8,3%
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	759	107	14,1%
Sisekaitseakadeemia	697	87	12,5%
Tallinna Majanduskool	590	46	7,8%
Tallinna Tehnikakõrgkool	2645	143	5,4%
Tallinna Tehnikaülikool	12 164	475	3,9%
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	1336	127	9,5%
Tallinna Ülikool	9010	311	3,5%
Tartu Kõrgem Kunstikool	309	28	9,1%
Tartu Teoloogia Akadeemia		4	
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	1068	42	3,9%
Tartu Ülikool	12 778	872	6,8%
Võrumaa Kutsehariduskeskus	170	8	4,7%
Välismaa		6	

Märkimata		3	
Kokku	52 311	2745	5,2%

Märkus: v.a. doktoriõpe.

Kogutud andmete põhipiirang on vastamise vabatahtlikkus, mis tähendab, et küsitlusankeedi täitsid suure tõenäosusega lõpuni just need, kellel endal on teema vastu suurem huvi. Teemast mitte huvitatute arvamused on alaesindatud.

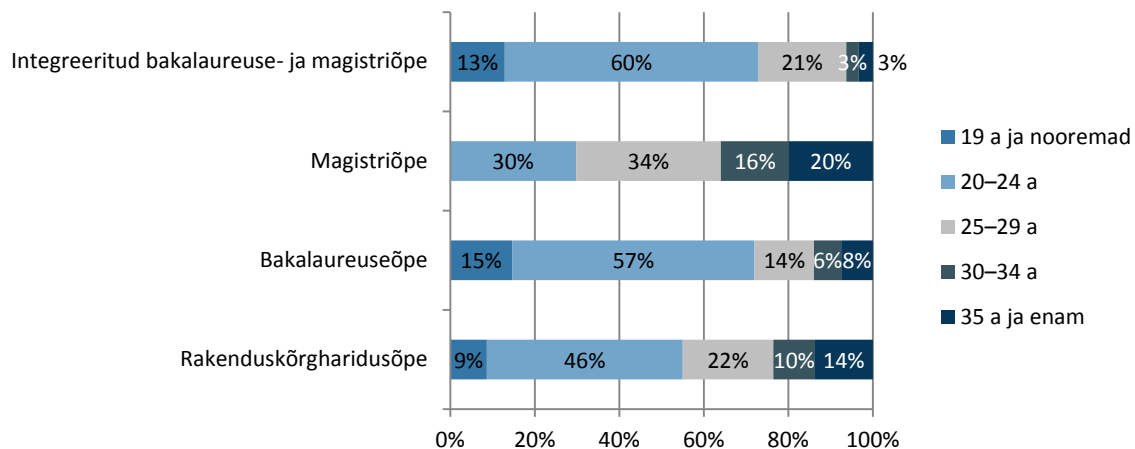
2.2.2. Valim

Kvantitatiivse uuringu valim koosnes 2748st rakenduskõrgharidus-, bakalaureuse- ja magistriõppe ning integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilasest. Uuringus ei küsitletud doktoriõppe üliõpilasi, sest see sihtrühm on madalama astme õppuritega võrreldes heterogeensem. Doktoriõppes osalejate vanus, hariduslik taust ja töökogemus erinevad nii madalama astme õppijatest kui ka rühmasiseselt. Samuti võib doktorantide haridustee olla jäänud nii üldharidus- kui ka kõrgkoolis kuni mitmekümne aasta taha, mil ühiskondlik kontekst ja haridussüsteem olid praegusest erinevad. Et küsitlusega uuriti üliõpilaste kogemusi üldharidus- ja ülikooliõpingute ajal, on andmete võrreldavuse ja tõlgendatavuse tagamiseks vaja, et koolikogemus jääks võrreldava aja sisse.

Kuna õppevorm ei omanud sihtrühma puhul tähtsust, kuulusid valimisse nii täis- ja osaajaga, päevases ja kaugõppes õppivad kui ka akadeemilisel puhkusel viibivad üliõpilased. Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel õppis selliseid üliõpilasi Eesti kõrgkoolides 2014/2015. õppeaasta 10. novembri seisuga 52 311, seega moodustas valim ligikaudu 5% üldkogumist. Valimi maht on esinduslik ja seega võib uuringu tulemusi laiendada kogu Eesti üliõpilaskonnale.

Ankeetküsitlusele vastanuist oli 72% nais- ja 28% meessoost. Vastanute ja üldkogumi määra (EHIS andmetel oli 2014/2015. õa üliõpilaskonna sooline jaotus 59% nais- ja 41% meesüliõpilasi) kõrvutades selgus, et küsitluses osalesid teistest tunduvalt aktiivsemalt naisüliõpilased (13 protsendipunkti võrra rohkem üldkogumi naisüliõpilaste osakaalust). Seetõttu on analüüsis tulemused kaalutud soo alusel üldkogumile vastavaks (vt ka alaptk 2.2.3).

Küsitlusele vastanud üliõpilaste vanuse spekter on võrdlemisi lai. Kõige noorem vastaja oli 18aastane ja kõige vanem 58aastane ning vanuserühmiti oli kõige rohkem vastajaid (üle poole kõigist vastajatest) 20–24aastaste seas (1494). Vastajate vanuseline koosseis õppeastmete kaupa on vaadeldav Joonis 1.

JOONIS 1. ÜLIÕPILASTE VANUSELINE JAOTUS ÕPPEASTMETE KAUPA %

Suurem osa vastanutest (94%) olid rahvuselt eestlased ja 5% vene rahvusest ning koduse keelena märkis 92% vastanud üliõpilastest eesti keele ja 7% vene keele. Kuna küsitlus korraldati ainult eestikeelsena, on ka mõistetav, et suurem osa vastajatest olid eesti rahvusest ja eestikeelsed.

Kõrgeima omandatud haridustasemena märkis kõige rohkem (54%) vastanutest üldkesk- või gümnaasiumihariduse. Kuna tegu on üliõpilaste seas tehtud küsitlusega, kellest suurem osa oli bakalaureuseõppes, on selline tulemus igati ootuspärane. Veidi rohkem kui igal viiendal vastajal oli bakalaureusekraad (vt ka Tabel 2).

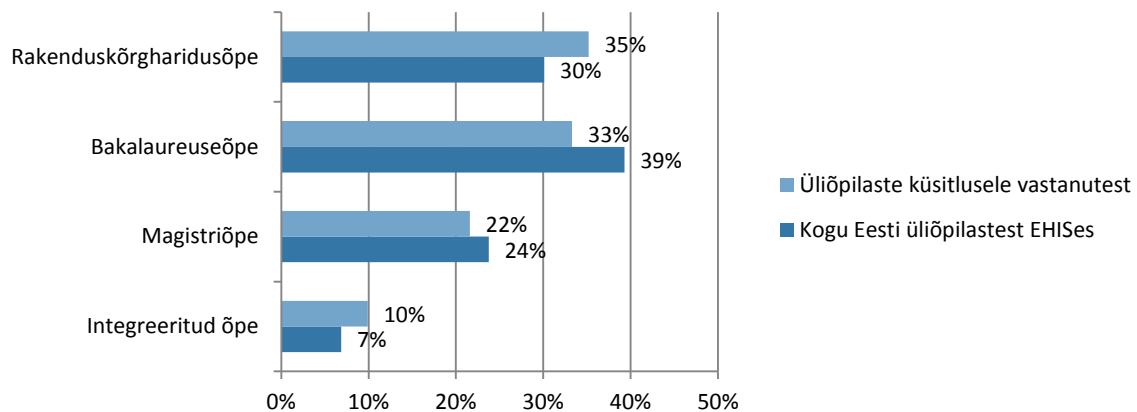
TABEL 2. VASTAJATE KÕRGEIM OMANDATUD HARIDUSTASE %

Omandatud kõrgeim haridustase	Osakaal
Üldkesk- või gümnaasiumiharidus	53,5%
Kutseharidus põhihariduse baasil	1,3%
Keskeri- /tehnikumiharidus	3,4%
Kutseharidus keskhariduse baasil	7,1%
Rakenduskõrgharidus või diplomiõpe	7,3%
Kõrgharidus, bakalaureusekraad	21,2%
Kõrgharidus, magistrikraad	5,3%
Kõrgharidus, doktorikraad või residentuur	0,8%

Perekonnaseisult olid veidi alla poole (43%) vastanutest vallalised ning rohkem kui pooled (56%) elasid koos elukaaslasega vabas kooselus või olid abielus. Peaaegu igal viiendal vastanul oli üks või mitu last, kusjuures ühe või mitme lapsega naisüliõpilasi esines kõigi küsitlusele vastanud naiste seas sagedamini (25%) kui ühe või mitme lapsega meesüliõpilasi (17% meestest).

Ligi kolmveerand vastajatest (72%) oli pärit (st elas keskkhariduse lõpetamise ajal) mõnest Eesti linnast ja veidi üle neljandiku (27%) mõnest Eesti maa-asulast. 20 vastajat oli keskkhariduse lõpetamise ajal elanud mõnes välisriigis.

Küsitlusele vastas üldkogumiga võrreldes rohkem rakenduskõrgharidusõppe ning bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppe üliõpilasi (vt ka Joonis 2). Erinevused polnud siiski suured ning analüüsis on andmed kaalutud üldkogumile vastavaks.

JOONIS 2. VASTAJATE JAOTUS ÕPPETASEMETI. KAALUMATA KÜSITLUSE JA EHISE ANDMED %

Uuringus osalenud üliõpilaste erialane jaotus oli enam-vähem proportsioonis üldkogumiga. Kõige rohkem küsitlusele vastanud üliõpilasi õpib sotsiaalvaldkonnas (31%) ning ka Eestis üldiselt õpib EHISe andmetel selles valdkonnas 31% kõikidest üliõpilastest. Kui tehnika, tootmise ja ehituse valdkonnas õpib Eestis 16% üliõpilastest, siis küsitlusuuringule vastanute seas oli nende erialade esindajaid 14%. Kõnealuse valdkonna üliõpilaste väike alaesindatus tuleneb ilmselt soolisest segregatsioonist üliõpilaste haridusvalikutes ning asjaolust, et küsitlusele vastas suhteliselt rohkem naisi kui mehi.

Küsitlusele vastanute sooline segregatsioon haridusvalikutes avaldub selgelt ka erialade puhul. Nii olid vastanud mehed kõige sagedamini loodus- ja täppisteaduste (24,7%), tehnika, tootmise ja ehituse (23,7%) ning sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse erialade (20,8%) üliõpilased. Naiste seas oli enim sotsiaalteaduste (39,9%) üliõpilasi, kellele järgnesid tervisevaldkonna (14,8%), loodus- ja täppisteaduste (11,2%) ning humanitaaria ja kunstide (11,1%) valdkondade õppijad (vt ka Tabel 3).

TABEL 3. VASTANUD ÜLIÕPILASTE JAOTUS ERIALADE KAUPA %

	Naine	Mees	Kokku
Ajakirjandus ja infolevi	5%	3%	5%
Arhitektuur ja ehitus	3%	8%	5%
Arvutiteadused (sh infotehnoloogia)	4%	21%	10%
Bioteadused (sh bioloogia, biokeemia, keskkonnateadused)	2%	1%	2%
Füüsikalised loodusteadused (sh füüsika, keemia, geoteadused)	2%	1%	1%
Humanitaaria (sh teoloogia, keeled, ajalugu, filosoofia, arheoloogia,	6%	3%	5%

eetika, kulturoloogia)			
Isikuteenindus (sh sport, teenindus, turism, majutus)	2%	1%	2%
Keskonnakaitse	2%	2%	2%
Kunstid	5%	4%	5%
Majandus	5%	3%	5%
Matemaatika ja statistika	0%	0%	0%
Põllumajandus, metsandus ja kalandus (sh aiandus)	1%	2%	1%
Sotsiaal- ja käitumisteadused (sh psühholoogia, sotsioloogia, politoloogia)	8%	5%	7%
Sotsiaalteenused (sh sotsiaaltöö, noorsootöö)	6%	1%	4%
Tehnikaalad (sh mehhaanika, metallitöö, elektroonika, elektrotehnika)	2%	14%	6%
Tervis (sh meditsiin, õendus, hambaravi, farmaatsia, taastusravi)	14%	9%	13%
Tootmine ja töötlemine	4%	2%	3%
Transporditeenused	2%	4%	3%
Turvamine (sh töökaitse, militaarõpe)	1%	7%	3%
Veterinaaria	1%	0%	1%
Õigus	5%	4%	5%
Õpetajakoolitus ja kasvatusteadused (sh eripedagoogika, haridusteadus, andragoogika)	8%	2%	6%
Ärindus ja haldus (sh kaubandus, turundus, rahandus, majandusarvestus, maksundus, juhtimine)	11%	5%	10%
Kokku	100%	100%	100%

2.2.3. Andmete kaalumine

Valimi kirjeldusest on näha, et osa üliõpilaste rühmi on vastajate seas üle- või alaesindatud. Saavutamaks küsitlusandmete paremat vastavust uuringu üldkogumile kaaluti neid soo, vanuse ja õppetaseme alusel, st valimis alaesindatud rühmadele anti suurem ning üleesindatud rühmadele väiksem kaal.

Andmete kaalumisel kasutati kolme tunnust:

- õppetase (bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavad, bakalaureuseõpe, magistriõpe, rakenduskõrgharidusõpe)
- vanuserühm (19 a ja nooremad, 20–24 a, 25–29 a, 30–34 a, 35 a ja vanemad)
- sugu (mees, naine)

Üldkogumina kasutati EHISE andmeid seisuga 10.11.2014 kõrghariduse taseme õppekavadel õppijatest (nende hulgas ei kajastu eksternõppes osalejad; 1.09.2014 seisuga alla 17 a ning doktoriõppe üliõpilased). Et õppeasutuste alusel andmeid ei kaalutud, ei ole üliõpilaste võrdlemine õppeasutuse tunnuse alusel otstarbekas.

2.2.4. Andmete analüüs

Kvantitatiivse andmeanalüüsi meetoditena kasutati sagedustabelite analüüsi (hii-ruut test), keskmiste võrdlust (t-test, dispersioonanalüüs) ning uuriti nähtustevahelisi seoseid (korrelatsioonanalüüs).

3. Uuringu tulemused

3.1. Hinnangud meeste ja naiste positsioonile Eesti ühiskonnas

Alustuseks uuriti vastajatelt, kuidas nad hindavad naiste ja meeste positsiooni Eesti ühiskonnas. Et võrrelda üliõpilaste hinnangut üldiselt Eesti ühiskonnas valdava hoiakuga, esitati üliõpilastele ankeedis samasuguseid küsimusi nagu soolise võrdõiguslikkuse monitooringus (SVM)⁶.

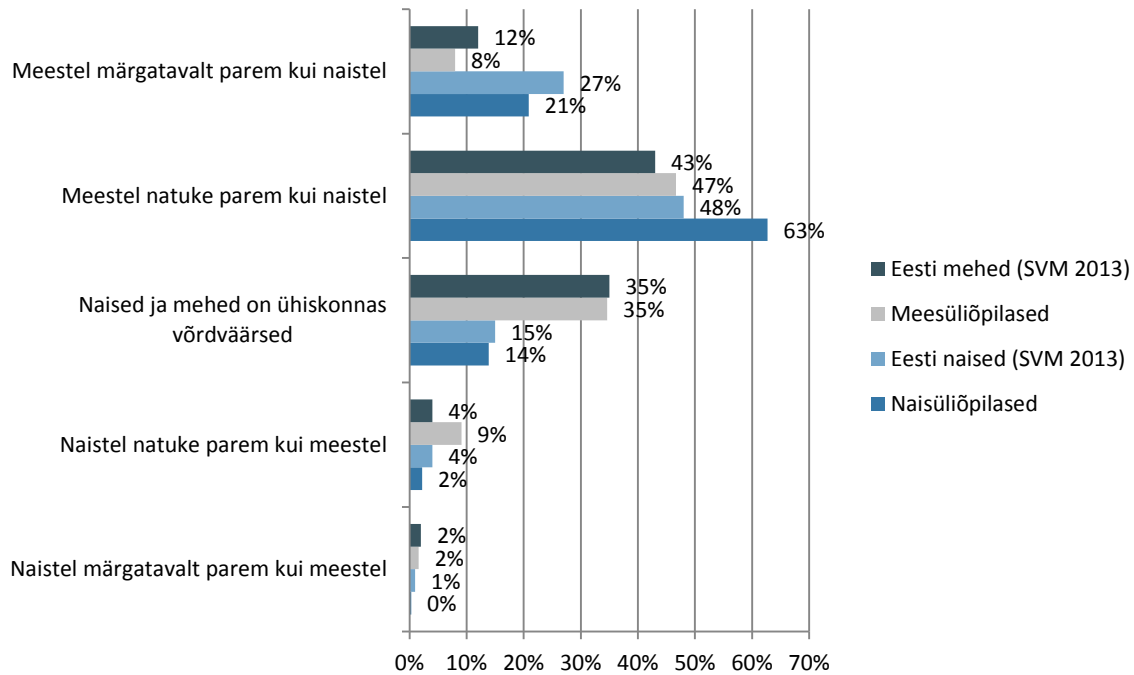
Nais- ja meesüliõpilaste hinnangud naiste ja meeste positsioonile Eesti ühiskonnas lahknevad tähelepanuväärselt ning peegeldavad ühiskonnas levinud hoiakuid, mida on mõõdetud ka SVMiga. Üle kolmandiku meesüliõpilastest ja SVMi meessoost vastajatest (35%*⁷) on seda meelt, et naised ja mehed on ühiskonnas võrdväärsed, ent naisüliõpilastest arvas nii ainult 14%* (SVMi naissoost vastajatest 15%).

Nii SVMis kui ka üliõpilaste küsitluses arvati kõige sagedamini, et meestel on ühiskonnas natuke parem positsioon kui naistel: SVMis olid peaaegu pooled (48%) naised sel arvamusel ja üliõpilaste küsitluses arvas nii ligikaudu kaks kolmandikku naisvastajaist (63%*). Meeste puhul ei olnud kahe uuringu vahel nii suuri erinevusi: 43% Eesti meestest ja 47%* Eesti meesüliõpilastest leidis, et meeste positsioon ühiskonnas on natuke parem kui naistel.

Vaadeldes vastuseid „Meestel on märgatavalt parem kui naistel“, ilmneb, et SVMil põhineva üldise naiste hinnangu kohaselt on naiste ja meeste positsioonis suuremad lõhed kui üliõpilaste arvates. Kui 21%* naisüliõpilastest (st veidi rohkem kui iga viies) leidis, et meeste positsioon ühiskonnas on märgatavalt parem kui naistel, siis SVMi kohaselt arvas nii 27% naistest (st veidi rohkem kui iga neljas). Ka meeste vastuste puhul olid proportsioonid sarnased: SVMi järgi oli seda meelt 12% meestest, samas kui üliõpilasküsitluse kohaselt ainult 8%* meesvastajatest (vt ka Joonis 3).

⁶ Sama küsimus on esitatud SVMis aastatel 2005, 2009 ja 2013.

⁷ Üks tärn (*) märgib statistiliselt olulist erinevust $p < 0,05$ juures.

JOONIS 3. KUIDAS SA HINDAD NAISTE JA MEESTE POSITSIOONI EESTI ÜHISKONNAS? SOOLINE JAOTUS %

Üliõpilastele esitati küsitluses naiste ja meeste rolle ning soolist võrdõiguslikkust puudutavaid väiteid ning paluti hinnata, mil määral nad nendega nõustuvad.

Mõlemast soost vastajad olid üldiselt seda meelt, et hea on ühiskond, kus naistel ja meestel on võrdsed võimalused. Samas tuleb nentida, et naised olid selle väite puhul kindlameelsemad: peaaegu kolmveerand (74%*) neist nõustus selle väitega täielikult ja 23%* valis vastusevariandi „pigem nõus“. Meestest oli täielikult nõustujaid 65%* ja neid, kes olid pigem nõus, 29%*. Peaaegu pooled naised ja mehed (49%) nõustusid täielikult ka väitega, et ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond. On tähelepanuväärne, et nende kahe väite puhul on hinnangutes siiski teatavad erinevused – võrdseid võimalusi peetakse olulisemaks kui võrdsust üldiselt.

Üksmeelt naiste ja meeste arvamustes võib täheldada ka väite puhul „Inimeste valikuvõimalused ei sõltu sellest, kas nad on naised või mehed“. Selle väitega on nõus 63% meestest ja 66% naistest. Arvestades üldist naisüliõpilaste hinnangut naiste ja meeste positsioonile ühiskonnas ning seda, et naisvastajad olid kindlameelsemalt arvamusel, et võrdsed võimalused tagavad hea ühiskonna, on mõneti üllatav, et just naised hindavad inimeste valikuvõimalusi soost sõltumatuks.

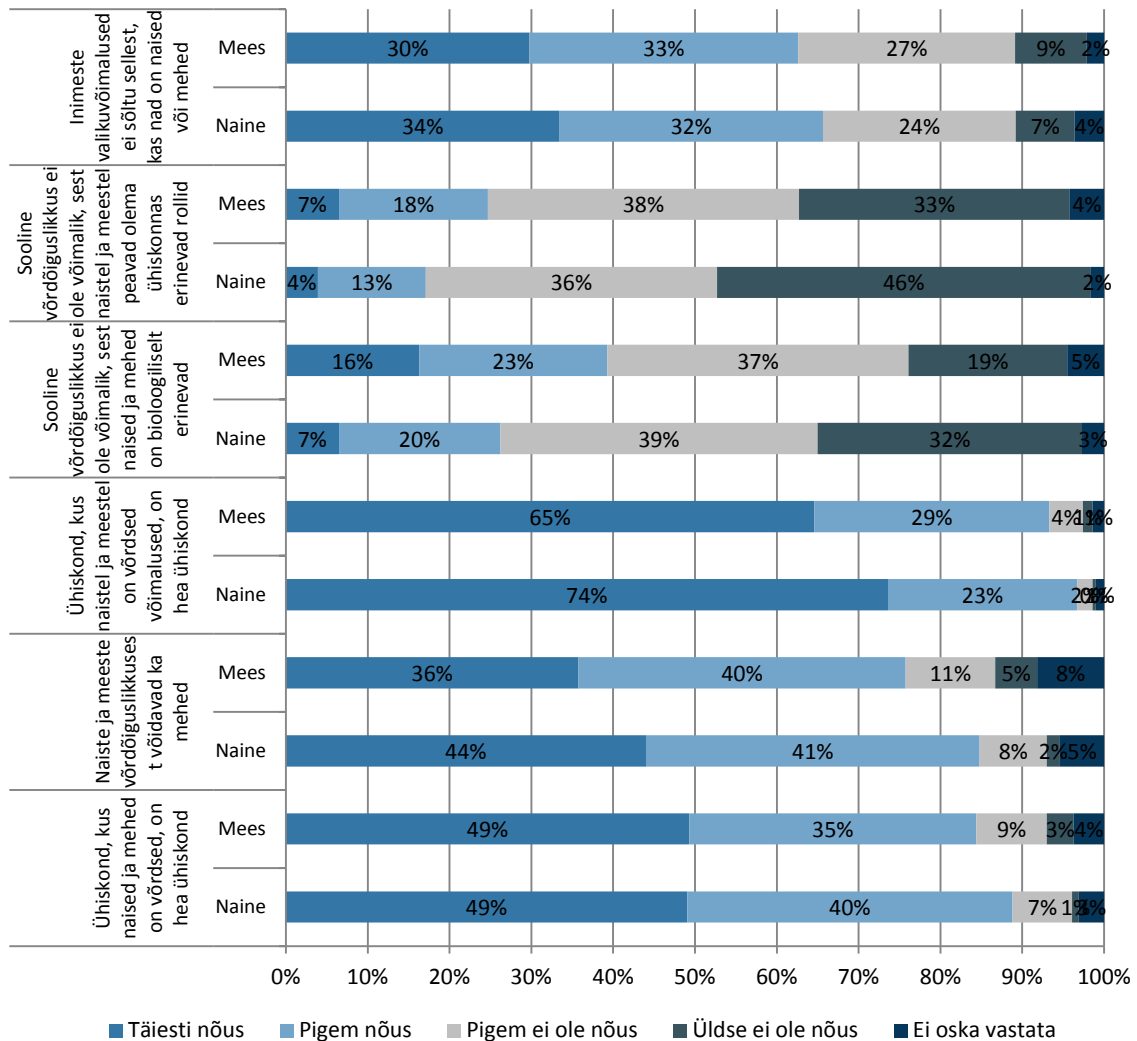
Kui vaadelda lähemalt seoseid soolist võrdõiguslikkust puudutavate hoiakute ja traditsioonilisi soorolle väljendavate väidete vahel, on täheldatavad kaks maailmavaatelist erinevat rühma. Näiteks nägid üliõpilased, kes leidsid, et hea ühiskond on see, kus mehed ja naised on võrdsed, hea ühiskonna tunnusjoonena ka naiste ja meeste võrdseid võimalusi ($r = 0,53^*$). Nende väidetega nõustunud noori ühendas veel veendumus, et naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed ($r = 0,48^*$). Samuti ei nõustunud seda maailmavaadet jagavad üliõpilased väidetega, et soolist võrdõiguslikkust

takistab meeste ja naiste bioloogiline erinevus ($r = -0,47^*$) või et sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik, sest naistel ja meestel peavad olema ühiskonnas erinevad rollid ($r = -0,42^*$).

Seevastu need üliõpilased (20%), kes ei pooldanud soolist võrdõiguslikkust põhjusel, et nende meelest peavad naistel ja meestel ühiskonnas olema erinevad rollid, olid ühtlasi seda meelt, et meestel peabki olema kõrgem palk, kuna nad peavad üleval oma peret ($r = 0,33^*$). Selliste vaadetega üliõpilased ei nõustunud ka väitega, et naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed ($r = -0,34^*$). Samuti olid nad veendumusel, et koduste tööde eest peaks peamiselt vastutama naised ($r = 0,39^*$). See konservatiivsema maailmavaatega rühm õppureid oli lisaks arvamusel, et tüdrukutele ja poistele ei tohiks õpetada samu õppeained ühesugusel viisil ($r = -0,31^*$) ning et karjäärivalikul peaksid poisid mõtlema tulevase sissetuleku suurusele rohkem kui tüdrukud ($r = 0,38^*$).

Väidetega „Sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik, sest naised ja mehed on bioloogiliselt erinevad“ ja „Sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik, sest naistel ja meestel peavad olema ühiskonnas erinevad rollid“ nõustusid sagedamini mehed. Esimese väitega, mis seadis kahtluse alla soolise võrdõiguslikkuse võimalikkuse sugude bioloogiliste erinevuste tõttu, nõustus (st vastas „täiesti nõus“ või „pigem nõus“) naistest 26%*, samas kui meestest tervelt 39%*. Väitega, et „Sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik, sest naistel ja meestel peavad olema ühiskonnas erinevad rollid“, oli nõus 17%* naistest ja 25%* meestest. Kui vaadelda nendele kahele väitele vastanute hoiakulisi seoseid, siis on täheldatav, et üliõpilased, kelle meelest sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik sugude bioloogiliste erinevuste tõttu, on ühtlasi seisukohal, et sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik, sest naistel ja meestel peavad olema ühiskonnas erinevad rollid ($r = 0,6^*$).

Üldiselt nõustuti sõltumata vastaja soost väitega „Naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võivad ka mehed“: sellisel arvamusel olid 85%* naistest ja 76%* meestest (vt ka Joonis 4).

Joonis 4. NÕUSTUMINE SOOLIST VÕRDÕIGUSLIKKUST PUUDUTAVATE VÄIDETEGA. SOOLINE JAOTUS (%)

Ankeetküsitlusele vastanud üliõpilastele esitati ka soorolle puudutavaid väiteid Eesti ühiskonna kohta ning paluti anda hinnang, mil määral nad nende väidetega nõustuvad.

Nii naised kui ka mehed olid üksmeelselt nõus (89%), et ühiskonnas avaldatakse meestele survet olla oma töös edukas. Sama üksmeelsed polnud naised ja mehed väite „Ühiskonnas avaldatakse naistele survet olla tööalaselt edukas“ puhul – sellega nõustusid rohkem kui pooled naised (57%*), samas kui meestest jagas seda arvamust ainult 39%*.

Ka fookusrühma intervjuudes tõid üliõpilased meeste ja naiste rolli ühiskonnas kommenteerides esile, et meestel on surve olla edukas.

Selles suhtes, et mehelt ikka oodatakse, et ta on pere ülalhoidja ja ta peab saama parema töökoha ja peab olema üldse tugevam pool ja üldse saavutama midagi. Ja siis naistele seda survet palju vähem on ma arvan õpingute seadmisel või mingitel muudel asjadel.

Meestel on see sotsiaalne surve olla selline peamine rahateenija, kes rohkem palka teenib, siis see sunnib neid valima rohkem erialasid, nagu informaatika, kuskohas sa üsna suure töenäosusega hakkad palju raha teenima. Samas tüdrukud saavad valida rohkem selle järgi, mis tundub huvitav realselt, mitte nagu ... ja vähem arvestada sellega, mis realselt raha sisse toob.

Vend praegu minust aasta noorem ja ta on nii mures selle pärast, et mida ta õpib ja kuidas ta oma pere tulevikus üleval peab, samas kui mina saan nagu ennast arendavaid eesmärke võtta või nagu mõelda ainult endale. Saan palka kõrget, siis saan, kui ei saa, siis ei saa. Tema pidevalt peab seadma sellist suunda, et okei, ma kunagi pean suutma oma peret üleval pidada. Selline pinget just nagu meeste poolel.

Üliõpilaste fookusrühmades rõhutati ka, et naiste puhul nii selgeid ootusi ei ole.

Aga minu arust on see mingil määral vabadus, ma olen sellele mõelnud alati kui vabadusele, et ma saan nagu olla tasa, kui ma tahan, aga samas, kui ma tahan ja mul on midagi öelda, siis keegi ei sunni mind ka vait olema. Et see on minu enda otsus, mis ma teen. Ma olen seda võtnud privileegina pigem. Samamoodi näiteks, et see palga pool, et mul on võimalus kõrgele pürgida, kui ma tahan, aga kui ma ei taha, siis keegi ei vaata ka viltu, kui ma otsustan kodus lapsi kasvatada või mis iganes. Minu jaoks on nagu väga hea. Ma olen väga heas positsioonis naisena.

Samas jällegi leiti, et kui naine on karjääri teinud, siis edukaks naiseks peetakse teda ikkagi alles siis, kui tal on karjääri kõrval ka lapsed.

Jaa, aga siis sa saad tähelepanu siis, kui sul on seal kõrval ka lapsed. Et kui sul on näiteks naine, kes on kõrgele pürginud, ja naine, kes on kõrgele pürginud ja tal on näiteks kolm last, siis see on nagu wow! Ta on ikka superema, on ju.

Samuti mainiti, et kui mehe puhul ei ole haridus tingimata edukaks saamise aluseks, siis naiste puhul see on nii.

See on ka võib-olla üks põhjus, miks naised hariduses on rohkem, et naine peab minema haridusse, et nende järgmiste astmeteni jõuda, mees ei pea. Või tal on nagu väga palju neid alternatiivseid teid, kuidas temast saaks ühiskonna jaoks või iseenda jaoks respektieritud inimene /.../ Tema (naine) ei saa niimoodi, et oo ... ma jätan selle kõrghariduse ringi vahele või lähen teen midagi muud või kuidagi loominguiliselt võib ka edukas olla

Väitega „Meestel peab olema kõrgem palk, sest nad peavad üleval oma peret“ nõustusid mehed märkimisväärselt sagedamini: rohkem kui pooled meesüliõpilastest (56%*) ja 38%* naisüliõpilastest pooldasid seda väidet.

Kui eelmine väide peegeldas mehe kui leivateenija rolli, siis väide „Mees peab olema peamine pere toitja“ meesvastajate seas nii suurt poolehoidu ei leidnud: sellega nõustus (valides vastusevariandi „täiesti nõus“ või „pigem nõus“) 33%* meesvastajaid ja 22%* naisvastajaid. Seega võib järeldada, et noored mehed tunnevad ühiskonnas suuremat survet olla edukas ja pidada oma peret ülal, samas ei leia nad, et nende partner peaks olema kodune ja mitte töötama. Küll aga ollakse seda meelt, et mehe

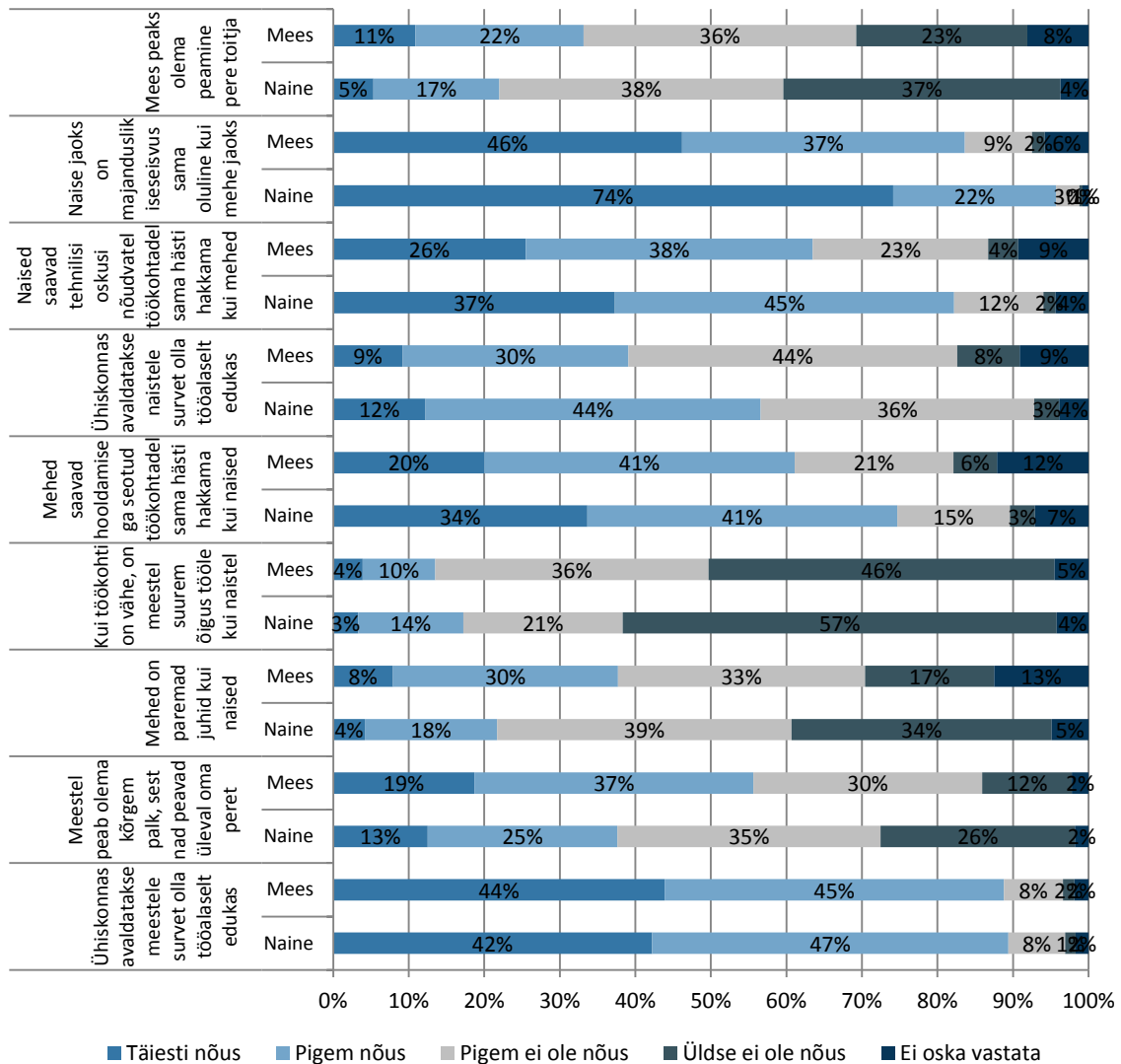
palk peaks olema suurem kui tema partneril. Näib, et meesüliõpilaste soorolle puudutavad väärtushinnangud on traditsioonilisemad kui naisüliõpilaste omad ning väljendavad Eesti perekondades valdavat olukorda, kus nii naine kui ka mees töötavad, kuid mehe palk on tavaliselt kõrgem.

Kuigi üldiselt on nii naised kui ka mehed arvamusel, et naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks, on jällegi täheldatav, et naised nõustuvad selle väitega sagedamini (96%* täiesti või pigem nõus) kui mehed (84%*). Ka väidete puhul „Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed“ ja „Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised“ on naised palju optimistlikumad kui mehed: esimese väitega nõustus 82%* naisi ja 64%* mehi ning teise väitega 75%* naisi ja 61%* mehi.

Üldiselt ei arvanud ei mehed ega naised, et kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel: 79%* naisi ja 82%* mehi valis vastusevariandi „pigem ei ole nõus“ või „üldse ei ole nõus“.

Väitega „Mehed on paremad juhid kui naised“ pigem ei nõustunud: peaaegu kolmveerand (73%*) naistest ja pooled meestest (50%*) ei nõustu selle väitega. Kõrvutades selles küsimuses SVMi tulemusi üliõpilaste uuringu omadega, on üliõpilaste hinnangud märkimisväärselt erinevad: kui vaadelda keskmisi tulemusi (mitte naiste ja meeste hinnanguid eraldi), olid keskmiselt 28% küsitlusele vastanud üliõpilastest seda meelt, et mehed on paremad juhid kui naised, ning 64% oli selle väite vastu. SVMi kohaselt leidis aga 41% vastanutest, et mehed on paremad juhid, ja 51% vastanutest ei nõustunud selle väitega (vt ka Joonis 5).

Analüüsides selle küsimusteploki siseseoseid, on näha, et vastajad, kelle hinnangul peab meestel olema kõrgem palk põhjusel, et nad peavad üleval peret, arvavad ka seda, et koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine ($r = 0,35^*$). Samamoodi on selliste hoiakutega vastajate meelest mehed paremad juhid kui naised ($r = 0,36^*$).

JOONIS 5. MÖTLE EESTI ÜHISKONNALE JA MÄRGI, KUIVÕRD NÕUSTUD JÄRGNEVATE VÄIDETEGA? SOOLINE JAOTUS %

Üliõpilastele esitati ka spetsiifilisemaid küsimusi selle kohta, mis puudutasid hoiakuid seoses soolise võrdõiguslikkuse teostumisega haridussüsteemis.

Eestis on naiste haridustase kõrgem kui meeste oma ning sooline hariduslõhe on üks ELi suurimaid. Seetõttu paluti üliõpilastel hinnata, kas noormeeste peaksid kõrgkooli astumisel kehtima leebemad nõuded kui neidudele. Üldiselt olid nii naised (97%*) kui ka mehed (93%*) seda meelt, et see ei ole vajalik.

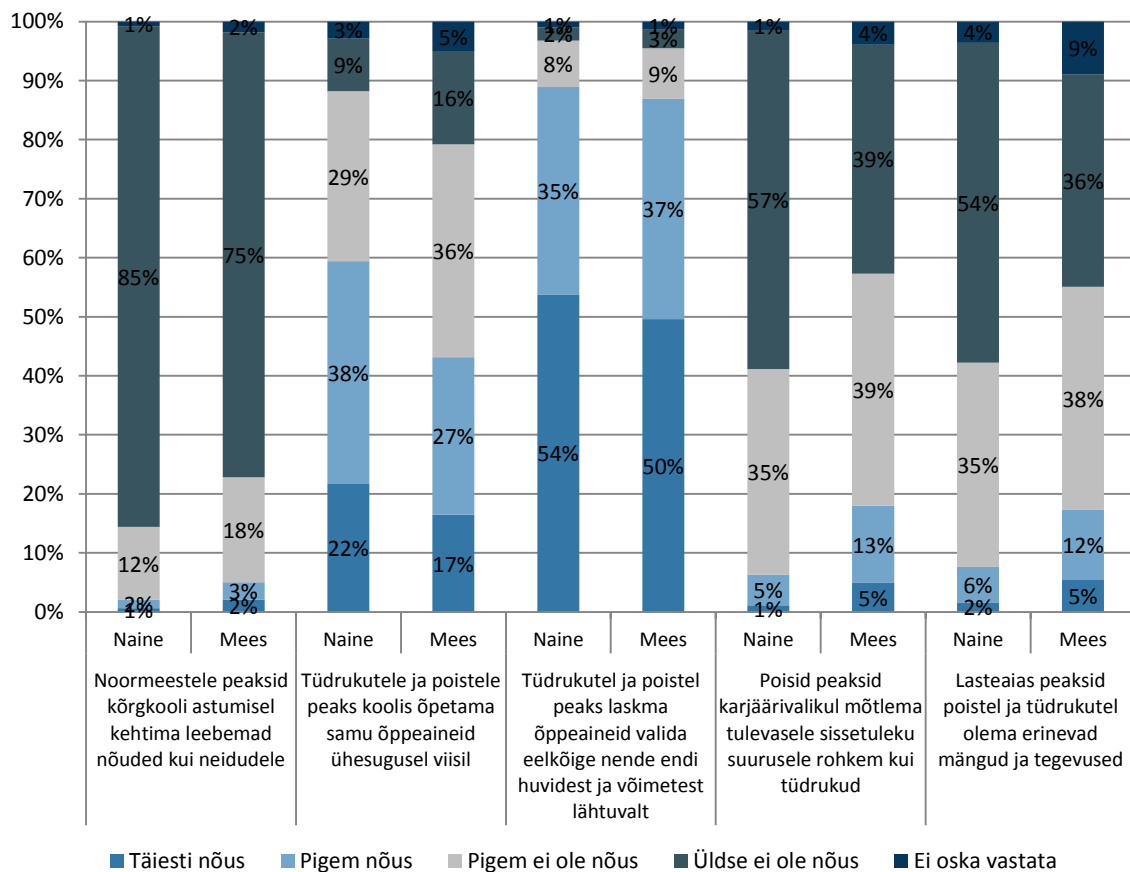
Väite „Tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama samu õppeaineid (sh tööõpetust ja kehalist kasvatust) ühesugusel viisil“ puhul olid seevastu naiste ja meeste arvamused üpris erinevad. 59%* naistest ja 43%* meestest nõustus väitega, kuid üle poole meestest (52%*) oli vastupidisel arvamusel, samas kui naiste puhul oli mittenõustujate osakaal 38%*.

Väitega „Poisid peaksid karjäärivalikul mõtlema tulevase sissetuleku suurusele rohkem kui tüdrukud“ ei nõustunud suurem osa vastajaid (78%* meestest ja 92%* naistest). Ometi on jälle täheldatav, et mehed kalduvad sellise väitega nõustuma naistest sagedamini: 18%* meestest arvas, et poisid peaksid karjäärivalikul mõtlema tulevase sissetuleku suurusele rohkem kui tüdrukud, naistest arvas nii 6%*.

Fookusrühma intervjuudes leidsid üliõpilased, et naiste edukus ja kaalukama ühiskondliku rolli saavutamine olenevad väga tugevalt valitud erialast, mitte niivõrd kõrghariduse omamise asjaolust.

Ma ei ütle, et naised peaksid nüüd kõik vahetama eriala või midagi sellist, aga on lihtsalt ilmselge, et selliste erialade valikute juures ei saa olla see, et kõik need kõrgharitud naised muutuvad meie ühiskonnas tähtsamaks. Ei muutu /.../

Sellega, et lasteaias peaksid poistel ja tüdrukutel olema erinevad mängud ja tegevused, ei soovinud samuti nõustuda enamik vastajaid: 89%* naistest ja 74%* meestest olid sellele väitele vastu. Taas on täheldatav, et mehed on traditsioonilisemate vaadetega, sest nende seas oli 17%* neid, kes nõustus selle väitega. Naistest oli seda meelt kõigest 8%* (vt ka Joonis 6).

JOONIS 6. KUIVÕRD NÕUSTUD TOODUD VÄIDETEGA? SOOLINE JAOTUS %

3.1.1. Kokkuvõtte üliõpilaste hinnangute kohta meeste ja naiste positsioonile Eesti ühiskonnas

Samamoodi, nagu oli näha soolise võrdõiguslikkuse monitooringu (SVM) tulemustest Eesti elanike hinnangu kohta, hindavad ka naisüliõpilased oma positsiooni ühiskonnas kehvemaks kui mehed. Siiski on üliõpilased oma hinnangutes optimistlikumad ega arva, et naiste ja meeste positsioonide vahel on Eesti ühiskonnas nii suured lõhed, kui elanikud üldiselt arvavad. Nii leiavad üliõpilased, et meeste positsioon ühiskonnas on võrreldes naiste omaga ainult natuke, mitte märgatavalt parem. Selline hinnangute erinevus võib olla seletatav asjaoluga, et paljudel üliõpilastel ei ole pikaajalisemat töökogemust. Samuti ei pruugita olla ise kokku puutunud soolise rollijaotusega peresfääris, sest vastanutest 42% olid vallalised ja ainult 22% lapsevanemad.

Võrreldes üldise Eesti rahvastikuga on üliõpilased märkimisväärselt vähem seda meelt, et mehed on paremad juhid kui naised: nii arvas 28% ankeedile vastanud üliõpilastest, samas kui SVMi (2013) kohaselt oli sel seisukohal 41% vastanutest.

Üldiselt pooldavad üliõpilased soolist võrdõiguslikkust ja pigem taunivad traditsioonilisi soorolle. Eri küsimuste puhul on täheldatav, et naiste hoiak on veidi rohkem soolist võrdõiguslikkust pooldav kui meestel. Meesüliõpilaste soorolle puudutavad väärtushinnangud väljendavad mõnes mõttes Eesti ühiskonna olukorda, kus meestele on suur surve olla edukas ja teenida oma peres kõige kõrgemat palka.

Erinevaid korrelatsioone vaadeldes on näha, et konservatiivsema maailmavaatega noored pooldavad sagedamini traditsioonilisi soorolle ja on soolise võrdõiguslikkuse suhtes vähem positiivselt meelestatud. Väidete puhul, mis puudutasid tüdrukute ja poiste kasvatus- ja õpetamisviise, oli täheldatav, et üliõpilased ei poolda kvoote ega näiteks seda, et noormeestele peaksid kõrgkooli astumisel kehtima leebemad nõuded kui neidudele. Samuti ei leia üliõpilased, et lasteaias peaks poistel ja tüdrukutel olema erinevad mängud ja tegevused. Ühtlasi ei leidnud enamuse poolehoidu hoiak, et poisid peaksid karjäärivalikul mõtlema tulevase sissetuleku suurusele rohkem kui tüdrukud.

3.2. Rollid ja hoiakud. Perekond ja kodused tööd

Ankeetküsitlusele vastajatel paluti hinnata koduste tööde ja laste eest hoolitsemisega seotud väiteid. Tuleb arvesse võtta, et ainult 22% vastanutest (25% naistest ja 17% meestest) olid lapsevanemad, mistõttu puudub suuremal osal vastajatest otsene kokkupuude töö- ja pereelu ühitamise probleemidega. Saadud vastused väljendavad üliõpilaste hoiakuid.

Suurem osa vastanutest on arvamusel, et mehed suudavad koduseid töid teha sama hästi kui naised (selle väitega nõustub 93%* naistest ja 90%* meestest), samuti ollakse ühel meelel, et laste jaoks on lähedane ja hea suhe isaga sama oluline kui selline suhe emaga (naistest nõustus 99%* ja meestest 96%*). Rohkem kui pooled üliõpilased (56%) ei olnud nõus väitega, et emad tahavad ise olla lastega kodus ega raatsi seda ülesannet meestega jagada, kuid teisalt nõustus keskmiselt iga kolmas vastaja selle väitega. Üksmeelel oldi ka väite puhul „Mehed on sama pühendunud lapsevanemad kui naised“: 78%* naistest ja 74%* meestest nõustus väitega. Sellega, et naised oskavad laste eest hoolitseda loomupäraselt, nõustusid 87% ulatuses nii nais- kui ka meesvastajad. Samas ei olnud naised ja mehed

niivõrd üksmeelsed väite puhul „Mehed oskavad loomupäraselt laste eest hoolitseda“: nii arvas küll suur osa (84%*) naised, kuid mehed olid kahtlevamad, neist nõustus selle väitega 74%*. Enamik vastajaid (95%* naistest ja 89%* meestest) oli seisukohal, et ka mehed võiksid olla lapsehoolduspuhkusel.

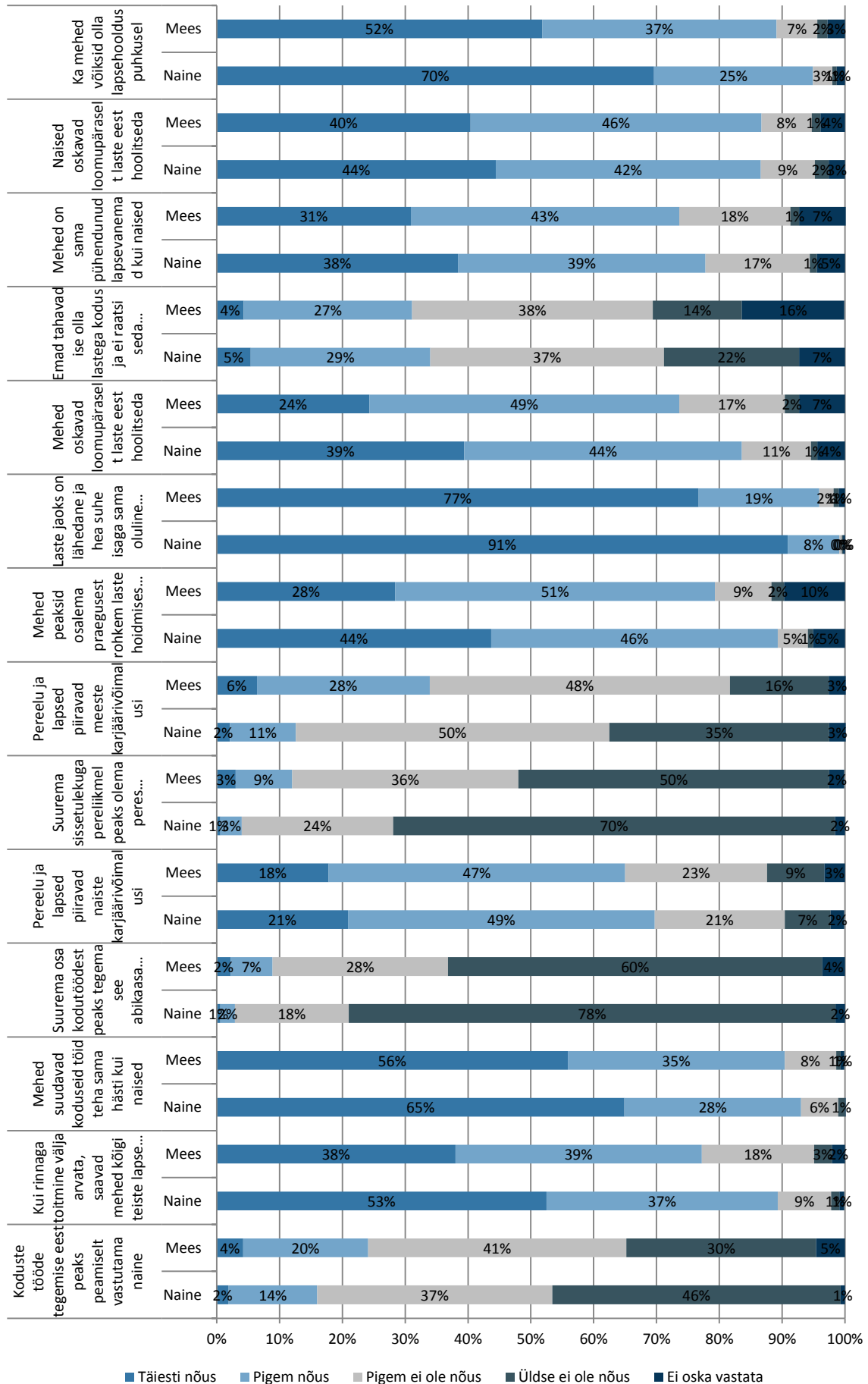
Töö- ja pereelu ühitamist puudutavad väited tekitasid naiste ja meeste seas mõningaid erimeelsusi. Nii näiteks anti sooliselt märkimisväärselt erinevaid hinnanguid väitele „Pereelu ja lapsed piiravad meeste karjäärivõimalusi“: veidi üle kolmandiku meestest (34%*) nõustus väitega, samas kui naistest arvas nii ainult 13%*. Soo aspektist vastupidine väide „Pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi“ ei tekitanud sama suurt arvamuste lahknevust ja selle väitega olid mõlemast soost vastajad nõus palju suuremal määral (70%* naistest ja 65%* meestest). Seega võib ka nende väidete puhul järeldada, et pereelu ja lapsi loetakse rohkem naiste tegevussfääri kuuluvateks. Samamoodi erinesid mõnevõrra naiste ja meeste hinnangud väite kohta „Kui rinnaga toitmine välja arvata, saavad mehed kõigi teiste lapse kasvatamise ja hoidmisega seotud kohustustega sama hästi hakkama kui naised“: selle väitega nõustus 89%* naistest ja 77%* meestest.

Nii mehed kui ka naised olid suuremal määral nõus, et mehed peaksid osalema laste hoidmises ja kasvatamises praegusest rohkem, kuid ka selle väitega nõustus 10 protsendipunkti rohkem naised (89%*) kui mehed (79%*) (vt ka Joonis 7).

Fookusrühma intervjuudes arvati samuti, et Eesti ühiskonnas eeldatakse laste eest hoolitsemist pigem naistelt.

Rongaemasid mõistetakse väga tugevalt hukka. Aga see, et kui isa ei hoolitse oma laste eest, siis väga tihti leitakse vabandus, et see ema arvatavasti kuidagi manipuleeris teda last saama ja see isa ise ei tahtnud vms. Kuidagi see vastutus laste ees on hästi tugev ja see minu meelest väga meenutab seda, kuidas ühiskonnas asjad toimivad.

Vastutus lapsi – okei, see ei ole võib-olla siis ülal pidada, vaid kasvatada – on nagu naiste peal. Samas ikkagi nagu rahaline pool ja ülalpidamise pool ikkagi meeste peal.

JOONIS 7. KUIVÕRD NÕUSTUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA? SOOLINE JAOTUS %

Kui vaadelda täpsemalt seoseid väidetele antud vastuste vahel, siis on ootuspäraselt need üliõpilased, kelle meelest koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine, ka seda meelt, et

- sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik, sest naistel ja meestel peavad olema ühiskonnas erinevad rollid ($r = 0,39^*$);
- meestel peab olema kõrgem palk, sest nad peavad üleval oma peret ($r = 0,35^*$);
- mehed on paremad juhid kui naised ($r = 0,36^*$);
- mees peaks olema peamine pere toitja ($r = 0,48^*$);
- naised ei saa tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed ($r = -0,3^*$).

Nende üliõpilaste hinnangul, kelle meelest peaks suurema sissetulekuga pereliikmel olema peres ka suurem otsustusõigus, peaks suurema osa kodutöödest tegema ka see abikaasa (elukaaslane), kellel on teisega võrreldes väiksem palk ($r = 0,46^*$).

Üliõpilased, kes olid veendunud, et kui rinnaga toitmine välja arvata, saavad mehed kõigi lapse kasvatamise ja hoidmisega seotud kohustustega sama hästi hakkama kui naised, olid ühtlasi arvamusel, et mehed suudavad koduseid töid teha sama hästi kui naised ($r = 0,57^*$) ning et mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised ($r = 0,36^*$). Samuti olid selliselt vastanud seisukohal, et naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed ($r = 0,33^*$). Vastajad, kelle meelest mehed on sama pühendunud lapsevanemad kui naised, leiavad ka, et mehed oskavad laste eest hoolitseda loomupäraselt ($r = 0,44^*$).

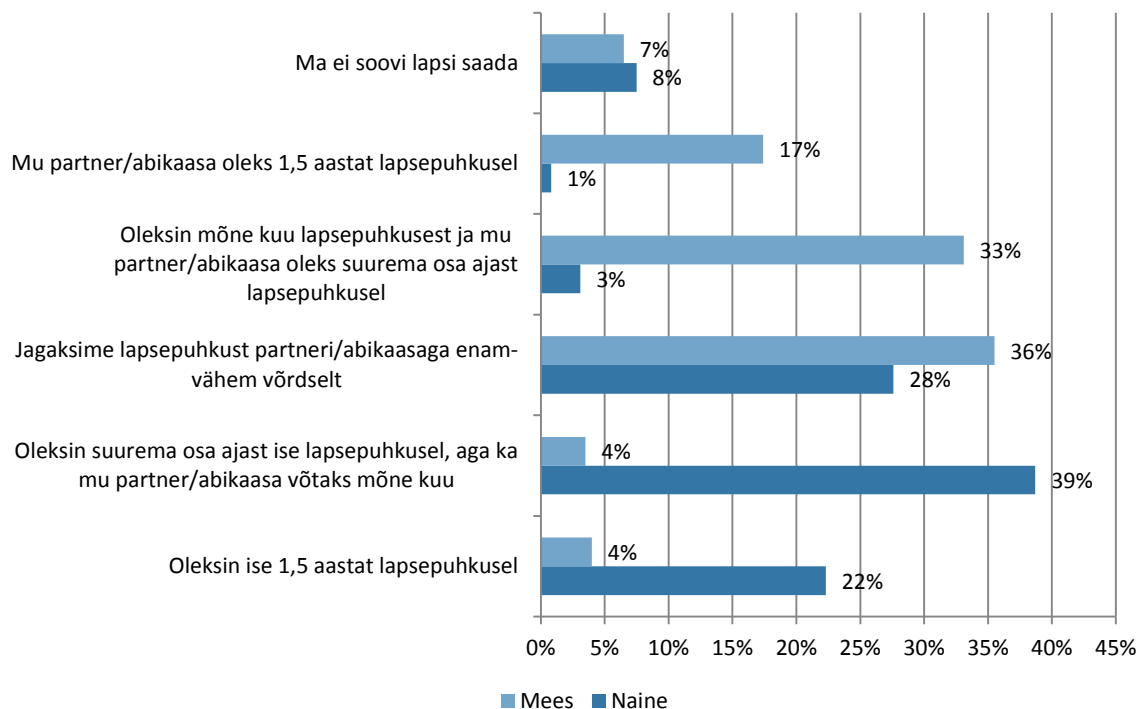
Veel esitati üliõpilastele küsimus „Kui sa saaksid lähiajal lapse, siis milline oleks sinu jaoks kõige meelepärased lapsepuhkuse jagunemine sinu ja su partneri või abikaasa vahel?“. Üldiselt võib öelda, et kuigi lapsehoolduspuhkuse jagamine mõlema vanema vahel ei ole enam võõras mõte ja suur osa vastanutest pooldab seda, peavad nii nais- kui ka meesvastajad lapsehoolduspuhkusel olemist siiski peamiselt naistele pärusmaaks. 4% meesvastajaist oleks nõus olema lapsehoolduspuhkusel poolteist aastat või nii, et mõne kuu oleks lapsehoolduspuhkusel ka nende partner (kuid nemad oleksid enamuse ajast). Naiste seas oli kõige meelepärased jaotada lapsehoolduspuhkus selliselt, et nad oleksid ise suurema osa ajast lapsehoolduspuhkusel, kuid ka nende partner või abikaasa kasutaks seda mõne kuu (selline variant sobis 39%* naistele). Ka iga kolmas (33%*) meesvastaja oli seisukohal, et ta võiks olla lapsehoolduspuhkusel mõne kuu ja tema partner/abikaasa oleks seda suurema osa ajast.

Samas selgus, et lapsehoolduspuhkuse võrdset jagunemist eelistasid meesüliõpilased mõnevõrra rohkemgi – selle variandi valis neist 36%*. Naisüliõpilastest meeldis lapsehoolduspuhkuse võrdne jaotus 28%*-le. Ilmnes, et traditsiooniline ja kõige enam levinud lapsehoolduspuhkuse kasutamise vorm (ema on poolteist aastat lapsega kodus) oli 22%* naiste ja 17%* meeste eelistus. On märkimisväärne, et eelmises küsimuses esitatud väidete puhul olid naised pigem seda meelt, et mehed saavad lapse hoidmisega hakkama samaväärselt naistega, kui ka rohkem arvamusel, et mehed peaksid osalema laste hoidmises ja kasvatamises praegusest rohkem. Seepärast on mõnevõrra üllatav, et konkreetset lapsehoolduspuhkuse jagamise küsimuses on naised meestest traditsioonilisemal seisukohal (vt ka Joonis 8).

Ka erinevad uuringud on näidanud, et naised ei pruugi alati toetada mehe soovi jääda lapsega koju, sest nad näevad seda rolli ainult endal (inglisekeelses kirjanduses nimetatakse sellist nähtust terminiga *maternal gatekeeping*, vt näiteks Allen, Hawkins 1999; Gatrell 2005). Praxise 2007. aasta uuring „Isad ja lapsehoolduspuhkus“⁸ kinnitas, et isa lapsehoolduspuhkusele jäämise otsus sünnib perekonnas tavaliselt juhul, kui lapse isa sellise algatusega nõustub ka lapse ema.

Üliõpilaste fookusrühmas arutlejad nägid lapsehoolduspuhkuse võrdses jagunemises leevendust palgalõhele.

Aga samas see palgalõhe teema, kui me sinna jõuame, siis seal on ka need uuringud näidanud, et väga suur mõju ongi sellel, et ema jääbki lapsega koju. Et see nagu väga palju mõjutab, et arvatavasti, kui me lähleks, nagu suhtumine võrdselt nii meestesse kui naistesse, et nad võivad võrdselt lastega koju jääda, et see arvatavasti võib-olla vähendaks ka seda palgalõhe teemat.

JOONIS 8. KUI SA SAAKSID LÄHIAJAL LAPSE, SIIS MILLINE OLEKS SINU JAOKS KÕIGE MEELEPÄRASEM LAPSEPUHKUSE JAGUNEMINE SINU JA SU PARTNERI VÕI ABIKAASA VAHEL? SOOLINE JAOTUS %

3.2.1. Kokkuvõtte perekonna ja koduste tööde kohta

Kokkuvõttes võib öelda, et üldiselt ei ole nais- ja meesüliõpilaste hoiakud väga traditsioonilised ning tööd koduses sfääris ja laste kasvatamisel ei peeta ainult naiste pärusmaaks. Samas on siiski täheldatav teatav sooline lahknevus neis küsimustes ning meesüliõpilaste hinnangud kipuvad olema

⁸ Karu, M., Kasearu, K., Biin, H. 2007. Isad ja lapsehoolduspuhkus. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

traditsioonilisemad kui naisüliõpilaste omad. Kuigi suurem osa vastajaid (87%) oli seda meelt, et naised oskavad laste eest hoolitseda loomupäraselt, oli meeste seas vähem neid (74%), kes nõustusid, et ka mehed oskavad seda.

Arvestades, et 93% vastajatest oli arvamusel, et ka mehed võiksid olla lapsehoolduspuhkusel, ning üldine meelestatus oli, et nii naised kui ka mehed oskavad laste eest hoolitseda ning on ühtmoodi pühendunud lapsevanemad, on teatud määral üllatav, et vastajate meelest pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi rohkem kui meeste omi (68% vs. 21%). Seega peetakse isarolli küll oluliseks, kuid praktilist lapse eest hoolitsemist peetakse siiski rohkem naiste pärusmaaks. Siinkohal tuleb arvesse võtta, et üksnes 22% vastanutest (25% naistest ja 17% meestest) on lapsevanemad, mistõttu suuremal osal vastajatest puudub reaalne kokkupuude töö- ja pereelu ühitamisega ning pigem väljendavad vastused hoiakuid.

Tähelepanuväärsed on ka tulemused küsimusele „Kui sa saaksid lähiajal lapse, siis milline oleks sinu jaoks kõige meelepärane lapsepuhuse jagunemine sinu ja su partneri või abikaasa vahel?“. Arvestades, et selles peatükis käsitletud lapsevanemaks olemist ja töö- ja pereelu ühitamist puudutavates küsimustes olid meesüliõpilased oma hoiakutes pigem veidi traditsioonilisemad kui naised, on tulemused lapsehoolduspuhuse jagamise küsimuses vastupidised. Näiteks selle võrdset jagamist eelistasid mehed mõnevõrra rohkem kui naised (36% vs. 28%). Üldiselt võib aga öelda, et kõige rohkem pooldasid nii nais- kui ka meesvastajad varianti, mille puhul suurema osa lapsehoolduspuhusest kasutab ära naine ja mõne kuu ka mees.

3.3. Rollid ja hoiakud. Naiste ja meeste osalemine poliitikas

Selgitamaks, kui oluliseks peavad üliõpilased naiste ja meeste tasakaalu poliitikas ning muudes eluvaldkondades osalemises, paluti vastajatel hinnata riigivalitsemistasandite soolist tasakaalu. Sama küsimus on esitatud ka soolise võrdõiguslikkuse monitooringus (SVM), mistõttu on võimalik hinnata kogu Eesti rahvastiku ja üliõpilaste arvamuste erinevusi.

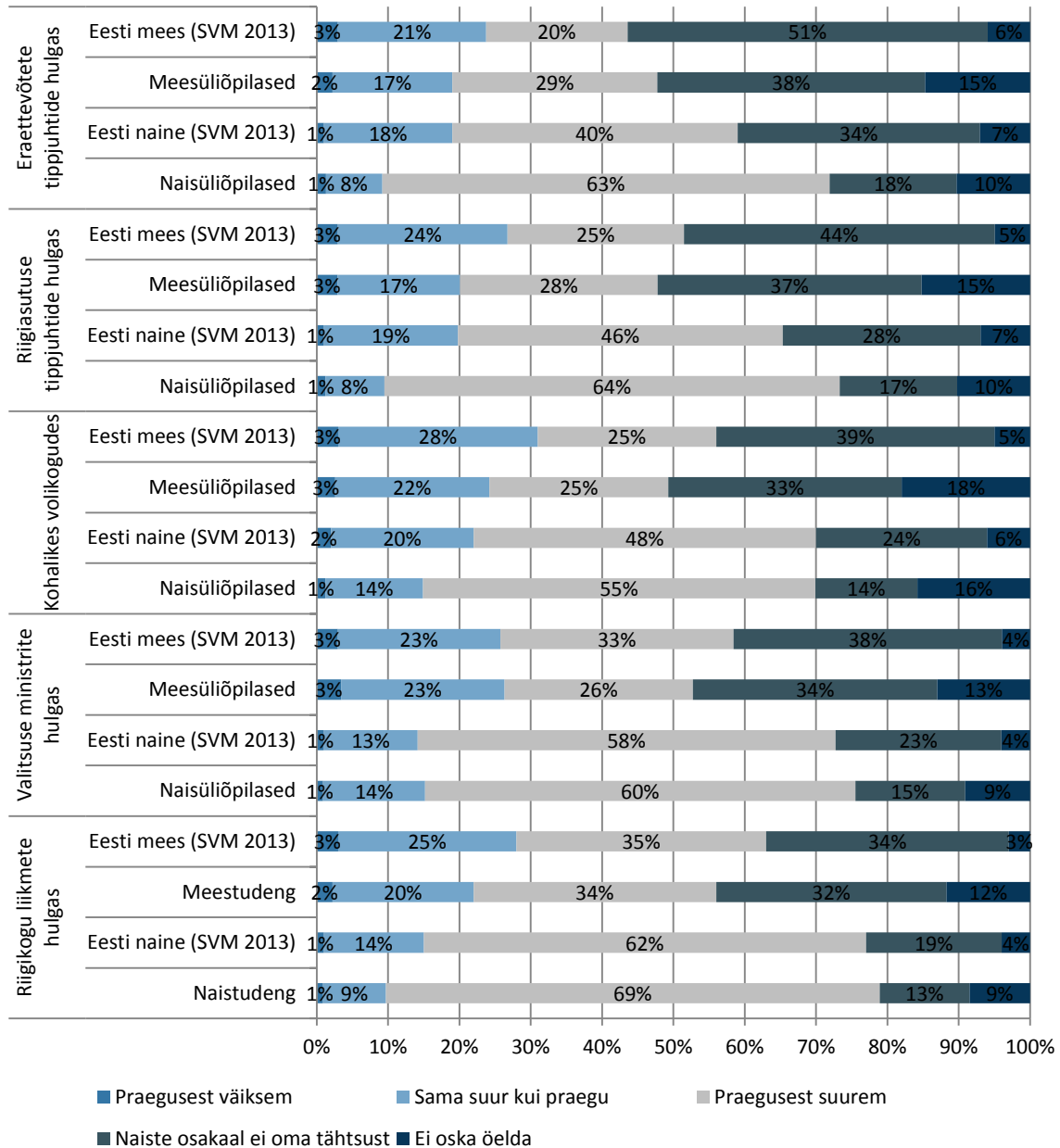
Üliõpilastelt küsiti, milline peaks olema naiste osakaal Riigikogu liikmete, valitsuse ministrite, riigiasutuste tippjuhtide ja eraettevõtete tippjuhtide hulgas ning kohalikes volikogudes. Üldiselt erinesid naiste ja meeste arvamused märkimisväärselt: kõikide instantside puhul on täheldatav, et naiste meelest peaks neis olema naisi senisest rohkem. Meeste seas on üldjuhul proportsionaalselt poole vähem neid vastanuid, kes leiavad, et naisi peaks olema senisest rohkem, ning veidi ülekaalukam on aramus, et naiste osakaal ei ole tähtis. Üksnes Riigikogu koosseisu puhul oli veidi rohkem neid mehi (34%*), kes arvas, et naiste osakaal võiks olla praegusest suurem, kui neid (32%*), kelle meelest naiste osakaal ei ole tähtis.

Kui vaadelda SVMi tulemusi, mis kajastavad kogu Eesti rahvastiku hinnangut, on üliõpilaste hinnangud nendega üpris sarnased. Kahe uuringu võrdluse põhjal võib küll märkida, et naisüliõpilased on oma vaadetelt natuke feministlikumad kui üldiselt Eesti naised, sest kõikide kõne all olnud poliitiliste instantside puhul pooldavad naisüliõpilased praegusest suuremat naiste osakaalu. Nii näiteks leidis SVMi kohaselt 62% naistest, et Riigikogu liikmete hulgas peaks olema naisi senisest rohkem, üliõpilasküsitluses oli selliselt vastanud naisi 69%*. Kui SVMi alusel olid meestest seda meelt ainult 35%, siis meesüliõpilastest leidis peaaegu sama suur osa (34%*), et Riigikogu liikmete hulgas peaks olema senisest rohkem naisi.

Ka naiste osakaalu puhul valitsuses erinevad meeste ja naiste hinnangud üpris drastiliselt. Valdav osa naisüliõpilasi oli erinevalt meesüliõpilastest seisukohal, et naise peaks olema valitsuses senisest rohkem (60%* vs. 26%*). Ka SVMi alusel erinesid selles naiste ja meeste arvamused: 58% naistest ja 33% meestest leidis, et naiste osakaal valitsuses peaks olema senisest suurem. 55%* naisõppuritest oli arvamusel, et kohalikes volikogudes peaks olema naiste osakaal praegusest suurem, samas kui meesvastajatest oli seda meelt ainult 25%*, pigem oli populaarsem (33%*) hinnang, et naiste osakaal ei ole tähtis.

Seda, et riigiasutuste ja eraettevõtete tippjuhtide hulgas võiks olla senisest rohkem naisi, soovis vastavalt 64%* ja 63%* vastanud naisüliõpilastest. Ka selles küsimuses olid nad märkimisväärselt rohkem seda meelt, et naiste osakaal nende asutuste tippjuhtide hulgas peaks olema senisest suurem, kui seda arvasid üldiselt Eesti naised. Mehed olid jällegi pigem seisukohal, et naiste osakaal riigiasutuste ja eraettevõtete tippjuhtide hulgas ei ole tähtis (vastuste osakaalud jaotusid vastavalt 37%* ja 38%*) (vt ka Joonis 9).

Analüüsidest seoseid vastuste vahel, võib näha, et kõnealune küsimus väljendab üldisi hoiakuid, kuna need üliõpilased, kes pidasid tähtsaks näiteks naiste suuremat osakaalu valitsuse ministrite hulgas, pidasid naiste suuremat osakaalu vajalikuks ka kõikides teistes nimetatud institutsioonides (keskmised korrelatsioonid vaheldusid selles küsimused $r = 0,70^* - 0,87^*$).

JOONIS 9. MILLINE PEAKS SINU HINNANGUL OLEMA NAISTE OSAKAAL LOETLETUD KOHTADES? SOOLINE JAOTUS %

Järgnevalt esitati vastajatele väiteid, mille eesmärk oli välja selgitada, miks peaks naiste suurem osalus poliitikas olema vajalik. Et samasuguseid väiteid on esitatud SVMis, saame võrrelda, kas üliõpilaste arvamustes on erisusi.

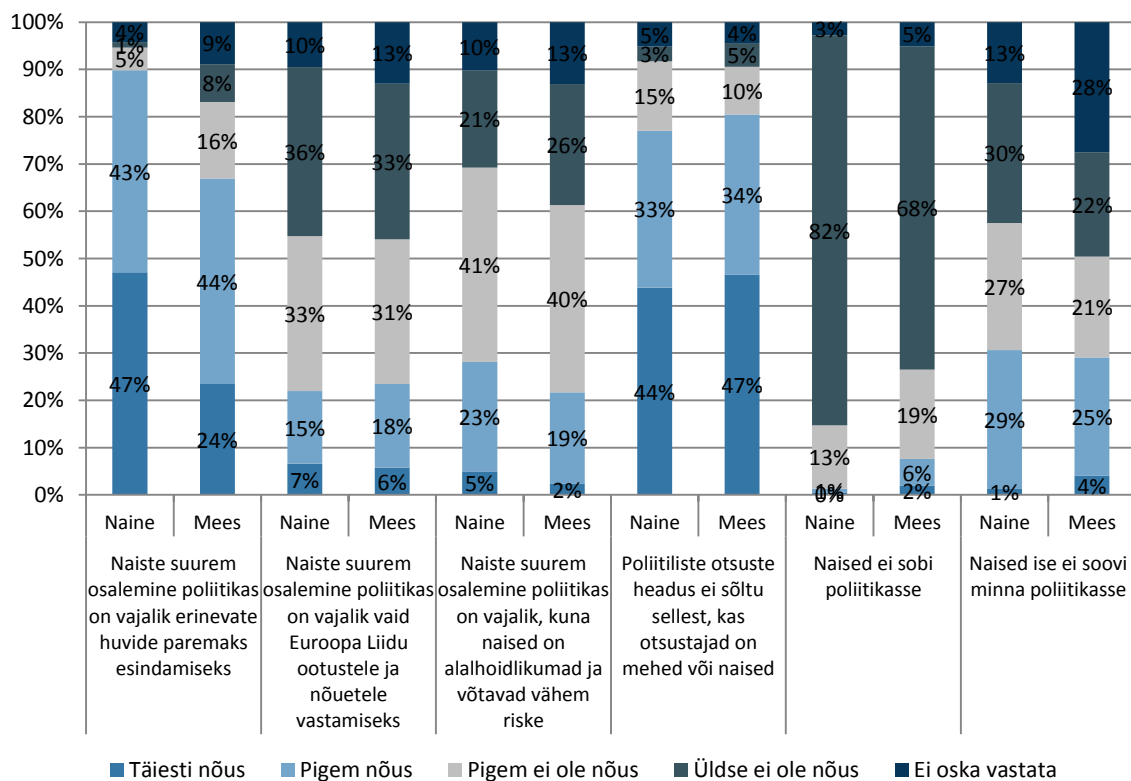
Üldiselt nõustuvad üliõpilased, et naiste suurem osalus poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks – nii arvab 90%* naistest ja 67%* meestest. Kuigi rohkem on selle väitega nõustujaid, on siiski meeste seas 24%* neid, kes sellega ei nõustu. Naiste puhul on väitega mittenõustujaid kõigest 6%*. Kui vaadata SVMi (2013) tulemusi, siis ilmneb, et meesüliõpilased on selles küsimuses jäigemad

kui Eesti mehed üldiselt: 75% Eesti meestest nõustus, et naiste suurem osalus poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks, ent üliõpilasküsitluses arvas nii 67% meestest.

Väitega „Naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik vaid Euroopa Liidu ootustele ja nõuetele vastamiseks“ ei soovinud nõustuda kummagi soo esindajad: 69%* naistest ja 64%* meestest valis väitele vastamiseks variandi „pigem ei ole nõus“ või „üldse ei ole nõus“. Samuti ei nõustunud 62%* naistest ja 65%* meestest väitega „Naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik, kuna naised on alalhoidlikumad ja võtavad vähem riske“.

Sellega, et naised ei sobi poliitikasse, ei soovinud sugugi nõustuda naised (96%*). Kuigi ka suurem osa mehi (87%*) ei nõustunud selle väitega, oli meeste seas siiski 8%* neid, kelle meelest naised tõepoolest ei sobi poliitikasse. 57%* naistest ja 43%* meestest ei nõustunud ka väitega, et naised ise ei soovi minna poliitikasse. Siinkohal oli meeste vastuste struktuuris märkimisväärne osa (28%*) neid, kes valisid vastusevariandi „ei oska vastata“ (vt ka Joonis 10).

Vaadeldes kõnealuse küsimuse puhul seoseid, on täheldatav, et need vastajad, kes leidsid, et naiste suurem osalus poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks, pooldasid ka naiste suuremat osakaalu Riigikogu liikmete seas ($r = 0,52^*$), valitsuses ($r = 0,48^*$), kohalikes volikogudes ($r = 0,5^*$), riigiasutuste tippjuhtide ($r = 0,45^*$) ja eraettevõtete tippjuhtide hulgas ($r = 0,44^*$).

Joonis 10. KUIVÕRD NÕUSTUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA? SOOLINE JAOTUS %

3.3.1. Kokkuvõtte naiste ja meeste osalusest poliitikas

Kokkuvõttes võib öelda, et poliitikas naiste osakaalu suurendamise küsimustes olid naiste ja meeste hoiakutes põhimõttelised erinevused. Küsitlusele vastanud naisüliõpilased olid kõige rohkem seda

meelt, et naiste osakaalu peaks suurendama kõikidel poliitilistel tasanditel, samas kui mehed leidsid neis küsimustes pigem, et sool ei ole tähtsust. SVMist (2013) ilmnes täpselt samasugune naiste ja meeste hoiakute muster. Samas võib SVMi ja üliõpilasküsitluse tulemuste võrdlusele tuginedes öelda, et naisüliõpilased pooldavad kõige rohkem muutust, st naiste suuremat osakaalu.

Üldiselt ollakse arvamusel, et naiste senisest suurem osalus poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks. Vähem ollakse seisukohal, et see on vajalik ELi ootustele ja nõuetele vastamiseks või seetõttu, et naised on alalhoidlikumad ja võtavad vähem riske.

Väitega, et naised ei sobi poliitikasse, ei soovinud sugugi nõustuda ei naised (96%) ega mehed (87%). Pooled vastajad ei nõustunud lisaks väitega, et naised ise ei soovi poliitikasse minna. Meenutades aga alapeatükki 3.2, mis käsitles karjäärivalikuid, on täheldatav, et kui Riigikogu liikme ametikoha eelistus oli meesõppurite seas 10. kohal, siis naisõppurite puhul oli see alles 22. kohal. Seega võib järeldada, et kuigi hoiakuliselt pooldavad naised rohkem soolist võrdõiguslikkust kui mehed, on naised siiski tagasihoidlikumad valikutes, mis puudutavad tegelikke olukordi elus.

3.4. Üliõpilaste teadlikkus soolisest võrdõiguslikkusest tööturul

79% Eesti üliõpilastest on teadlikud, et Eestis on olemas soolist diskrimineerimist keelustav seadus. Siiski on märkimisväärne, et 17% vastajatest ei ole kindlad, kas sedasorti keeld on Eestis õigusaktides sätestatud. Et selgitada välja, milline on üliõpilaste õigusteadlikkus soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas, esitati vastajatele väiteid ja olukordi, mis tulenevad soolise võrdõiguslikkuse seaduses ja töölepingu seaduses sätestatust.

Kõigepealt esitati väide „Kui tööandja hinnangul teevad ühe soo esindajad mõnda tööd paremini kui teise soo esindajad, on tal õigus valida töötaja tema soo järgi“ ning paluti hinnata, kas see on seaduse järgi lubatud või mitte. Naistest 69%* ja meestest 54%* leidis õigustatult, et selline olukord on vale. Tähelepanuväärne on asjaolu, et meeste puhul arvas iga kolmas vastaja (33%*), et tööandjal on õigus valida töötaja soo järgi juhul, kui tema hinnangul teevad ühe soo esindajad kõnealust tööd paremini. Naiste hulgas pidas seda õigeks 21%* ehk veidi rohkem kui iga viies vastaja.

Väitega, et naiste ja meeste võrdne kohtlemine on inimõigus, nõustus suurem osa (88%) vastajatest. Hoolimata selle põhimõtte mõistetavusest tekitas väide, mille kohaselt tööandja võib töökuulutuses märkida, millisest soost töötajat ta otsib, palju segadust: 53%* naistest ja 46%* meestest leidis õigustatult, et selline käitumine on vale, ent neid, kes ei osanud sellele küsimusele vastata, oli 14%. Lisaks pidas 34%* naistest ja 40%* meestest seda väidet suisa õigeks.

Väitega „Kui naistöötaja küsib madalamat palka kui sama tööd tegev meestöötaja, siis võib talle madalamat palka maksta“ tekitas samuti olukorra, millele ei osatud anda üksmeelset hinnangut ning mille puhul olid naiste ja meeste arvamused erinevad. 63%* meestest ja 45%* naistest leidis, et see väide on õige, vastupidisel arvamusel oli 23%* mehi ja 40%* naisi.

Tähelepanuväärne on asjaolu, et üliõpilased olid üksmeelselt vastu väitele „Lapsepuhkuselt naasvale töötajale võib maksta madalamat palka, sest tema oskused ja teadmised on eemaloleku ajal rooste läinud“: 90% neist vastas õigustatult, et selline olukord on vale.

Üliõpilastest fookusrühmades arutlejad mainisid, et naiste valikuid ja tööturukäitumist mõjutab nende poistest erinev kohtlemine koolis ning sellest tulenevalt stabiilsuse otsimine ja sageli ka sundolukord.

Ma mõtlesin, et see tulebki nagu sellest, et enesehinnang juba koolis tehakse niimoodi, et tüdrukule, kes saab kolme, talle korrutataksegi kogu aeg, et sa ei saa hakkama. Järelikult ta nagu tulevikus ongi sellise mentaliteediga, et ma ei saagi hakkama. Samas kui poiss, kes saab kolme, talle öeldakse, et sa saad hakkama, ja poiss saabki tulevikus hakkama.

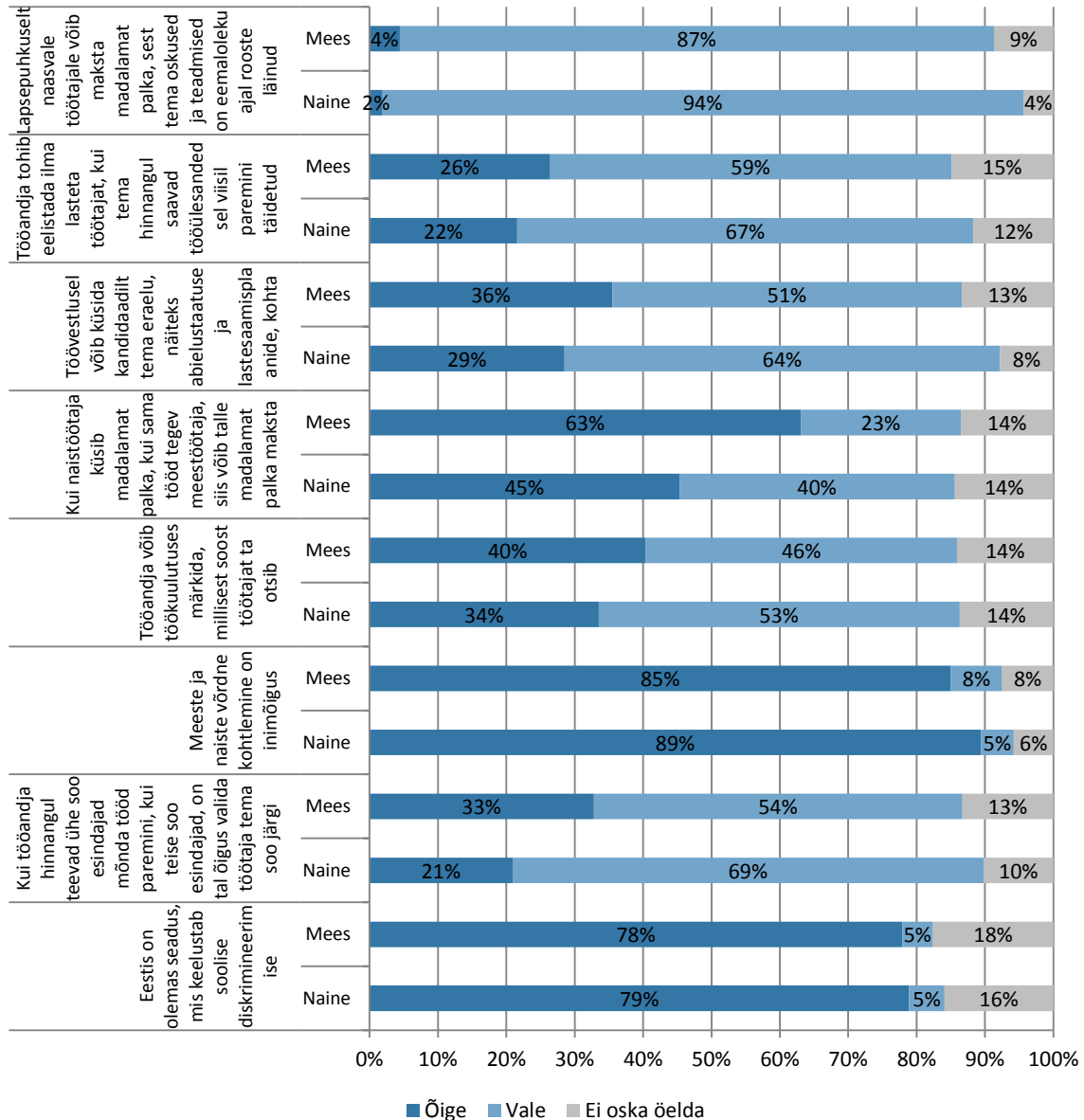
Mulle kuidagi endale üldiselt on jäänud see mulje, et naistel on see suhtumine, et ma pigem olen nagu madalapalgaline ja kindla töö peal, kui meestel on see suhtumine, et minu jaoks on tähtis see kõrge palk ja ma võin riskida, et seda saada.

Kui näiteks tulla siia üksikema teema juurde, siis on ka alati see, et sa oled üksikema ja sa oled töötu, siis sul nagu ongi see, et sa võtadki selle esimese ettejuhtuva asja, ükskõik kui madal palk seal on, et midagigi saada sealt.

Väite puhul „Töövestlusel võib küsida kandidaadilt tema eraelu (näiteks abielustaatus ja lastesaamisplaanide) kohta“ oli selgust rohkem: 51%* meestest ja 64%* naistest vastas, et see on vale ning selliseid küsimusi ei tohiks küsida. Samas oli 36%* meestest ja 29%* naistest seda meelt, et sellist küsimust võib küsida. Ülejäänud vastajad ei osanud väitele hinnangut anda.

Vastajatelt küsiti veel, kas tööandja tohib eelistada ilma lasteta töötajat juhul, kui tema meelest saavad tööülesanded sel viisil paremini täidetud. Suurem osa vastajaid (69%* naistest ja 59%* meestest) teadis, et tööandjal ei tohi olla selliseid eelistusi. 22%* naistest ja 26%* meestest oli aga selle väitega nõus (vt ka Joonis 11).

Vaadeldes seoseid väidete vahel, selgub, et üliõpilased, kelle meelest tööandja tohib eelistada ilma lasteta töötajat, on ka seda meelt, et töövestlusel võib küsida kandidaadilt tema eraelu, näiteks abielustaatus ja lastesaamisplaanide kohta ($r = 0,4^*$). Need üliõpilased, kes arvavad, et värbamisel võib rakendada soolist eelistust, usuvad ka seda, et kui tööandja hinnangul teevad ühe soo esindajad mõnda tööd paremini, siis on tal õigus valida töötaja soo alusel ($r = 0,31^*$). Need üliõpilased, kes olid seisukohal, et töövestlusel võib tööandja küsida eraelu puudutavaid küsimusi, on arvamusel, et töökuulutuses on lubatud märkida soolist eelistust ($r = 0,31^*$). Seega võib järeldada, et väga paljuski vastati neile küsimustele hoiakuliselt, st selle alusel, mida peetakse ise õigeks või valeks.

Joonis 11. Kas sinu teada vastavad toodud väited tõele või mitte? Sooline jaotus %

3.4.1. Kokkuvõte üliõpilaste teadlikkusest soolisest võrdõiguslikkusest tööturul

Eurostati andmetel oli 2013. aastal sooline palgalõhe Eestis 29,9%, mis on endiselt kõige suurem ELis. Samuti on igal aastal kasvanud tööturul diskrimineerimist puudutavate kaasuste arv, millega on pöördutud soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku poole. Soolise võrdõiguslikkuse monitooringu (SVM) tulemustele tuginedes võib öelda, et Eesti tööturul tuleb soolist diskrimineerimist ette alathti. Näiteks 2013. a SVMi järgi olid üle poole eestimaalastest kogenud, et neilt uuriti tööintervjuul perekonnaseisu (58%) ja laste olemasolu (57%) kohta. Võrreldes 2009. aasta

SVMi andmetega on seejuures isegi sagenenud olukorrad, kus tööintervjuul selliseid küsimusi küsitakse. Eraelulisi küsimusi esitatakse rohkem naistele.

Et vähendada soolist diskrimineerimist tööturul, on vaja, et inimesed tunneksid oma õigusi. Kui vaadelda üliõpilaste tööturгу puudutavat õigusteadlikkust, on nende teadmised tööturul võrdse kohtlemise nõudmisest pigem lünklikud. Kuigi suurem osa neist teab, et võrdõiguslikkus on inimõigus (88%) ja et on olemas soolist diskrimineerimist keelustav seadus (79%), usuvad rohkem kui pooled (53%) neist, et sama töö eest võib maksta naisele ja mehele erinevat palka ning et värbamisel tohib eelistada ühest soost töötajat teisele (36%). Ühest küljest tundub igati õiglane, kui inimesele makstakse palka, mida ta on ise küsinud, teisalt kasutab tööandja nii ära olukorda, et naiste palgaootused on väiksemad ja vähesema enesekindluse tõttu ei julge naised küsida meeskolleegidega samaväärset palka. Samuti kasutavad tööandjad ära Eesti kultuurilist eripära, mille kohaselt on sissetulekust ja töötasust rääkimine tabu. Seetõttu ei teata sageli kolleegide töötasu suurust ning tööandjad ei pea kinni põhimõttest maksta võrdväärse töö eest võrdset tasu. Suur osa üliõpilastest on ekslikul arusaamisel, et tööandjal on õigus saada infot nende eraelu kohta: näiteks peaaegu kolmandik (31%) üliõpilastest peab tõeseks, et töövestlusel võib tööandja küsida eraelu (nt abielustaatus ja lastesaamisplaanide) kohta. Iga neljas (24%) üliõpilane usub lisaks, et tööandja tohib eelistada ilma lasteta töötajat.

Kuivõrd soolise võrdõiguslikkuse seadust ei tunta hästi, väljendasid need vastused ilmselt ka üliõpilaste hoiakuid ja isiklike arvamusi esitatud olukordade kohta. Nagu on juba küsitlusest välja tulnud, on meeste hoiakud ja arvamused soolise võrdõiguslikkuse vallas jäigemad. Ka õigusteadlikkuse küsimuste puhul oli märgata, et naised on kas soolise võrdõiguslikkuse seadusest teadlikumad või kirjeldatud olukordade suhtes lihtsalt tundlikumad, sest esitatud diskrimineerimisjuhtumid (nt laste tõttu diskrimineerimine) puudutavad rohkem naisi.

Äramärkimist väärib tulemus, et enamik üliõpilasi (91%) on väga hästi informeeritud sellest, et lapsepuhkuselt naasvale töötajale ei tohi maksta varasemast madalamat palka. Ilmselt võib sellealast teadlikkust pidada paljude meediakajastuste mõjukuks.

3.5. Üliõpilaste kogemused soostereotüüpse lähenemisega haridusteel ja nende tähelepanekud selle kohta

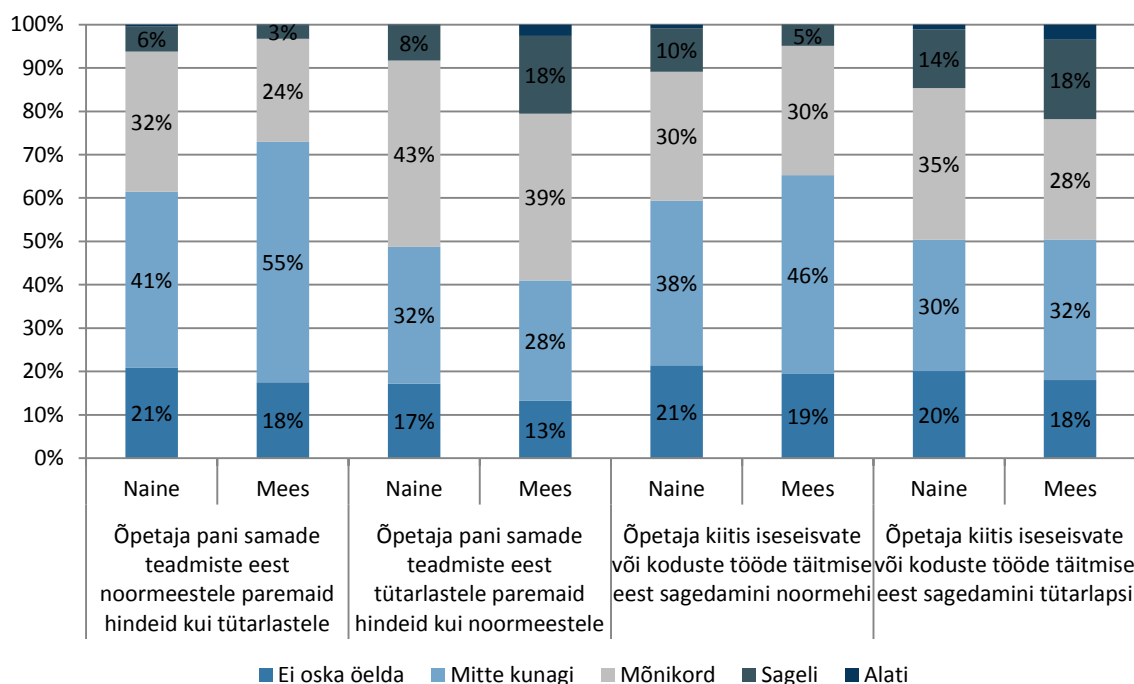
Küsitluse üks eesmärk oli selgitada välja, kas üliõpilased on oma haridusteel nii üldhariduskoolis kui ka ülikooliõpingute ajal kogenud soopõhist ebavõrdset kohtlemist. Selle info kogumiseks paluti neil hinnata, kas ja kui sageli on nad õpingute vältel kogenud sooliselt ebavõrdse kohtlemisega seonduvaid olukordi.

Umbes pooled vastanud (55%* meestest ja 41%* naistest) ei olnud mitte kunagi kogenud, et õpetaja pani samade teadmiste eest noormeestele paremaid hindeid kui tütarlastele. Peaaegu kolmandikul üliõpilastest (32%* naistel ja peaaegu neljandikul ehk 24%* meestel) oli sellist kohtlemist ette tulnud mõnikord ning väga suur osa vastajaid (19%) ei osanud öelda, kas nad on sellisesse olukorda sattunud.

Vastupidist olukorda, kus õpetaja pani samade teadmiste eest tütarlastele paremaid hindeid kui noormeestele, oli seevastu sagedamini ette tulnud nii nais- kui ka meesvastajatel. 18%* meestest ja 8%* naistest oli seda kogenud lausa tihti ning 43%* naistest ja 39%* meestest mõnikord.

Nende küsimuste puhul tuleb arvesse võtta asjaolu, et kõnealused kogemused on tunnetuslikud ja hinnangulised. Teisalt on märkimisväärne, et olukorda, kus noormehi on hindamise puhul koheldud ebavõrdselt (st õpetaja pani samade teadmiste eest tütarlastele paremaid hindeid kui noormeestele), on tunnetanud ja kogenud ka naised rohkem kui mehed. Seega võib öelda, et põhikoolis ja gümnaasiumis on kogetud sool põhinevat ebavõrdsset kohtlemist rohkem olukordades, kus õpetaja pani samade teadmiste eest tütarlastele paremaid hindeid kui noormeestele.

Vastajatelt uuriti veel, kas neil on tulnud põhikoolis või gümnaasiumis ette olukord, kus õpetaja on iseseisva või koduse töö tegemise eest sagedamini kiitnud noormehi või tütarlapsi. Ka siinkohal oli täheldatav, et üldiselt oldi sagedamini kogetud olukorda, kus õpetaja kiitis pigem tütarlapsi: 35%* naistest ja 28%* meestest oli seda kogenud mõnikord ning vastavalt 14%* ja 18%* mäletas, et selliseid olukordi tuli ette sageli (vt ka Joonis 12).

JOONIS 12. PALUN MÖTLE TAGASI OMA PÕHIKOOLI JA KESKKOOLI PEALE. KAS ÕPETAJATE POOLT TULI KUNAGI ETTE SOOLISELT EBAVÕRDSSET KOHTLEMIST HINDAMISEL? SOOLINE JAOTUS %

Naistelt ja meestelt uuriti lisaks, kas nad on tundnud, et tütarlapsed või poisid said tunnis õpetajalt rohkem tähelepanu. Vastuste põhjal võib järeldada, et kogetud on mõlemaid olukordi – nii seda, et poisid on saanud rohkem tähelepanu, kui ka seda, et samas olukorras on olnud tüdrukud. Samas on seda tunnetatud poisslaste puhul sagedamini kui tütarlaste puhul: 21% vastajatest leidis, et poisid said sageli tunnis rohkem tähelepanu, ja 9% vastajatest oli tundnud seda tütarlaste puhul. Tütarlaste puhul oldi pigem enamjaolt tunnetatud (45%), et nad said mõnikord rohkem tähelepanu.

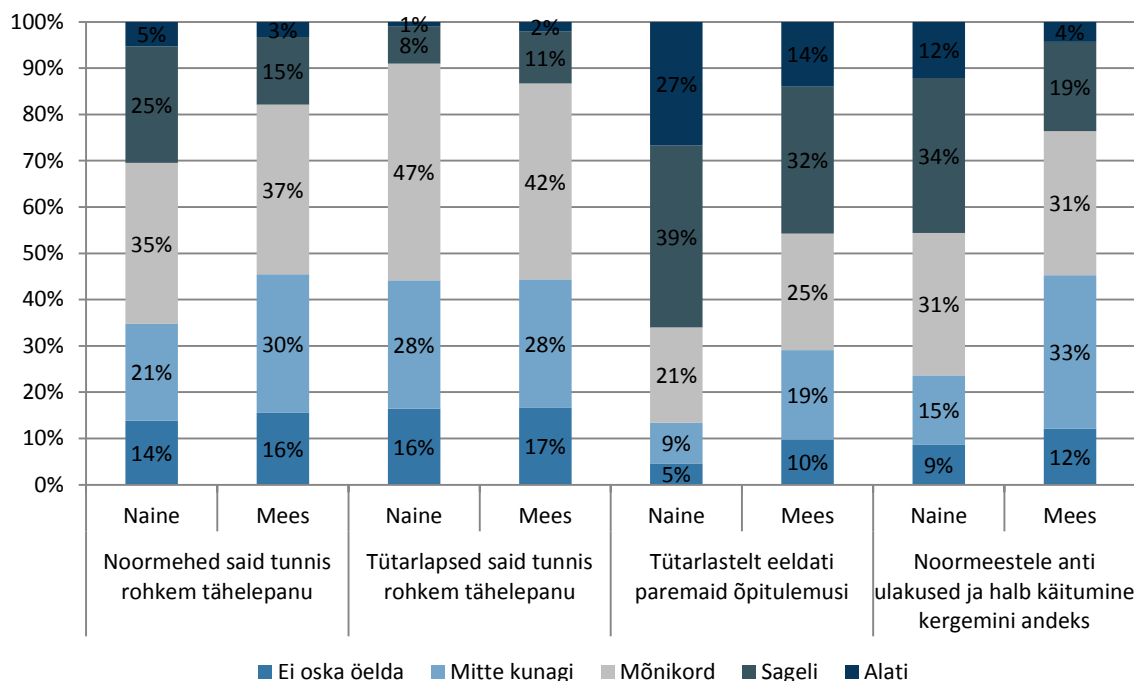
Seda aga, et tütarlastelt eeldati paremaid õpitulemusi, on tunnetanud rohkem naised, kellest kokku 66%* valis vastusevariandi „alati“ või „sageli“. Ka peaaegu pooled meestest (46%*) olid tunnetanud, et tütarlastelt eeldati paremaid õpitulemusi sageli või suisa alati.

Naised on ühtlasi sagedamini kogenud, et noormeestele anti ulakused ja halb käitumine kergemini andeks: 46%* naistest oli seda oma põhikooli või gümnaasiumi ajal kogenud sageli või alati. Meestest oli sama olukorda kogenud ainult 24%*. Pigem tunnetas kolmandik (33%*) mehi, et noormeestele ei antud ulakusi kergemini andeks või tehti seda mõnikord (31%) (vt ka Joonis 13).

Ka üliõpilastest fookusrühmades arutlejad arvasid, et poisse ja tüdrukuid koheldi põhikooli ja gümnaasiumi ajal sooliselt erinevalt.

Kui ülikoolis ei ole väga aru saada, siis isegi nagu keskkoolis oli ikka veel see, et poistele anti palju kergemini andeks kõik asjad – halvad hinded, käitumine, kõik.

Minu (tüdruku) puhul vaadati tõesti, et kas ma olen tõesti nii loll, et kas ma ei saa sellest asjast aru, aga poiste puhul, et tal ei olnud lihtsalt tahtmist.

JOONIS 13. PALUN MÖTLE TAGASI OMA PÕHIKOOLI JA KESKKOOLI PEALE. KAS ÕPETAJATE POOLT TULI KUNAGI ETTE JÄRGMISI OLUKORDI ... SOOLINE JAOTUS %

Uurides seoseid erinevatele väidetele antud vastuste vahel, on täheldatav, et üliõpilased, kes olid kogenud üldhariduskoolis mingitki ebavõrdset kohtlemist, olid tunnetanud seda mitmes olukorras. Näiteks need, kes olid tundnud, et õpetaja kiitis iseseisvate või koduste tööde täitmise eest sagedamini noormehi, olid ka kogenud, et õpetaja pani samade teadmiste eest noormeestele paremaid hindeid kui tütarlastele ($r = 0,52^*$). Üliõpilased, kes olid tundnud, et õpetaja kiitis iseseisvate või koduste tööde täitmise eest sagedamini noormehi, olid ühtlasi kogenud, et noormehed said tunnis rohkem tähelepanu ($r = 0,49^*$). Seevastu need üliõpilased, kes olid tundnud, et õpetaja kiitis iseseisvate või koduste tööde täitmise eest sagedamini tütarlapsi, olid ka kogenud sagedamini, et

õpetaja pani samade teadmiste eest tütarlastele paremaid hindeid kui noormeestele ($r = 0,58^*$), ja et tütarlapsed said tunnis rohkem tähelepanu ($r = 0,46^*$). Üliõpilased, kes olid kogunud, et noormeestele anti ulakused ja halb käitumine kergemini andeks, olid tunnetanud ka seda, et tütarlastelt eeldati paremaid õpitulemusi ($r = 0,54^*$).

Ekspertiintervjuudest tuli esile, et koolis ja ka laste kasvatamisel on poistele ja tüdrukutele seatud erinevad ootused. Tüdrukute puhul rõhutati hea õpiedukuse olulisust ja akadeemilisi saavutusi, samas kui poiste puhul olid hariduseksperdid märganud sotsiaalselt aktiivseks olemise tähtsustamist koolis.

Õpetajate fookusrühmas kerkis esile bioloogiliste erinevuste teema, kuid üsna üksmeelselt leidsid osalejad, et üks sugu ei ole teisest tähtsam, ehkki arengupsühholoogilisest vaatenurgast tuleb õpilaste puhul sugu arvesse võtta.

Sugu ikkagi mängib rolli juba arengupsühholoogia suhtes. Lihtsalt on ju näha, kuidas tüdrukud küpsevad rutem, tüdrukutel hakkab ju murdeiga varem pihta. Sellepärast õpetajana on tähtis neid iseärasusi, mis sugude vahel on, mis ei tee ühte sugu teisest kuidagi tähtsamaks ega paremaks, lihtsalt on erinevad. /.../ Mõni tüdruk, naised, arenevad kiiremini ja näiteks tunnis kuulavad juba palju rohkem ja nad mõistavad, miks nad seal tunnis on. Samal ajal kui kolmanda klassi poisid ei mõista veel päris hästi, miks ta seal tunnis on.

Mõned fookusrühmas osalenud õpetajad leidsid oma käitumist reflekteerides, et nad kasutavad oma töö planeerimisel ja õppetööle lähenemises tüdrukuid ja poisse eristavat käitumismustrit.

Mina vahel tunnis tunnen küll ennast halvasti, kui ma vaatan, et ma pean poisse keelama või neid mitu korda üles äratama. Püüan alati kas tüdrukutele lisaülesande anda või kiita neid, sest nad jõudsid oodata minu selgituste järgi.

Tunde planeerides ma ei mõtle küll nüüd nii, et ma poistele teeks teistsuguseid ülesandeid. Aga tunnisituatsioonis ikkagi, ei tea, väga nii ei tule välja. Nad [poisid] nõuavad rohkem tähelepanu võib-olla, keelamist.

Mul enne üritusi kindlasti käib peas selline mõte küll, et poistega kindlasti tuleb jamasid kuskil väljaspool kooli, aga ega ma sellepärast ei jäta mingeid kohti käimata. Ma olen klassijuhataja paar kuud olnud. Töökava koostades ma natuke mõtlesin selle osa peale. Näiteks hiljuti oli klassiõhtu ja ma andsin täiesti võrdsed ülesanded kõigile, kes mida peab planeerima, mida tooma, mida välja mõtlema. Kõik võrdselt võtsid osa sellest protsessist. Ei teinud mingeid erandeid. Aga see eristus küll välja, et tüdrukud tahtsid teha rohkem liikuvamaid ülesandeid, tantse ja asju. Poisid tahtsid teha võistlusi. See täpselt joonistus välja. Mina ei määranud seda, nad ise valisid.

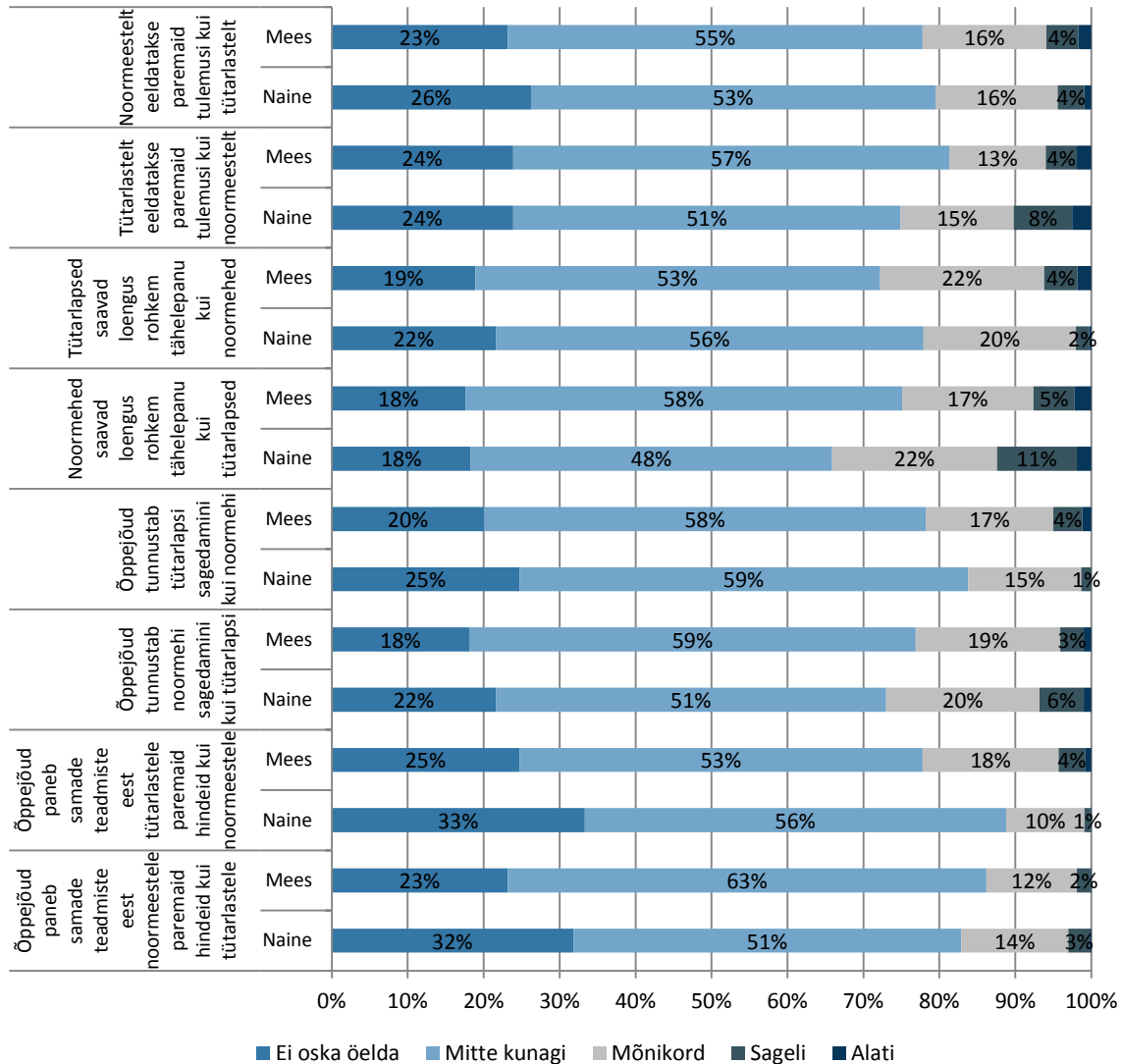
Sarnaseid küsimusi ebavõrdse kohtlemise kogemuste kohta küsiti ka ülikoolis veedetud aja kohta. Üldiselt võib öelda, et sooliselt ebavõrdset kohtlemist on tulnud ülikoolis ette vähem kui põhikoolis ja gümnaasiumis. Põhjus võib olla selles, et sooline segregatsioon on valdav ka juba erialavaliku puhul ja sageli õpitakse sooliselt homogeenses rühmas: küsitluse tulemused näitavad, et ainult 16% vastanute kursusel on naised ja mehed võrdselt, 27% vastanute kursusel on peamiselt mehed ning 57% vastanute kursusel on ülekaalus naised. Seega on raskem hinnata, kas õppejõud kohtlevad eri soost üliõpilasi erinevalt. See asjaolu võib ühtlasi selgitada, miks peaaegu kolmandik naistest ja meestest ei osanud

öelda, kas õppejõud paneb samade teadmiste eest vastassoole paremaid hindeid; üle poole vastajaid valisid ka vastusevariandi „mitte kunagi“.

Sedagi, et õppejõud tunnustab noormehi sagedamini kui tütarlapsi, ei ole kogetud kuigi sageli: üle poole (54%) üliõpilastest polnud seda kunagi kogenud ja iga viies ei osanud küsimusele vastata. Ka vastupidise olukorra kohta (õppejõud tunnustab tütarlapsi sagedamini kui noormehi) arvas 59% vastajatest, et ei ole seda kogenud mitte kunagi, ja 23% ei osanud küsimusele vastata.

Olukorda, et noormehed saavad loengus rohkem tähelepanu kui tütarlapsed, polnud oma ülikooliõpingute vältel kunagi kogenud 47%* naistest ja 57% meestest, ent 22%* naistest ja 17%* meestest oli seisukohal, et mõnikord seda siiski juhtub. Samas leidis 21% vastajatest, et tütarlapsed saavad mõnikord loengus rohkem tähelepanu kui noormehed. Rohkem kui pooled vastajad ei ole seda olukorda enda hinnangul kunagi kogenud.

Sarnane muster iseloomustab vastuseid küsimusele, kas vastassoolt eeldatakse koolis paremaid tulemusi: veerand vastajatest (nii naised kui ka mehed) valisid variandi „ei oska öelda“ ning üle poole vastas, et sellist olukorda pole olnud mitte kunagi (vt ka Joonis 14).

JOONIS 14. MÕTLE OMA PRAEGU KÄIMAS OLEVATE ÜLIKOOLIÕPINGUTE PEALE. KAS SINU ÜLIKOOLIÕPINGUTE KÄIGUS ON TULNUD ETTE OLUKORDI, KUS ... SOOLINE JAOTUS %

Kui vaadelda ülikoolis kogetud ebavõrdse kohtlemise kohta antud vastuste korrelatsioone, on täheldatav, et näiteks õppurid, kes olid kogenud, et õppejõud tunnustab noormehi sagedamini kui tütarlapsi, olid ühtlasi kogenud, et õppejõud paneb samade teadmiste eest noormeestele paremaid hindeid kui tütarlastele ($r = 0,63^*$). Need üliõpilased, kelle meelest noormehed saavad loengus rohkem tähelepanu, leidsid, et õppejõud tunnustab noormehi sagedamini kui tütarlapsi ($r = 0,65^*$). Õppurid, kes olid kogenud, et õppejõud tunnustab sagedamini tütarlapsi, olid aga ühtlasi tunnetanud, et õppejõud paneb samade teadmiste eest paremaid hindeid tütarlastele ($r = 0,63^*$).

3.5.1. Kokkuvõtte üliõpilaste kogemuste ja tähelepanekute kohta soostereotüüpselt lähenemisest oma haridusteel

Tüdrukud ja poisid kogevad juba üldhariduskoolis erinevat suhtumist ja kohtlemist. Nagu küsitlustulemused näitasid, on praegused üliõpilased põhikoolis ja/või gümnaasiumis kogenud, et ulakused antakse kergemini andeks poistele ja paremaid õpitulemusi eeldatakse tüdrukutelt. Iga kolmas nais- ja iga neljas meesüliõpilane oli üldhariduse omandamise käigus kogenud, et õpetaja hindab samu teadmisi tüdrukutel parema hindega kui poistel ning iseseisvate või koduste tööde tegemise eest said sagedamini kiita noormehed. Ka SVMi tulemused näitavad, et Eestis hakatakse tüdrukuid ja poisse sooliselt jaotunud valikute tegemiseks ette valmistama maast madalast, nii peetakse juba kodus oluliseks anda neile ellu kaasa erinevad oskused (SVM 2013). Erinev suhtumine sugudesse jätkub laste- ja haridusasutustes. On leitud, et lasteaias saavad tüdrukud ja poisid tähelepanu erineval viisil ja erinevas koguses ning neid suunatakse soo alusel erinevate tegevuste juurde (Aavik, Kajak 2009).

Üliõpilasküsitluse tulemused näitasid, et sool põhinevat ebavõrdset kohtlemist on tulnud ülikoolis vähem ette kui põhikoolis ja gümnaasiumis. Ühest küljest on kindlasti põhjus selles, et kõrgkoolis on noored täiskasvanud ning näiteks ulakas käitumine pole enam valdav ei noormeeste ega neidude puhul. Samuti võib üks põhjus olla selles, et sooline segregatsioon on valdav juba erialavaliku juures – paljudel naistel on kaasüliõpilasteks naised ja meestel mehed. Siinsele ankeetküsitlusele vastanuist oli ainult 16% neid, kes ütles, et tema kursusel on naised ja mehed võrdselt, seepärast on ilmselt raske võrrelda, kas õppejõud kohtleb eri soost üliõpilasi erinevalt.

Sool põhineval erineval kohtlemisel ja suhtumisel võib olla noorte üldhariduskoolijärgsete õpingute ja tööeluga seonduvatele otsustele nii otsene kui ka kaudne mõju. Varjatud sõnumeid sobivaks peetavate valikute kohta annavad nii meedia, avaliku elu tegelased, eeskujud kui ka noortega töötavate inimeste suhtumine ja käitumine.

3.5.2. Üliõpilaste teadlikkus erialasest soolisest võrdõiguslikkusest ja nende hoiakud teema käsitlemise suhtes erialaõpingutes

Et noored oleksid võrdse kohtlemise põhimõttest teadlikud, oskaksid sellist kohtlemist nõuda ja ebavõrdsust märgata, peab see teema kuuluma koolide õppekavadesse. Küsitluses uuriti, kas põhikooli- või gümnaasiumitundides on käsitletud inimõiguste, lapse õiguste, ühiskonna soolise ebavõrdsuse, võrdse kohtlemise ja/või feminismiga seotut.

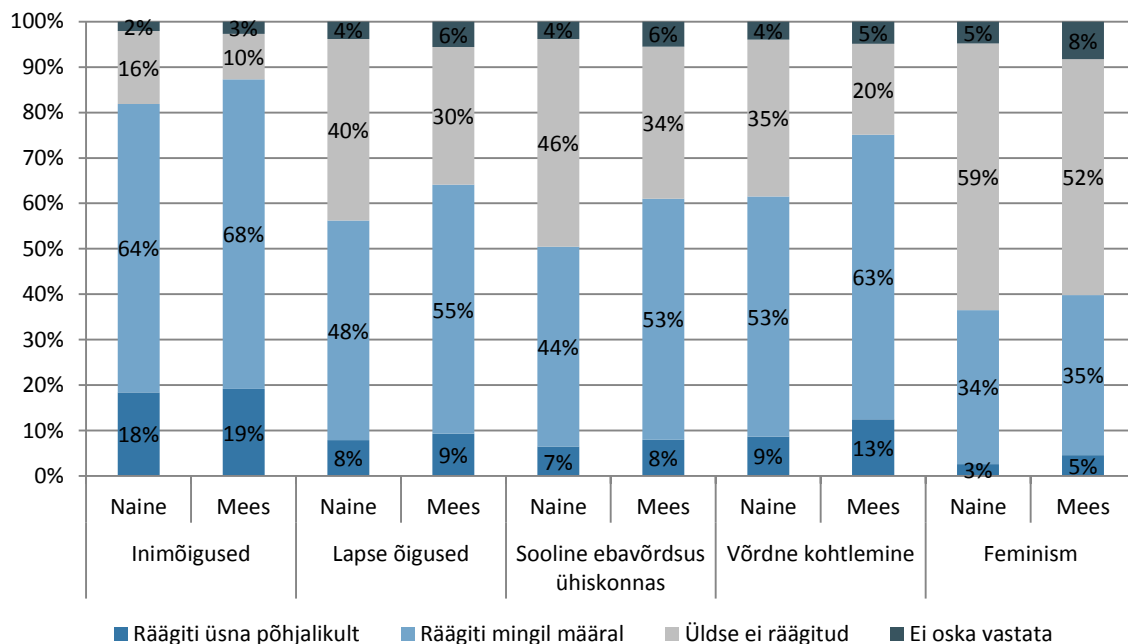
Selgus, et kõige rohkem on üldhariduskoolis arutatud inimõiguste teemat: 19% vastanuile oli sellest räägitud üsna põhjalikult ja 65% mingil määral. Kõige vähem on tundides räägitud feminismist: üle poole (56%) vastajatest tõdes, et sellest ei räägitud mitte kunagi, ning 38% vastajatest mäletas, et sellest oli juttu mingil määral või üsna põhjalikult.

Huvitaval kombel erinevad naiste ja meeste meenutused seoses võrdse kohtlemise teema käsitlemisega: 62%* naistest ja 75%* meestest väitis, et seda teemat puudutati üldhariduskoolis kas mingil määral või üsna põhjalikult. Naistest oli 35%* seda meelt, et põhikoolis või gümnaasiumis ei räägitud sellel teemal üldse, meestest mäletas aga nii 15 protsendipunkti võrra vähem vastajaid (20%*).

Ka soolise ebavõrdsuse teemast on meesoost üliõpilaste hinnangul räägitud koolis rohkem kui naisüliõpilaste arvates: 61%* meestest leidis, et sellel teemal räägiti, naistest mäletab nii 50%*.

Kuigi 59% vastajate arvates räägiti põhikoolis või gümnaasiumis lapse õigustest, on siiski mõnevõrra üllatav, et 36% üliõpilastest vastas sellele küsimusele „üldse ei räägitud“. Arvestades, et lapse õigused puudutavad suures osas põhikoolis või gümnaasiumis olevaid noori, on selline tulemus mõnevõrra üllatav (vt ka Joonis 15).

Vaadeldes seoseid (korrelatsioon vahemikus 0,31*–0,37*) äsja käsitletud küsimuse ja vanuse vahel, on täheldatav, et mida nooremad on vastajad, seda rohkem käsitleti nende hinnangul põhikooli- või gümnaasiumitundides selliseid teemasid nagu inimõigused, lapse õigused, sooline ebavõrdsus ühiskonnas ja võrdne kohtlemine. Näib, et käsitletud ei ole ainult feminismi, kuid muus osas võib järeldada, et tänapäeval on need teemad üldhariduskoolis arutusel üha sagedamini.

JOONIS 15. KAS PÕHI- VÕI KESKKOOLI TUNDIDES RÄÄGITI SULLE MIDAGI JÄRGMISTEL TEEMADEL? SOOLINE JAOTUS %

Üliõpilastelt küsiti veel, kas samadel teemadel (inimõigused, lapse õigused, sooline ebavõrdsus ühiskonnas, võrdne kohtlemine ja feminism) on räägitud ka nende ülikooliloengutes või -seminarides.

Et inimõigused on väga lai mõiste, mida saab käsitleda eri valdkondade raames, on mõistetav, et seda teemat on üliõpilased kõrgkoolis kohanud kõige sagedamini. Ligikaudu 70% vastajatest oli inimõigustest vähemal või enamal määral loengutes kuulnud, kuigi kõige rohkem vastajaid (36%) tõdes, et see juhtus mõnel kursusel põgusalt. 29% üliõpilasi vastas, et seda teemat ei olnud ka ülikoolis üldse puudutatud.

Kõige vähem on ülikoolides käsitletud feminismiga seonduvaid teemasid: üle poole (58%) vastajatest hindas, et sel teemal pole üldse räägitud. Iga neljas vastaja on feminismist kuulnud mõne kursuse raames põgusalt ja eraldi kursusel on feminismiga kokku puutunud kõigest 2% üliõpilasi.

Samamoodi on lapse õigused teema, mida pole kõrgkoolis palju käsitletud. Siinkohal on aga täheldatav sooline erinevus: kui meesvastajatest 57%* teatas, et sel teemal pole üldse räägitud, siis naiste seas on nii vastanute osakaal tähelepanuväärselt väiksem (45%*). See on ilmselt tingitud ka asjaolust, et naised õpivad sagedamini erialadel, milles on lapsed ja nende õigused olulisel kohal. Lisaks õpib 24%* küsitlusele vastanud naistest erialal (sotsiaal- ja käitumisteadused, sotsiaalteenused ja õpetajakoolitus), kus kõnealust teemat käsitletakse ilmselt rohkem; neil erialadel õppis vastanud noormeestest ainult 8%*.

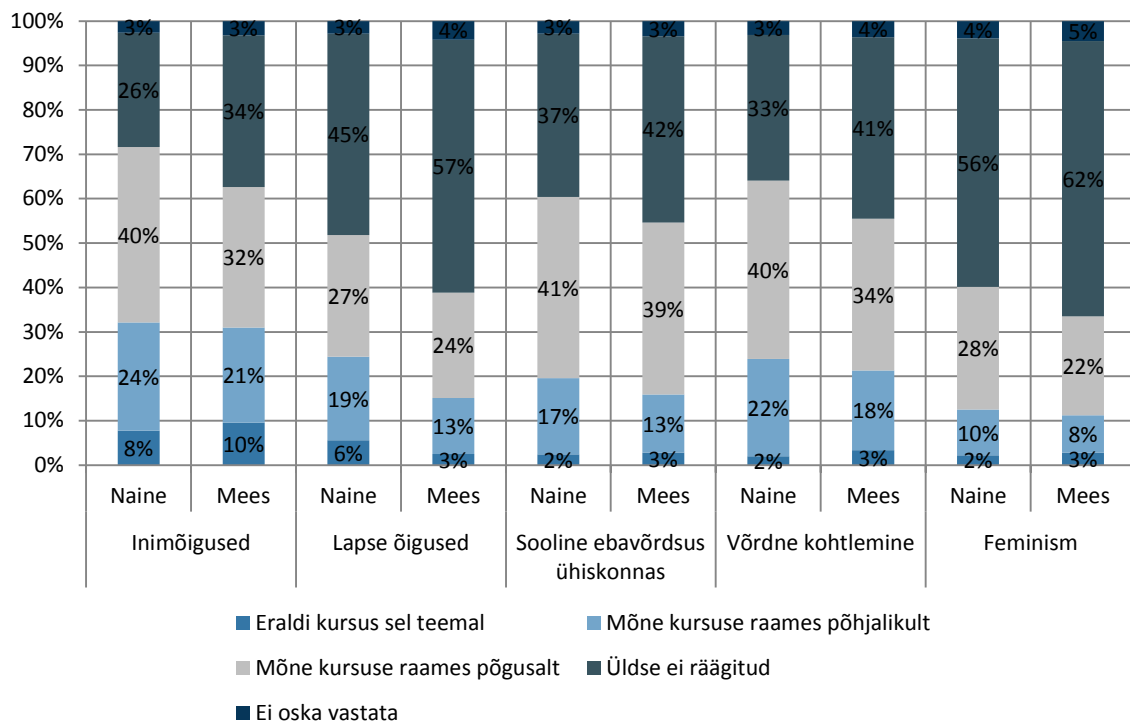
Soolisest ebavõrdsusest ühiskonnas ja võrdsest kohtlemisest on üliõpilased loengutes või seminarides kuulnud rohkem. 40% vastajatest tõdes, et on puutunud soolise võrdõiguslikkuse teemaga põgusalt mõne kursuse raames kokku ja 18% on kuulnud sellest teemast põhjalikumalt mõne kursuse raames või isegi eraldi kursusel. Võrdsest kohtlemisest on mõne kursuse raames kuulnud põgusalt 38% vastajatest ja 23% on selle teemaga kokku puutunud põhjalikumalt mõne kursuse raames või eraldi kursusel (vt ka Joonis 16).

Üliõpilaste fookusrühmaintervjuudest selgus, et soolisest võrdõiguslikkusest räägitakse ainete raames põgusalt ja see jääb sageli teiste teemade varju.

Et muidu tahad nagu soolisest võrdõiguslikkusest rääkida, aga kõik toovad sisse veel kõiki muid näitajaid, mis veel on ühiskonnas halvasti, ja siis see kaob nagu kõrvale ära. Et see võib-olla peaks algama sellisena, et inimestele võiks võrdõiguslikkuse ABC selgeks teha kõigepealt.

Aga see, et ah, see ei ole üldse nii tähtis, on mõne arvamus ... sellepärast, et meil on ühiskonna mingid teised minority'd, kes on veel rohkem rõhutatud, ja nende võimalused kuskil Eestis edukad olla on veel kehvemad.

Vaadeldes eri küsimustele antud vastuste omavahelisi seoseid, on märgata, et kui üliõpilastele on loengutes või seminarides ühel teemal (nt inimõigused või võrdne kohtlemine) midagi räägitud, siis on nende hinnangul käsitletud ka teisi valdkondi, mille kohta küsisime (nt sooline ebavõrdsus ühiskonnas). Korrelatsioonid viie teema vahel olid vahemikus 0,4–0,8*. Kõige tugevam seos ($r = 0,8^*$) on võrdse kohtlemise ja sooline ebavõrdsuse valdkonna vahel.

JOONIS 16. KAS ÜLIKOOLI LOENGUTES VÕI SEMINARIDES ON SULLE MIDAGI RÄÄGITUD LOETLETUD TEEMADEL? SOOLINE JAOTUS %

Mees- ja naisüliõpilaste arvamused selle kohta, kas ülikoolis on vaja käsitleda soolise võrdõiguslikkuse teemat, varieerusid väga tugevalt. Kui veidi üle kolmveerandi naistest (76%*) nõustus, et seda teemat on vaja arutada, siis meesvastajatest olid seda meelt ainult pooled (50%*). Ilmnes ka huvitav seos: õppurid, kes pidasid vajalikuks, et loengutes käsitletaksoolise võrdõiguslikkuse teemat, olid ühtlasi seisukohal, et poliitilistel tasanditel (Riigikogus, valitsuses jm) peaks tegutsema rohkem naisi. Korrelatsioon nende küsimuste vahel oli vahemikus 0,37–0,4*.

Üliõpilaste fookusrühmaintervjuudel leiti, et soolise võrdõiguslikkuse teemat tuleks serveerida nii, et kumbki sugu ei tunneks end rünnatuna. Samuti viidati ekshiarvamusele, justkui oleks soolise võrdõiguslikkuse ja feminismitasandil ainult naistele mõeldud teemad.

No kindlasti on see, et ma ei tea, minu meelest inimesed kardavad sõna feminism vms. Et kui seal on feministlikud teooriad, siis jumala eest mehed ei hakka sinna tulema. Ei, see on lihtsalt see, et kuna inimesed ei tea, mis selle taga on. Selle taga on ka ikkagi see, et selle võrdsuse taotlemine mõlemale soole.

Jääb mulje, et see on nagu naiste teema, feminismitema.

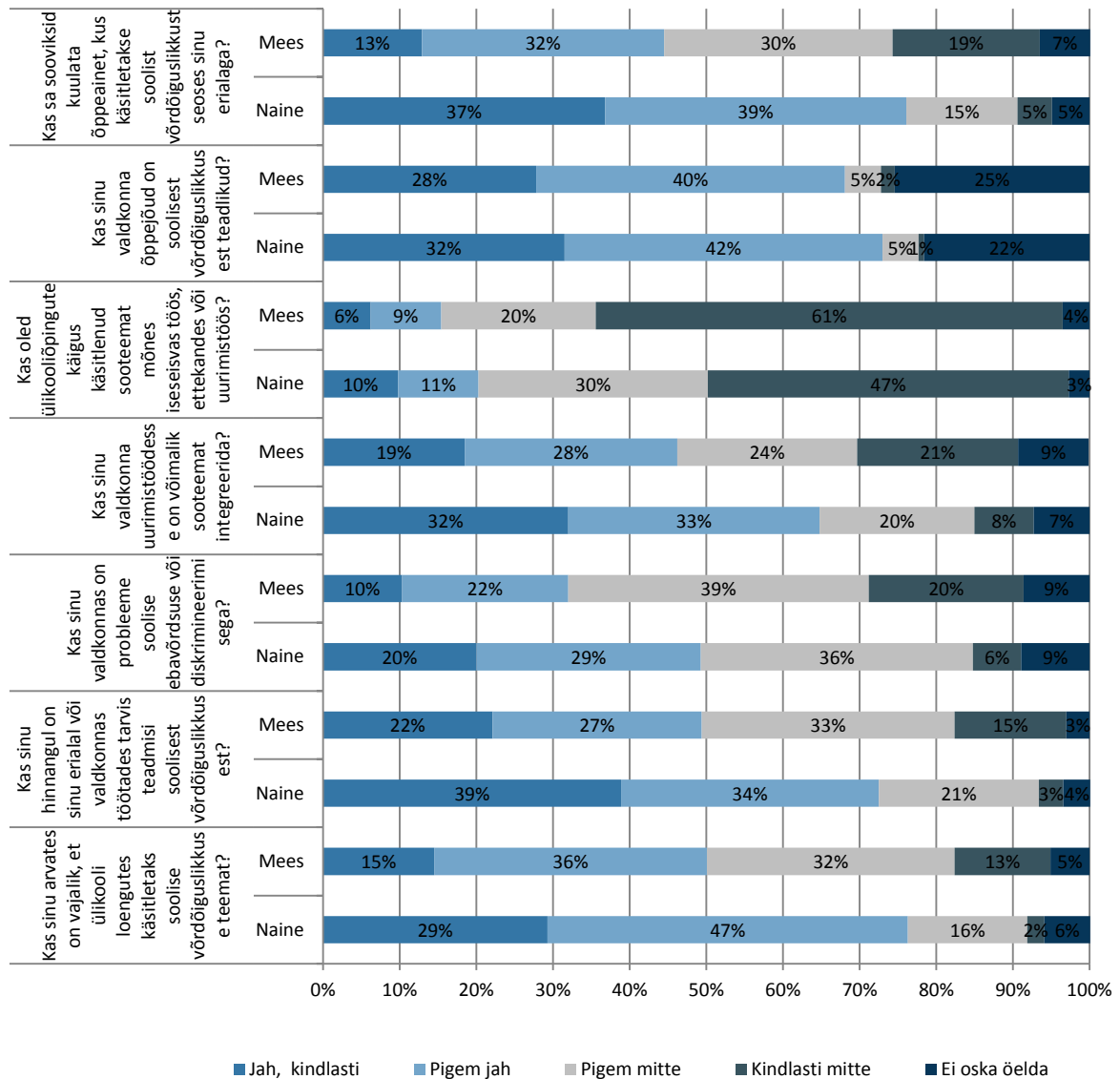
Küsimus „Kas sinu hinnangul on sinu erialal või valdkonnas töötades tarvis teadmisi soolisest võrdõiguslikkusest?“ tekitas naistes ja meestes samuti vastakaid arvamusi. Kolmveerand (73%*) naistest vastas küsimusele jaatavalt (vastus „pigem jah“ või „jah, kindlasti“), ent ainult peaaegu

pooled (49%*) meesvastajatest arvasid, et teadmisi soolisest võrdõiguslikkusest oleks vaja. Peaaegu sama suur osa meestest (48%) oli seda meelt, et neid teadmisi pole nende erialal vaja. Siinkohal on täheldatav seos, et need vastajad, kes olid arvamusel, et nende erialal või valdkonnas töötades on teadmisi soolisest võrdõiguslikkusest tarvis, vastasid ühtlasi jaatavalt eelmisele küsimusele („Kas sinu arvates on vajalik, et ülikooli loengutes käsitletaks soolise võrdõiguslikkuse teemat?“, $r = 0,63^*$).

Ilmselt on sellised erinevused naiste ja meeste vastustes, nagu eelmise kahe küsimuse puhul ilmnesid, tingitud asjaolust, et mehed oskavad vähem seostada soolist võrdõiguslikkust oma valdkonnaga. Seda tõestab tulemus, et küsimuse puhul „Kas sinu valdkonnas on probleeme soolise ebavõrdsuse või diskrimineerimisega?“ arvas peaaegu iga teine naine (49%*), et tema valdkonnas esineb kõnealuseid probleeme, ent meestest nägi neid seoseid ainult peaaegu iga kolmas (32%* meesvastajatest). On igati mõisteta, et need, kes leidsid, et nende valdkonnas on soolise ebavõrdsuse või diskrimineerimisega probleeme, peavad oma valdkonnas töötamiseks vajalikuks ka teadmisi soolisest võrdõiguslikkusest ($r = 0,5^*$).

Samuti olid naisvastajad sagedamini seisukohal, et nende valdkonna uurimistöödesse on võimalik sooteema lõimida: seda arvas 65%* nais- ja 46%* meesüliõpilastest. Sellest hoolimata ei ole üliõpilased seda võimalust tegelikult palju rakendanud ning siinkohal ei ole suuri soolisi erinevusi: sooteemat polnud ülikooliõpingute jooksul koolitöös puudutanud 77%* naistest ja 81%* meestest. Pädevaid juhendajaid, kes oskaksid soolise võrdõiguslikkuse teemat käsitleda, on vastanute hinnangul siiski olemas. 71% üliõpilastest leidis, et tema valdkonna õppejõud on sellest teadlikud, ent peaaegu iga neljas (23%) ei osanud õppejõudude sellealast teadlikkust hinnata.

Kõige tugevamalt erinesid naiste ja meeste vastused küsimusele „Kas sa sooviksid kuulata õppeainet, kus käsitletakse soolist võrdõiguslikkust seoses sinu erialaga?“. Veidi üle kolmveerandi naistest (76%*) vastas küsimusele jaatavalt, samas kui peaaegu pooled meesüliõpilastest (49%*) sellise õppeaine järele vajadust ei tunne (vt ka Joonis 17). On täheldatav, et kõik õppurid, kes sooviksid kuulata õppeainet, kus käsitletakse soolist võrdõiguslikkust seoses nende erialaga, vastasid ühtlasi jaatavalt ka peaaegu kõigile eelnevatele ülikoolis soolise võrdõiguslikkuse käsitlemist puudutavatele küsimustele (korrelatsiooni vahemik $0,3^* - 0,68^*$).

Joonis 17. PALUN VASTA JÄRGMISTELE KÜSIMUSTELE. SOOLINE JAOTUS %

Nii eksperdiintervjuudest kui ka õpetajate fookusrühmavestlustest nähtub, et üliõpilaste kokkupuude soolise võrdõiguslikkuse teemaga on napp ning haridusekspertid hindavad selle teema teadvustamise pigem nõrgaks. Mitu hariduseksperti tõi selle seisukoha põhjendamiseks näiteid läbimõttelata erisustest (nt poiste ja tüdrukute tööõpetus), viidates sealjuures, et (muu hulgas koolikeskkonnas) leidub alateadlikke jaotusi, mida tehakse mingitel objektiivsetel põhjustel, teadvustamata, kas seda on tingimata vaja ja milliseid tagajärgi sellised eristused tingivad.

Teisalt tões fookusrühmas mitu õpetajat, et nad ei tunne ennast soolise võrdõiguslikkusega seotud teemade käsitlemisel ebamugavalt.

Meil olid kuuendikega raamatuvalikus pikad diskussioonid, et „poiste raamat“. Ma lasin minna laadaks meelega, sest see laat oli üsna teemasse. Ja mis neil tuli, neil tuli üsna konkreetselt poolt ja vastu ja üks poiss võttis sõna, et mina lugesin ühte triloogiat ja ma pole elu sees lugenud ühtegi põnevamat asja üldse ja selle peategelane oli tüdruk. Niiviisi uhkelt paiskas selle välja. /.../ Ei saa öelda, et ma ebamugavalt oleksin tundnud. Seal konkreetselt, mis mul öelda oli, eks ma lubasin, et tüdrukute raamatuid tuleb ka, valikukohti tuleb ka. Ahah, et sulle siis ei meeldi see, et kui tegelased ongi poisid, et sina ei saa samastuda, oli nii? Väga konkreetselt tuli välja, et ma ei saanudki aru, et see maailm on minu jaoks võõras. Kui nad suudavad seda nii sõnastada, siis on minu arvates eesmärk täidetud.

3.5.3. Kokkuvõtte üliõpilaste teadlikkusest erialasest soolisest võrdõiguslikkusest ja nende hoiakud teema käsitlemise suhtes erialaõpingutes

Küsitlustulemused näitasid, et kõige rohkem (85%) on üliõpilastele põhikoolis ja gümnaasiumis räägitud inimõigustest ning kõige vähem feminismist (38%). Mõnevõrra üllatav on, et 35% õppuritest ei mäleta, et üldhariduskoolis oleks üldse räägitud lapse õigustest. Vaadeldes aga vastajate vanuseskaalat, võib öelda, et mida vähem aega on vastajal möödas gümnaasiumi lõpetamisest, seda suurema tõenäosusega on ta kuulnud nii inimõigustest, lapse õigustest, soolisest ebavõrdsusest ühiskonnas kui ka võrdsest kohtlemisest.

Samamoodi on üliõpilased puutunud kõrgkoolis kõige sagedamini kokku inimõiguste teemaga. Kuivõrd see on väga lai mõiste, mida saab käsitleda erinevate valdkondade raames, on mõistetav, et sellest ollakse kõige sagedamini kuulnud. Ehkki iga neljas vastaja on feminismist kuulnud mõne kursuse raames põgusalt, on vastajad ka ülikoolis (samamoodi nagu põhikoolis ja gümnaasiumis) kõige vähem kogenud feminismiteema käsitlemist. Soolisest ebavõrdsusest ühiskonnas ja võrdsest kohtlemisest on vastajad ülikooliloengutes või seminaridel rohkem kuulnud kui põhikoolis ja gümnaasiumis.

Lapse õigustest on ülikooliõpingute käigus kuulnud rohkem naised kui mehed (52% vs. 39%), mis on suure tõenäosusega tingitud asjaolust, et naised õpivad sagedamini erialadel, kus lapsed ja nende õigused on olulisel kohal. Teiseks õpib siinsele küsitlusele vastanud naistest 25% erialal (sotsiaal- ja käitumisteadused, sotsiaalteenused või õpetajakoolitus), kus lapse õigustest räägitakse ilmselt rohkem. Neil erialadel õppis noormehi ainult 8%.

Küsimuste puhul selle kohta, kas ja mil määral näevad üliõpilased vajadust käsitleda soolise võrdõiguslikkuse teemat nende ülikooliõpingutes, varieerusid naiste ja meeste vastused suhteliselt tugevalt. Näiteks kui veidi üle kolmveerandi naistest (76%*) nõustus, et seda teemat tuleks käsitleda, siis meestest olid seda meelt ainult pooled (50%*). Samasugused vastanute proportsioonid olid küsimuse puhul, millega prooviti välja selgitada, kas üliõpilased sooviksid kuulata õppeainet, milles käsitletakse soolist võrdõiguslikkust seoses nende erialaga. Võrreldes naisüliõpilastega olid meesüliõpilased rohkem seisukohal (24% vs. 48%), et sellealaseid teadmisi pole nende erialal vaja. Seda arvamust selgitab ilmselt asjaolu, et kui naistest nägi peaaegu iga teine oma valdkonnas soolise ebavõrdsuse ja diskrimineerimisega probleeme, siis meestest tunnetas neid kõigest iga kolmas.

Kokkuvõte

Käesolevas uuringuaruandes anti ülevaade üliõpilaste soolise võrdõiguslikkuse alaste kogemuste ja hoiakute küsitlusest ning üliõpilaste, õpetajate ja ekspertide intervjuu-uuringust^{9,10}. Uuringute eesmärk oli saada selgust selles, millised on üliõpilaste soolist võrdõiguslikkust puudutavad hoiakud ja kogemused ning kas ja milliseid teemaga seonduvaid teadmisi või oskusi on vaja arendada. Uuringute tulemusi kasutati ka üliõpilaste ainekursuste ja õpetajate täienduskoolituskursuse väljatöötamisel.

Üliõpilaste küsitlus koondab Eesti kõrgkoolides¹¹ õppiva 2748 üliõpilase ehk 5% üliõpilaskonna kogemusi ja hinnanguid. Mitu selles küsitluses esitatud küsimust on võrreldavad Sotsiaalministeeriumi iga nelja aasta järel korraldatava soolise võrdõiguslikkuse monitooringuga, mis andis hea aluse Eesti elanike ja üliõpilaskonna hoiakute ja kogemuste võrdlemiseks. Fookusrühma intervjuudes arutlesid soolise võrdõiguslikkuse teemadel 30 Tartu Ülikooli haridus- ja sotsiaalteaduste üliõpilast¹² ning kaheksa õpetajat. Peale selle avaldasid individuaalintervjuudes oma arvamust üheksa õpetajakoolituse, hariduse ja võrdsete võimaluste valdkonna eksperti.

Hoiakud ja hinnangud

Uuringu tulemustele toetudes võib öelda, et Eesti üliõpilased on soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste suhtes soodsalt meelestatud ning optimistlikumad kui soolise võrdõiguslikkuse monitooringu (SVM) tulemuste põhjal Eesti elanikud üldiselt. Suurem osa üliõpilastest on veendunud, et heas ühiskonnas on naistel ja meestel võrdsed võimalused ning soolisest võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed. Nagu kogu rahvastiku seas nii on ka üliõpilaste seas naiste ja meeste vahel selge hoiakuline erisus: võrreldes meesüliõpilastega pooldavad naisüliõpilased soolist võrdõiguslikkust ja võrdset kohtlemist keskmiselt rohkem, samuti märkavad naisüliõpilased ühiskonnas selgemalt selle valdkonna probleeme.

Nagu kõik elanikud nii tajuvad ka üliõpilased, et Eesti ühiskonnas on meestel parem positsioon kui naistel. Just naisüliõpilased on sagedamini sellel seisukohal: üle 4/5 naisüliõpilastest ja pisut rohkem kui pooled meesüliõpilastest arvasid, et meeste positsioon on natuke või märgatavalt parem. Sellest seisukohast hoolimata tajuvad üliõpilased ühiskondlikku survet soostereotüüpsete rolliootuste täitmiseks nii naistele kui ka meestele. Fookusrühma aruteludel selgitati, et meestelt ootab ühiskond edukust ja pere toitja rolli kandmist, mistõttu hinnatakse noormeeste karjääriotsuseid ja -valikuid just sellest lähtuvalt. Naiste valikud on vabamad, kuid nende edukuse pandiks ja tõendiks on laste olemasolu. Lastetu naise edukust tööl ei hinnata kõrgelt ning pahatihti heidetakse laste puudumist

⁹ Anniste, K., Batueva, V., Biin, H., Mägi, E., Osila, L. ja Turk, P. (2016). Eesti üliõpilaste soolise võrdõiguslikkuse alane teadlikkus, hoiakud ja kogemused. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

¹⁰ Uuringud tehti Norra toetuste 2009–2014 soolise võrdõiguslikkuse ning töö- ja pereelu ühitamise programmi abil ellu viidud projekti „Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine üld- ja kõrgharidusse“ (www.praxis/sool6ime-hariduses) raames.

¹¹ Ainult Euroakadeemiast ei osalenud uuringus ükski üliõpilane.

¹² Vt ka Kersti Kruusi magistritööd „Soolise võrdõiguslikkusega seotud arusaamad õpetajakoolituse üliõpilaste näitel“. Töö on kättesaadav aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48259/kersti_kruus.pdf.

edukale naisele hoopis ette. Paljud üliõpilased, esmajoones mehed, väljendasid nõustumist aruteludes esile toodud rolliootustega, leides näiteks, et mehel peab olema kõrgem palk, sest nad peavad oma perekonda ülal pidama.

Naisüliõpilaste soosiv suhtumine soolisse võrdõiguslikkusesse ja naiste positsiooni parandamise vajaduse tajumine väljendub eriti tugevalt hinnangutes naiste osaluse suurendamise vajadusele, olgu selleks mitmesugused poliitilised otsustuskogud, valitsus või riigi- ja erafirmade juhatused. Kui meesüliõpilased leidsid, et poliitiku sugu ei ole oluline, siis naisüliõpilased olid kindlalt veendunud, et naiste osakaalu poliitikas peab suurendama. Naiste senisest arvukam osalemine on üliõpilaste hinnangul vajalik eelkõige erinevate huvide paremaks esindamiseks. Kuigi sarnane sooline lõhe hinnangutes on SVMi põhjal olemas kogu Eesti rahvastiku seas, on kindlam just naisüliõpilaste veendumus, et naiste osakaalu otsustajate hulgas peab suurendama.

Üliõpilased tajuvad selgelt ühiskondlikku hoiakut, mille kohaselt lapsed on peres peamiselt naise vastutada. Küsitluses väljendasid üliõpilased arvamust, et laste olemasolu piirab naiste karjäärivõimalusi tunduvalt sagedamini kui meeste omi. Aruteludes leiti, et naise tööistele püüdlustele vaadatakse Eesti ühiskonnas hästi ainult eeldusel, et tal on laps(ed) ja et tema töökohustused ei takista lapsele (lastele) pühendumist. Mehed seevastu võivad üliõpilaste hinnangul ühiskondliku rolliootuse kohaselt pühenduda karjäärile ilma pereelu pärast muretsemata. Samuti tajutakse selgelt soolist lõhet suhtumises vanematesse, kes oma laste eest ei hoolitse: isadele antakse see andeks, samal ajal kui nn rongaeemade hoolimatus mõistetakse avalikult hukka.

Eesti ühiskonnas kehtivad soonormid peegelduvad selgelt ka üliõpilaste hinnangutes sellele, milline võiks olla peresisene tööjaotus laste eest hoolitsemisel. Kuigi nende vaated on võrreldes kogu rahvastikuga vähemtraditsioonilised – üksmeelselt leiti, et mehed võiksid panustada laste eest hoolitsemisse senisest rohkem ning viibida teatud aja ka lapsehoolduspuhkusel –, toetati lapsehoolduspuhkuse võrdselt jagamise asemel kõige sagedamini siiski seda, et suurema osa sellest ajast kasutab ära lapse ema. Kuigi teistes küsimustes olid meesüliõpilased naistest konservatiivsemad, toetasid just meesvastajad vanemapuhkuse võrdset jagunemist vanemate vahel sagedamini kui naisüliõpilased. Ehkki ainult veidi enamal kui viiendikul vastajatest olid endal lapsed ning seega eluline kogemus õpingute, töö- ja pereelu ühitamisest, on üliõpilaseas meeste valmisolek jagada vanemapuhkust võrdselt siiski oluline märk, sest see kinnitab vajadust ja võimalust Eesti vanemapuhkuste korralduse muutmiseks ning sellest teatud osa reserveerimiseks isadele¹³.

Hoiakute alusel võib üliõpilased jagada kahte üsna selgelt eristuvasse rühma: soolist võrdõiguslikkust ja sellaseid muudatusi pooldavateks ning traditsioonilisema, rohkem levinud soostereotüüpidest lähtuva maailmavaatega inimesteks. Selgelt ilmnes, et eri väidetele antud hinnangute vahel on tugevad seosed.

¹³ Vt ka „Eesti vanemapuhkuste süsteemi analüüs“ (Praxis, 2013) <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Vanemapuhkuste-susteem.pdf>.

Kogemused

Analüüsisist selgub, et tüdrukud ja poisid kogevad üldhariduskoolis erinevat suhtumist ja ootusi. Umbes pooled üliõpilased olid põhikoolis või gümnaasiumis märganud, et õpetaja hindas tüdrukute samu teadmisi parema hindega või kiitis neid koduste või iseseisvate tööde sooritamise eest rohkem kui poisse. Just naisüliõpilastele oli aga meelde jäänud, et tütarlastelt eeldati koolis paremaid õpitulemusi ja poistele anti kergemini andeks ulakused. Ka SVMi tulemused näitavad, et Eestis hakatakse tüdrukuid ja poisse valmistama sooliselt jaotunud valikute tegemiseks ette juba maast madalast ning neile peetakse vajalikuks ellu kaasa anda erinevaid oskusi (SVM 2013). Samuti on uuringud kinnitanud, et lasteaias saavad tüdrukud ja poisid erineval viisil ja määral tähelepanu ning neid suunatakse soo alusel erinevate tegevuste juurde (Aavik ja Kajak 2009).

Seega pole tüdrukutele ja poistele üldhariduskoolis seatud erinevad nõudmised ja ootused üllatavad. Sellisel sool põhineval erineval kohtlemisel ja suhtumisel võib olla nii otsene kui ka kaudne mõju noorte üldhariduskoolijärgsete õpingute ja tööeluga seonduvatele otsustele. Varjatud sõnumeid sobivaks peetavate valikute kohta annavad nii meedia, avaliku elu tegelased, eeskujud kui ka noortega töötavate inimeste suhtumine ja käitumine.

Ülikoolis tuleb sooliselt ebavõrdset kohtlemist ette harvem. Ühelt poolt annab see tunnistust sealse õppetöö teistsugusest ülesehitusest ja täiskasvanud õppuritest ning sellest, et hindamine ja tagasiside on sageli konfidentsiaalsed. Teisalt mängib kindlasti rolli seegi, et ülikoolides on välja kujunenud erialade selge sooline jaotus ja õpperühmad on sooliselt üsna homogeensed. Küsitlusele vastanud üliõpilastest ainult 16% kinnitas, et nende kursusel on mehi ja naisi võrdselt.

Teadlikkus

Hoolimata soolist võrdõiguslikkust soosivatest hoiakutest on üliõpilaste teadlikkus oma õigustest tööturul pigem vähene. Valdavalt teavad Eesti üliõpilased, et sooline võrdõiguslikkus on inimõigus ning Eestis on vastu võetud soolist diskrimineerimist keelustav seadus. Siiski usuvad rohkem kui pooled neist, et sama töö eest võib naisele ja mehele maksta erinevat palka ning üle kolmandiku üliõpilastest arvab, et värbamisel tohib eelistada ühest soost töötajat teisele. Iga kolmas üliõpilane on arusaamisel, et töövestlusel võib küsida nende eraelu (nt abielustaatus ja lastesaamisplaanide) kohta ning iga neljas usub, et tööandja võib eelistada lastetut töötajat.

Üliõpilastest fookusrühmades arutlejad rõhutasid, et naiste ja meeste valikuid ning tööturukäitumist mõjutab erinev kohtlemine koolis. Kui poistele antakse kaasa teadmine, et nad saavad hakkama ja on pädevad, siis tüdrukutele sisendatakse alandlikkust ning neid õpetatakse hindama oma oskusi ja väärtust madalamalt. Mainiti ka, et mehed on tööturukäitumises riskialtimad ning naised on stabiilsuse nimel nõus ohverdama kõrgema sissetuleku või positsiooni.

Koolist kaasa antavad hoiakud ja arusaamad võivad noori võimustada, julgustades neid oma õiguste eest seisma ning uskuma, et vääratakse häid ja sobivaid töötingimusi. Kui õpetus ja hoiakute kujundamine on aga soo aspektist läbi mõtlemata, võidakse pahaaimamatult kujundada noortes hoiakuid, mis pärsivad nende hilisemat edukust ja enda õiguste eest seismise julgust.

Erandina on üliõpilased väga teadlikud sellest, et lapsehoolduspuhkuselt naasjale ei tohi maksta madalamat töötasu. See tulemus on ilmikas näide meedia ja avaliku arutelu mõjust teadlikkusele, sest just sel teemal on viimastel aastatel korduvalt ajakirjanduses räägitud. Seega on

meediakajastused ja avaliku arutelu ülalhoidmine hea, kuid seni liiga harva kasutatud võimalus tutvustada ja selgitada inimestele soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste teemat.

Ka tööandjate teadlikkus soolise võrdõiguslikkuse seadusest ja töötajate õigusest võrdsele kohtlemisele on napp (Turk, Anniste, Masso, Karu ja Krieger, 2016). Olukorras, kus töösuhte kumbki osapool ei ole tuttav soolise diskrimineerimise ja võrdse kohtlemise teemaga ning ühiskonnas on levinud soostereotüüpsed hoiakud, on töötajate valimisel ja töötajatele pakutavate hüvede määramisel oht soolisele diskrimineerimisele mõlema osapoole vaikival nõusolekul. Seetõttu on olukorra parandamiseks nii üldharidus- kui ka kõrgkoolides väga tähtis tutvustada noortele nende õigusi tulevase töötajana ning kohustusi võimaliku tulevase tööandjana.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste käsitlemine õppetöös

Nagu öeldud, peavad selleks, et suurendada noorte teadlikkust soolisest võrdõiguslikkusest ning oma õigusest nõuda võrdset kohtlemist, kuuluma kõnealused teemad üldharidus- ja kõrgkoolide õppekavadesse. Küsitlusest selgus, et kõige sagedamini on praegused üliõpilased üldhariduskoolis kuulnud inimõigustest, millest oli räägitud peaaegu kõigile vastajatele, ent ainult pisut rohkem kui kolmandiku sõnul käsitleti koolis feminismiteemat. Uuringu tulemuste põhjal võib ühtlasi väita, et inim- ja lapse õigustest, soolisest ebavõrdsusest ja võrdsest kohtlemisest on üldhariduskoolides hakatud rääkima rohkem – mida vähem oli möödas aastaid vastaja gümnaasiumi lõpetamisest, seda sagedamini oli talle koolis neid teemasid tutvustatud.

Ka kõrgkoolis on üliõpilased kõige rohkem – veidi alla kolmveerandi kõigist vastanutest – kokku puutunud inimõiguste teemaga. See on lai katusteema ja sellealased teadmised on vajalikud paljude valdkondade spetsialistidele, seepärast on inimõiguste sage käsitlemine loomulik. Soolisest ebavõrdsusest ühiskonnas ja võrdsest kohtlemisest on üliõpilased kuulnud ülikoolis sagedamini kui põhikoolis või gümnaasiumis: rohkem kui pooled vastajatest olid puutunud selle teemaga ülikoolistudiumi vältel kokku põgusamalt või põhjalikumalt. Lapse õiguste teemalist õpetust on kõrgkoolis saanud umbes pooled nais- ja rohkem kui kolmandik meesüliõpilastest. Selline sooline lõhe kajastab selgelt erialade segregatsiooni, sest haridus- ja sotsiaalteadustes, kus laste õiguste teema kerkib loomulikuna üles sagedamini, on naisõppurite osakaal suur. Kuigi iga neljas vastaja on ülikoolis põgusalt kuulnud mõne kursuse raames feminismist, käsitletakse seda ülikoolis kõige harvemini, nagu ka põhikoolis või gümnaasiumis.

On tervitatav, et valdav osa üliõpilastest on saanud nii üldharidus- kui ka kõrgkooliõpingute käigus teadmisi inimõiguste kohta. Siiski on oht, et laia katusteemana, mis hõlmab paljude erinevate inimrühmade õiguste ja vajaduste kaitset, peetakse inimõiguste teema käsitlemist piisavaks ka võrdsete võimaluste ja soolise võrdõiguslikkuse valdkonna katmiseks. Ühiskonnas, kus soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste põhimõtte ei ole veel tugevalt juurdunud ja aktsepteeritud, on soolise võrdõiguslikkuse käsitlemine üksnes inimõiguste teema alaosana selge oht, et sootemaatika lahustub teiste ebavõrdsuse aluste (nt rass, vanus, rahvus) keskel ära ning õpe pole tõhus ühiskonnas juba teravalt esile kerkinud probleemolukordade leevendamiseks. Kuni soolise võrdõiguslikkuse käsitus ei ole ühiskonnas põhjalikult juurdunud, on vaja sellele eraldi tähelepanu suunata.

Ka fookusrühma aruteludes tõid üliõpilased esile, et soolisest võrdõiguslikkusest räägitakse õppeainete raames väga põgusalt ning sageli jääb see teiste teemade ja ebavõrdset kohtlemist

kogevate rühmade varju. Nende hinnangul võiksid võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse baasteadmised olla olemas siiski kõigil.

Valmisolekut käsitleda soolise võrdõiguslikkuse teemat ülikooliõpingutes väljendasid üliõpilased ka küsitlusele vastates: kolmveerand nais- ja pooled meesvastajad olid seda meelt, et kõnealuse valdkonna tutvustamine on vajalik nii üldiselt kui ka seoses õpitava erialaga ning õpitaval erialal töötamiseks on need teadmised tarvilikud. Suurt soolist lõhet vastajate hinnangus selgitab ilmselt asjaolu, et naisüliõpilased tajusid meestest märkimisväärselt sagedamini, et nende õpitavas valdkonnas tuleb ette soolise ebavõrdsuse ja diskrimineerimisega seotud probleeme.

Üliõpilaste fookusrühmaintervjuudel leiti, et õppetöö kavandamisel tuleks arvestada soolise võrdõiguslikkuse teema õpetamisel seda, et kumbki sugu ei tunneks end rünnatuna, st naisi ja mehi puudutavaid soolise võrdõiguslikkuse probleeme tuleb käsitleda tasakaalustatult. Samuti viitasid aruteludel osalejad eksiarvamusele, justkui oleks sooline võrdõiguslikkus ja feminism ainult naistele suunatud teemad, ning rõhutasid vajadust see eksiarvamus kummutada.

Kuigi kaks kolmandikku nais- ja pisut vähem kui pooled meesüliõpilastest hindasid, et nende valdkonna uurimistöodesse on võimalik sooteemat lõimida, ning peaaegu kolmveerand vastanutest hindas ka oma õppejõudude pädevust selles valdkonnas heaks, on tegelikult oma töödes soospekti puudutanud vähesed. Ka eksperdid ja õpetajad väljendasid intervjuudes seisukohta, et üliõpilaste kokkupuude soolise võrdõiguslikkuse teemaga on napp, ning hindasid teema teadvustamist pigem nõrgaks. Teisalt tõdesid õpetajad, et soolise võrdõiguslikkusega seotud teemade käsitlemisel nad ennast ebamugavalt ei tunne.

Lühikokkuvõte

Eesti üliõpilased suhtuvad soolisse võrdõiguslikkusesse pooldavalt ja nende vaated on egalitaarsemad kui elanikel keskmiselt. Nais- ja meesüliõpilaste hoiakutes on aga selge sooline erisus: naised peavad soolise võrdõiguslikkuse edendamist tähtsamaks kui meesüliõpilased ning nad näevad ka ühiskonnas soolisi lõhesid suuremana. Üksnes vanemapuhkuse jagamise jaotuse küsimuses on meesüliõpilaste vaated progressiivsemad: nad toetavad selle puhkuse võrdset jagamist ema ja isa vahel sagedamini kui naisüliõpilased.

Eesti üldhariduskoolides on üliõpilaste hinnangul selgelt tajutavad erinevad ootused ja suhtumine tütarlastesse ja noormeestesse. Tüdrukutele pannakse paremaid hindeid ja neid kiidetakse iseseisvate tööde sooritamise eest rohkem, samas on õpetajatel nende sooritusele ka kõrgemad ootused. Poisid seevastu saavad kergemini andeks ulakused ja allumatuse. Kõrgkoolis, kus naised ja mehed on pahatihti koondunud erinevatele erialadele, sellist ebavõrdset kohtlemist enam tugevalt ei tajuta.

Hoolimata pooldavast suhtumisest soolisse võrdõiguslikkusesse ja ebavõrdse kohtlemise kogemisest üldhariduskoolis on üliõpilastel lünklikud teadmised õigustest, mis toetavad neid tööturul võrdse kohtlemise nõudmisel. Ekslikult usuvad nad, et tööandja võib töötaja valimisel või töötasu määramisel lähtuda töötaja soost. Võib karta, et koolis kogetud soopõhiselt erinevad kogemused, mis toetavad tütarlastes allumise ja leplikkuse ning noormeestes enesekindluse kujunemist, kinnistavad ka naiste oskamatust või julguse puudust seista oma õiguste eest tööturul tugevamalt.

Vähene teadlikkus on osaliselt põhjendatav ka soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimalust teema põgusa käsitlemisega või selle vaatlemisega laiema inimõiguste katusteema all. Nii üldharidus- kui ka kõrgkoolis on kõige sagedamini jutuks just inimõigused, seevastu on võrdsetest võimalustest ja soolisest võrdõiguslikkusest räägitud palju harvem. Feminismiteema on vaeslapse osas nii Eesti üldharidus- kui ka kõrgkoolides. Üliõpilased – ennekõike naised – on valmis puudutama soolise võrdõiguslikkuse teemat oma kõrgkooliõpingute raames, nad peavad seda teemat oluliseks ja oma erialal töötamiseks vajalikuks. Samuti usuvad üliõpilased, et soolise võrdõiguslikkuse aspekti saab lõimida nende eriala kooli- või lõputöösse, kuid seda võimalust on kasutanud ainult väga vähesed. Ilmselt jääb see piisavate teadmiste ja sobilike juhendajate puudumise või teema vähese tähtsustamise taha.

Summary

This report gives an overview of a survey of students' experiences and attitudes regarding gender equality and of interviews conducted with students, teachers and experts.¹⁴ The survey and interviews aimed to identify the attitudes and experiences of today's students regarding gender equality and to find out which knowledge or skills, if any, need to be developed in relation to this topic. In addition, the survey and interviews served as an input to the development of subject courses intended for students and an in-service training course intended for teachers.

The student survey provides an overview of the experiences and opinions of 2748 students from various universities,¹⁵ accounting for 5% of the student population of Estonia. Many of the questions used in the student survey are similar to the questions used in the Gender Equality Monitoring carried out by the Ministry of Social Affairs every four years, which provides a good basis for comparing the attitudes and experiences of students with those of the general population of Estonia. In focus group interviews, 30 students of education and social sciences at the University of Tartu¹⁶ and eight teachers discussed gender equality issues. In addition, nine experts of teacher training, education and equal opportunities expressed their opinions in individual interviews.

Attitudes and opinions

Compared to the opinions of the general population of Estonia, as indicated by the results of the Gender Equality Monitoring (hereinafter 'GEM'), the survey results indicate that Estonian students have a positive and more optimistic attitude towards gender equality and equal opportunities. The majority of students believe that, in a good society, men and women have equal opportunities and gender equality benefits men, too. Like in the general population, there is a clear attitudinal distinction among students between men and women: on average, female students support gender equality and equal treatment more and see the relevant problems in society more clearly than male students.

Like the general population, students feel that men have a better position in Estonian society. Female students are more likely to share this view: more than 4/5 of female students and slightly more than half of male students found the position of men to be a little or much better than the position of women. While men's position is considered to be better, students perceive a social pressure on both men and women to fulfil certain gender stereotype-based roles. The idea

¹⁴ The survey and interviews were conducted under the project Mainstreaming Gender Equality into General and Higher Education (www.praxis.sooligime-hariduses) carried out under the Mainstreaming Gender Equality and Promoting Work-Life Balance Programme of the Norwegian Financial Mechanism 2009-2014.

¹⁵ EuroAcademy was the only university not represented in the survey.

¹⁶ See also the Master's thesis by Kersti Kruus, 'Gender equality-related understandings through the example of teacher training students'. The thesis is available at http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48259/kersti_kruus.pdf.

emerging from focus group discussions is that men are expected to be successful and perform the breadwinner role, and young men's career decisions and choices are evaluated precisely on the basis of these expectations. Women are freer in their choices, but their success, however, is underpinned and evidenced by the existence of children. The success of a childless woman is not highly valued, and successful women are more often than not criticised for not having children. Many students, particularly men, consented to the role-based expectations outlined in the discussions, considering, for example, that men should have higher salaries because they provide for their families.

Female students' favourable attitude towards gender equality and their perception of the need to improve women's position emerges very strongly from opinions on the need to increase women's participation, whether in various political decision-making bodies, the Government or the management boards of state and private companies. While male students are of the view that the sex of a politician is irrelevant, female students maintain that the proportion of women in politics must be increased. According to the students, increased participation of women is necessary, in particular, for better representation of different interests. Although the GEM indicates that a similar gender gap in opinions prevails throughout the population of Estonia, the belief of female students that the proportion of women among decision-makers should be increased is more pronounced.

Students perceive clearly the societal attitude that children are primarily the mother's responsibility in a family. In the survey, the students indicated that children limit women's career opportunities significantly more often compared to men. According to participants in discussions, in Estonian society a woman's professional ambitions deserve a positive assessment only on the condition that she has at least one child and that her professional duties do not interfere with the care for the child (children). The students feel that the societal role-based expectations allow men, on the other hand, to be devoted to their careers without worrying about family matters. The students also perceive a clear gap in the attitude towards parents who fail to take care of their children – fathers are excused, but mothers who neglect their children are publicly condemned.

The gender norms prevailing in Estonian society are clearly reflected in students' opinions on a desirable division of work within a family in terms of taking care of children. Although students' views are less traditional compared to the general population – they find unanimously that men could contribute more to the care of children and stay on parental leave for some time; instead of an equal division of parental leave, more support was given to the idea that most of the parental leave should be used by the mother. While male students were more conservative than women in their responses to other questions, they supported the equal division of parental leave between parents more often than female students. Although only slightly more than one-fifth of the respondents had their own children and thus also real experience of the reconciliation of studies, work and family life, the willingness of men in their student years to equally share parental leave is an important sign. The willingness of young men to use parental leave points to

the need and opportunity for modification of the parental leave system in Estonia and reserving a certain part of the leave to fathers.¹⁷

Based on their attitudes, students can be divided into two quite distinct groups – those who support gender equality and the related changes, and those with a more traditional and more gender stereotype-based mindset. There were obvious strong links between the assessments given of the various statements.

Experiences

Our analysis reveals that boys and girls experience different attitudes and expectations in general education schools. About half of the students had noticed in the basic school or secondary school that teachers would give better grades to girls for equivalent knowledge or praise girls more for their homework. Female students, however, remember that better academic performance was expected of girls and that boys were forgiven for mischief more easily. The results of the Gender Equality Monitoring also show that boys and girls are prepared for different, gender-based choices from an early age in Estonia, and that it is deemed important to equip boys and girls with different skills for life (GEM 2013). Furthermore, studies confirm that boys and girls also get a different kind and amount of attention in nursery schools and different, gender-based activities are suggested to them (Aavik and Kajak, 2009). It is therefore not surprising that boys and girls experience different demands and expectations in general education schools. This gender-related difference in treatment and attitude can have both direct and indirect effects on young people's decisions concerning studies and work life after they graduate from the general education school. The media, public figures and role models as well as the attitude and behaviour of people working with young people convey hidden messages on the different choices that are deemed appropriate.

Gender-based difference in treatment is more rarely encountered in universities. On one hand, this is due to a different organisation of teaching in universities, the fact that the students are adults and the fact that grading and feedback are often confidential in universities. On the other hand, a well-established gender-based distribution of specialties and the fact that study groups are quite gender-homogeneous also play a role. Only 16% of the students who completed the questionnaire stated that the proportions of men and women were equal in their study group.

Awareness

In spite of gender equality-friendly attitudes, the awareness of students of their rights in the labour market is low. Estonian students mostly know that gender equality is a human right and that a law banning gender-based discrimination has been adopted in Estonia. However, more than half believe that different wages may be paid to men and women for the same work and

¹⁷ See also the 'Analysis of the Estonian Parental Leave System' (Praxis, 2013), <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Vanemapuhkuste-susteem.pdf>.

more than a third of students think that it is allowed to prefer one sex to the other when recruiting employees. One in three students finds that it is acceptable to ask about their private life in a job interview (e.g., marital status or plans to have children), and one in four students believes that employers may prefer childless employees.

According to the students participating in focus group discussions, the choices and labour market behaviour of men and women are affected by the different treatment of boys and girls in school. While boys are equipped with the belief that they are able to manage and are competent, girls are taught to be humble and downplay their skills and value. It was also pointed out that men are more prone to take risks in their labour market behaviour, while women are willing to sacrifice a higher income or position for stability. The attitudes and perceptions obtained in school can empower young people, encouraging them to stand up for their rights and believe that they deserve good and decent employment conditions. However, instruction and development of attitudes, which is not well thought through from a gender perspective, can inadvertently shape young people's attitudes that inhibit their later success and courage to stand up for their rights.

As an exception, students are well aware that it is prohibited to pay a lower salary to persons returning from parental leave. Such a result is a vivid example of the impact of the media and public discussion on people's awareness, given that this issue has been repeatedly addressed by the media. Thus, media coverage and public discussion are a good opportunity to present and explain the issues of gender equality and equal opportunities to people, which, however, has rarely been used so far.

In addition, the awareness of employers of the Gender Equality Act and employees' rights to equal treatment is low (Turk, Anniste, Masso, Karu and Krieger, 2016). In situations where neither of the parties to an employment relationship is familiar with the issues of equal treatment and gender-based discrimination, and gender stereotype-based attitudes are prevalent in society, there is a risk of gender-based discrimination in the recruitment of employees and establishment of their benefits. In order to improve the situation, it is very important to explain to young people, both in general education schools and universities, their rights and obligations as a future employee or as a potential future employer.

Discussion of gender equality and equal opportunities in teaching

As mentioned above, in order to improve young people's awareness of gender equality and their right to demand equal treatment, these topics should be included in general education and higher education curricula. The survey revealed that today's students have heard about human rights in general education schools the most (this topic had been introduced to almost all of the respondents), while only slightly more than a third said that feminism had been discussed in the course of their studies. Based on the results of the survey it can also be stated that the topics of human rights, children's rights, gender inequality, and equal treatment are increasingly being covered in general education schools: the more recently the respondents graduated from secondary schools, the more frequently these topics had been introduced to them.

Human rights is the topic that is discussed the most in universities, as well: a little less than three quarters of all respondents had heard about human rights issues in the course of their higher education studies. Human rights constitute a broad umbrella topic, knowledge of which is important for specialists of a number of different fields, which is why the frequent discussion of human rights is quite natural. Students have heard about equal treatment and gender inequality in society more often during their university studies than in basic or secondary schools: these issues were covered either briefly or more thoroughly during the university studies of more than half of the respondents. Children's rights have been taught to around half of female students and more than a third of male students at the university. This gender gap clearly reflects the segregation of specialties, with female students dominating education and social sciences, where the topic of children's rights is quite naturally frequently discussed. While one in four respondents has briefly heard of feminism in the context of one or another university course, this topic is discussed the least frequently, like in basic and secondary schools.

It is positive that the vast majority of students have acquired knowledge of human rights in both general education and higher education studies. However, the discussion of human rights as a broad umbrella topic that encompasses the protection of the rights and needs of a number of different groups risks being considered sufficient to also cover equal opportunities and gender equality. In a society where the principle of gender equality and equal opportunities is not yet firmly anchored or accepted, the discussion of gender equality only as a part of human rights entails a clear risk that gender issues dissolve among the other grounds of inequality (e.g. race, age, ethnicity, etc.) and that teaching fails to effectively contribute to the alleviation of the acute problems present in society. Until such time that gender equality is entrenched in society, special attention needs to be paid to it.

The students mentioned in the focus group discussions that gender equality was usually covered very briefly in the context of various subjects and it was often overshadowed by other topics addressed and by other groups experiencing inequality of treatment. In the opinion of the students, everyone should have basic knowledge of equal treatment and gender equality.

The students also expressed willingness to cover gender equality issues in studies in their responses to the questionnaire: three-quarters of the female respondents and half of the male respondents were of the opinion that it is necessary to discuss gender equality issues both generally and in relation to their field of study and that gender equality-related knowledge is necessary for working in the specialty being studied. The large gender gap in respondents' opinions is probably explained by the fact that, compared to men, female students perceived significantly more often that there were gender inequality and discrimination-related problems in their field of study.

Participants in students' focus group interviews found that when planning teaching and discussing gender equality issues it is important to avoid an approach that leaves either of the sexes feeling as though they were being attacked, i.e. gender equality problems affecting women and men should be addressed in a balanced way. The participants in discussions also mentioned

the common fallacy according to which gender equality and feminism are issues that are only relevant to women, and stressed the need to disprove this misconception.

While two-thirds of the female students and slightly less than half of the male students were of the opinion that the gender topic could be integrated in the research of their respective fields, and nearly three-quarters of the respondents also deemed their lecturers to be competent in this area, only a few people have used a gender perspective in their works in reality. Additionally, the experts and teachers interviewed expressed the view that students' exposure to gender equality issues was scarce. In the opinion of education experts, awareness of the issue of gender equality is rather poor. However, several teachers participating in teachers' focus groups stated that they would not feel uncomfortable addressing issues relating to gender equality.

Brief summary

Estonian students support gender equality and their views are more egalitarian than those of the general population. There is, however, a clear gender-based difference in the attitudes of female and male students, with women attaching more importance to improving gender equality and seeing gender gaps in society as being larger than male students. Male students' views are more progressive than those of women only as regards the question of the best way of sharing parental leave, and they support the equal sharing of parental leave between mother and father more often than female students.

According to students, there are perceivably different expectations of, and attitudes towards, girls and boys in Estonian schools. Girls receive better grades and more praise for their homework, but teachers also have higher expectations of girls' performance. Boys, on the other hand, are more easily forgiven for mischief and insubordination. This kind of unequal treatment is not perceived in institutions of higher education, where different specialties are often dominated by either women or men.

Despite their favourable attitude towards gender equality and the experience of unequal treatment in general education schools, students have sketchy knowledge of their rights to demand equal treatment in the labour market. It is mistakenly believed that it is acceptable for employers to base the recruitment of employees or establishment of their benefits on the criterion of gender. There is reason to fear that the gender-based difference in treatment experienced in school, which supports the development of self-confidence in boys and subordination and modesty in girls, perpetuate women's inability or lack of courage to stand up for their rights in the labour market more vigorously.

Low awareness can partly be explained by the fact that issues relating to gender equality and equal opportunities are discussed only briefly or in the context of the broad umbrella topic of human rights. Human rights are discussed the most frequently in both general education schools and universities, while equal opportunities and gender equality are a significantly rarer topic. Feminism, however, remains almost completely unaddressed in Estonian general education schools and universities. Students, especially female students, are ready for the discussion of

gender equality in the course of studies, deem it important and consider the relevant knowledge to be necessary for working in their specialty. It is also believed that a gender equality perspective can be integrated into the theses written in their fields of study, but only a few people have used this opportunity. This is apparently due to a lack of adequate knowledge and suitable supervisors or due to the fact that the topic is not considered to be important enough.

Kasutatud kirjandus

- Aavik, K. & Kajak, K. (2009). Soo sotsiaalne konstrueerimine Eesti lasteaedades 7 Tallinna lasteaia vaatlusandmete põhjal: empiiriline uurimus. Tallinn: Enut.
- Allen S.M., Hawkins A.J. (1999) Maternal Gatekeeping: Mothers' Beliefs and Behaviours That Inhibit Greater Father Involvement in Family Work. *Journal of Marriage and Family*, Vol 61.No.1.pp 199-212.
- Andresson, A. (2012). Gender Studies in the Swedish Curriculum. A report on integration of gender, from the 1960's till today. Yerevan, Armenia: Society Without Violence.
- Bondestam, F. (2010). Kunskap som befrielse? En metaanalys av svensk forskning om jämställdhet och skola 1969-2009. SOU 2010:35
- Creswell, J. W. (2005). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative approaches to research. 2nd ed. Upper Saddle River, NJ: Merrill/Pearson Education.
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M. & Hanson, W. (2003). Advanced mixed methods research designs. In *Handbook on mixed methods in the behavioral and social sciences*, ed. A. Tashakkori & C. Teddlie, 209–40. Thousand Oaks, CA: Sage.
- EIGE soolise võrdõiguslikkuse indeks [<http://eige.europa.eu/content/gender-equality-index>], [<http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/about>]
- Ekström, A. (2010). Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan. SOU 2010:99.
- Eurobaromeeter. (2010). Sooline võrdõiguslikkus EL-is aastal 2009: Eurobarometer 72.2 Eesti tulemused.
- European Commission Country Specific Recommendations REC (2007) 17
- Eurostat „Gender statistics“ [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_statistics]
- Gatrell, C. (2005). *Hard Labour: The Sociology of Parenthood*. Maidenhead: Open University Press.
- Hynninen, P. & Juutilainen, P.-K. (2006). *Seitsemään asiaa ohjauksen suunnittelusta ja tasa-arvosta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Inglehart, R. & Norris, P. (2003). *The Rising Tide: Gender Equality and Cultural change around the World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ivankova, N. V., Creswell, J. W., & Stick, S. L. (2006). Using mixed-methods sequential explanatory research design: From theory to practice. *Field Methods*, 18(1), 3-20.
- Karu, M.; Kasearu, K.; Biin, H. (2007). *Isad ja lapsehoolduspuhkus*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Kommel, K. (2013). Milline näeb välja Eesti naise päev? Eesti Statistikaameti Statistika blogi [<https://statistikaamet.wordpress.com/2013/03/08/milline-naeb-valja-eesti-naise-paev/>]
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Milena, Z. R., Dainora, G. & Alin, S. (2008). Qualitative research methods: a comparison between focus-group and in-depth interview. *Annals of Faculty of Economics*, 4 (1), 1279-1283.

Mikk, J. (2002). Soorollid õppekirjanduses. Tartu Ülikooli Pedagoogika osakonna väljaanne nr 12.

Mägi, E., Nestor, M. (2012). Keskhariiduse lõpetajate valikud. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Papp, Ü.-M. (2012a). Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks. Tallinn: ENÜ.

Papp, Ü.-M. (2012b). Ärka, märka, tegutse – õpetaja ja kool teadlikuks soostereotüüpidest, nende ületamise vajadustest ja võimalustest hariduse ja töö valdkonnas. Tallinn: ENÜ.

Schalkwyk, J., Thomas, H. & Woroniuk, B. (1997). Handbook for the Integration of a Gender Perspective in the Education Sector. Sida.

Roosalu, T. (2013). Soolise võrdõiguslikkuse monitooring. Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Statistikaameti statistika andmebaas:

- Tabel TT330: 15-74-aastaste hõiveseisund soo ja vanuserühma järgi [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=TT330&ti=15%2D74%2DDAASTASTE+H%D5IVESEISUND+SOO+JA+VANUSER%DCHMA+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/15Tooturg/12Tooturu_uldandmed/02Aastastatistika/&lang=2] Vaadatud 28.10.2015
- Tabel RV0232: Vähemalt 15-aastased hariduse, soo ja haldusüksuse või asustusüksuse liigi järgi, 1. jaanuar [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV0232&ti=V%C4HEMALT+15%2DDAASTASED+HARIDUSE%2C+SOO+JA+HALDUS%DCKSUSE+V%D5I+ASUSTUS%DCKSUSE+LIIGI+J%C4RGI%2C+1%2E+JAANUAR&path=../Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajad_ja_koosseis/04Rahvaarv_ja_rahvastiku_koosseis/&lang=2] Vaadatud 15.10.2015

Turk, P., Anniste, K., Masso, M., Karu, M. ja Krieger, T. (2015). Uuring soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamise ja indikaatorite väljatöötamine seaduse mõjude hindamiseks. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Vainu, V., Järviste, L., & Biin, H. (2010). Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2009. Tallinn: Sotsiaalministeerium.

LISA 1. Üliõpilaste küsitluse ankeet

Aitäh, et tunned huvi tudengite uuringu vastu!

Uuringust osa võtma on oodatud kõik, kes omandavad kõrgharidust kas rakenduskõrgharidusõppes, bakalaureuseõppes, magistriõppes või integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppes. Ei ole oluline, mitmendat aastat ülikoolis õpid, mitmendat haridust omandad ega ka see, kui oled hetkel hoopis akadeemilisel puhkusel.

Uuringu eesmärgiks on teada saada, millisena näevad ja kogevad tudengid Eesti ühiskonda. Uurime näiteks, milline on sinu hinnangul Eesti meeste ja naiste olukord ja millised on sinu kogemused võrdse kohtlemisega. Samuti soovime kuulda sinu mõtteid selle kohta, kas ja kuidas peaks võrdse kohtlemise ja soolise tasakaalu teemat Eesti koolides ja ülikoolides käsitlema.

Küsitlus on anonüümne, sinu antud vastuseid kasutatakse uuringu tulemustes vaid ldistatuna ega seostata sinu isikuga. Küsitluses on kokku 35 küsimust ja nendele vastamine võtab aega 20-30 minutit.

Kõigil küsitluse läbinutel on võimalus osaleda iPadi loosimises! Oleme tänulikud kui vastad ankeedi lõpuni!

Küsimuste korral pöörduge palun aadressil helen.biin@praxis.ee

Palun märgi, millisel õppetasel sa praegu õpid. Vasta ka juhul, kui oled kooli nimekirjas kuid viibid akadeemilisel puhkusel või ei tegele mõnel muul põhjusel hetkel aktiivselt õppimisega.

1. Millisel tasemel sa praegu õpid?

1. rakenduskõrgharidusõpe
2. bakalaureuseõpe
3. magistriõpe
4. integreeritud bakalaureuse- ja magistriõpe (5-6-aastane õpe)
5. doktoriõpe
6. ei õpi ühelgi tasemel

2. Vanus: _____ aastat

3. Sugu

1. Naine
2. Mees

4. Rahvus

1. Eestlane
2. Venelane
3. Muu _____

5. Milline on sinu kodune keel?

1. Eesti keel
2. Vene keel
3. Muu _____

6. Palun kirjelda, mida tähendab sinu hinnangul sooline võrdõiguslikkus?

7. Kuidas Sa hindad naiste ja meeste positsiooni Eesti ühiskonnas?	1. Naistel märgatavalt parem kui meestel 2. Naistel natuke parem kui meestel 3. Naised ja mehed on ühiskonnas võrdväärsed 4. Meestel natuke parem kui naistel 5. Meestel märgatavalt parem kui naistel				
8. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus	Ei oska vastata
1. Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond.	1	2	3	4	5
2. Naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed.	1	2	3	4	5
3. Ühiskond, kus naistel ja meestel on võrdsed võimalused, on hea ühiskond.	1	2	3	4	5
4. Sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik, sest naised ja mehed on bioloogiliselt erinevad.	1	2	3	4	5
5. Sooline võrdõiguslikkus ei ole võimalik, sest naistel ja meestel peavad olema ühiskonnas erinevad rollid.	1	2	3	4	5
6. Inimeste valikuvõimalused ei sõltu sellest, kas nad on naised või mehed.	1	2	3	4	5
9. Mõtle Eesti ühiskonnale ja märgi, kuivõrd nõustud järgnevate väidetega?					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus	Ei oska vastata
1. Ühiskonnas avaldatakse meeste survet olla tööalaselt edukas.	1	2	3	4	5
2. Meestel peab olema kõrgem palk, sest nad peavad üleval oma peret.	1	2	3	4	5
3. Mehed on paremad juhid kui naised.	1	2	3	4	5
4. Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel.	1	2	3	4	5
5. Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised.	1	2	3	4	5
6. Ühiskonnas avaldatakse naistele survet olla tööalaselt edukas.	1	2	3	4	5
7. Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed.	1	2	3	4	5
8. Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks.	1	2	3	4	5
9. Mees peaks olema peamine pere toitja.	1	2	3	4	5

10. Kui sul oleksid vajalikud oskused ja sa saaksid valida ükskõik millise ameti, siis kuivõrd sulle meeldiks töötada nendel ametikohtadel? Oletame, et kõigi nende ametite eest saab ühtemoodi head palka ja neil on sama hea maine. Vasta puhtalt töö sisu ja iseloomu silmas pidades.				
	Väga meeldiks	Pigem meeldiks	Pigem ei meeldiks	Üldse ei meeldiks
1. Advokaat	4	3	2	1
2. Aeroobikatreener	4	3	2	1
3. Arhitekt	4	3	2	1
4. Arst	4	3	2	1
5. Ettevõtte juht	4	3	2	1
6. Farmatseut	4	3	2	1
7. Füsioterapeut	4	3	2	1
8. Füüsik	4	3	2	1
9. Insener	4	3	2	1
10. Jalgpallitreener	4	3	2	1
11. Juuksur	4	3	2	1
12. Keeleteadlane	4	3	2	1
13. Kohvikupidaja	4	3	2	1
14. Lasteaiaõpetaja	4	3	2	1
15. Lastekaitsetöötaja	4	3	2	1
16. Lendur	4	3	2	1
17. Medõde	4	3	2	1
18. Minister	4	3	2	1
19. Moekunstnik	4	3	2	1
20. Molekulaarbioloog	4	3	2	1
21. Mööblitöötaja või -restauraator	4	3	2	1
22. Personalijuht	4	3	2	1
23. Politseinik	4	3	2	1
24. Programmeerija	4	3	2	1
25. Projektijuht	4	3	2	1
26. Psühholoog	4	3	2	1

27. Raamatupidaja või finantsjuht	4	3	2	1
28. Riigikogu liige	4	3	2	1
29. Sotsioloog	4	3	2	1
30. Sõjaväelane/sõdur	4	3	2	1
31. Õpetaja	4	3	2	1
32. Ülikooli õppejõud	4	3	2	1
Kui sellest loetelust oli puudu see amet, mille Sa kindlasti valiksid, siis palun kirjuta see siia				
<p>11. Nüüd kujuta palun ette, et sa oled vastassoo esindaja. Kuivõrd sulle meeldiks töötada nendel ametikohtadel? Mõttemängu tingimused on samad - sul on olemas kõik vajalikud oskused ja teadmised ning kõigi nende ametite eest saab ühtemoodi head palka ja neil on ühesugune maine. Vasta puhtalt töö sisu ja iseloomu silmas pidades.</p>				
	Väga meeldiks	Pigem meeldiks	Pigem ei meeldiks	Üldse ei meeldiks
1. Insener	4	3	2	1
2. Ettevõtte juht	4	3	2	1
3. Programmeerija	4	3	2	1
4. Advokaat	4	3	2	1
5. Lasteaiaõpetaja	4	3	2	1
6. Medõde	4	3	2	1
7. Õpetaja	4	3	2	1
8. Juuksur	4	3	2	1
9. Arst	4	3	2	1
10. Arhitekt	4	3	2	1
11. Lendur	4	3	2	1
12. Jalgpallitreener	4	3	2	1
13. Füüsik	4	3	2	1
14. Minister	4	3	2	1
15. Raamatupidaja või finantsjuht	4	3	2	1
16. Molekulaarbioloog	4	3	2	1
17. Riigikogu liige	4	3	2	1
18. Moekunstnik	4	3	2	1

19. Projektijuht	4	3	2	1	
20. Füsioterapeut	4	3	2	1	
21. Lastekaitsetöötaja	4	3	2	1	
22. Politseinik	4	3	2	1	
23. Kohvikupidaja	4	3	2	1	
24. Mööblitiser või -restauraator	4	3	2	1	
25. Keeleteadlane	4	3	2	1	
26. Sõjaväelane/sõdur	4	3	2	1	
27. Aeroobikatreener	4	3	2	1	
28. Ülikooli õppejõud	4	3	2	1	
29. Sotsioloog	4	3	2	1	
30. Personalijuht	4	3	2	1	
31. Farmatseut	4	3	2	1	
32. Psühholoog	4	3	2	1	
Kui sellest loetelust oli puudu see amet, mille Sa kindlasti valiksid, kui sa oleks vastassoo esindaja, siis kirjuta see siia					
12. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus	Ei oska vastata
1. Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine.	1	2	3	4	5
2. Kui rinnaga toitmine välja arvata, saavad mehed kõigi teiste lapse kasvatamise ja hoidmisega seotud kohustustega sama hästi hakkama kui naised.	1	2	3	4	5
3. Mehed suudavad koduseid töid teha sama hästi kui naised.	1	2	3	4	5
4. Suurema osa kodutöödest peaks tegema see abikaasa (elukaaslane), kellel on teisega võrreldes väiksem palk.	1	2	3	4	5
5. Pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi.	1	2	3	4	5
6. Suurema sissetulekuga pereliikmel peaks olema peres ka suurem otsustusõigus.	1	2	3	4	5
7. Pereelu ja lapsed piiravad meeste karjäärivõimalusi.	1	2	3	4	5
8. Mehed peaksid osalema praegusest rohkem laste hoidmises ja kasvatamises.	1	2	3	4	5

9. Laste jaoks on lähedane ja hea suhe isaga sama oluline, kui lähedane ja hea suhe emaga.	1	2	3	4	5
10. Mehed oskavad loomupäraselt laste eest hoolitseda.	1	2	3	4	5
11. Emad tahavad ise olla lastega kodus ja ei raatsi seda ülesannet meestega jagada.	1	2	3	4	5
12. Mehed on sama pühendunud lapsevanemad kui naised.	1	2	3	4	5
13. Naised oskavad loomupäraselt laste eest hoolitseda.	1	2	3	4	5
14. Ka mehed võiksid olla lapsehoolduspuhkusel.	1	2	3	4	5
13. Kui sa saaksid lähiajal lapse, siis milline oleks sinu jaoks kõige meelepärasem lapsepuhkuse jagunemine sinu ja su partneri või abikaasa vahel?					
Märkus: Eestis kestab vanemahüvitisega tasustatud lapsepuhkus 18 kuud. Kuni lapse 70 päeva vanuseks saamiseni saab seda võtta vaid ema, hiljem saavad vanemad ise otsustada, kumb lapsega kodus on ning võivad puhkusel olla ka näiteks kordamööda. Igakuiselt makstav vanemahüvitis on sama suur, kui lapsepuhkusel oleva vanema varasem kuupalk.					
<ol style="list-style-type: none"> Oleksin ise 1,5 aastat lapsepuhkusel. Oleksin suurema osa ajast ise lapsepuhkusel, aga ka mu partner/abikaasa võtaks mõne kuu. Jagaksime lapsepuhkust partneri/abikaasaga enam-vähem võrdselt. Oleksin mõne kuu lapsepuhkusest ja mu partner/abikaasa oleks suurema osa ajast lapsepuhkusel. Mu partner/abikaasa oleks 1,5 aastat lapsepuhkusel. Ma ei soovi lapsi saada. 					
14. Järgnevalt on kirjeldatud kahte lapsevanema olulist rolli ja ülesannet laste kasvatamisel. Kui sa peaksid valima nende vahel, siis kumba rolli sa olulisemaks peaksid?					
<ol style="list-style-type: none"> Lapsevanema roll on eelkõige last arendada, suunata ja õpetada selliselt, et temast kasvaks tulevikus enesega toimetulev ja edukas inimene. Lapsevanema roll on eelkõige olla oma lapsele igapäevaseks toeks, teda mõista ja toetada selliselt, et laps tunneks end turvaliselt, tema vajadused oleks rahuldatud. 					
15. Milline peaks sinu hinnangul olema naiste osakaal loetletud kohtades					
	Praegusest väiksem	Sama suur kui praegu	Praegusest suurem	Naiste osakaal ei oma tähtsust	Ei oska öelda
1. Riigikogu liikmete hulgas.	1	2	3	4	5
2. Valitsuse ministrite hulgas.	1	2	3	4	5
3. Kohalikes volikogudes.	1	2	3	4	5
4. Riigiasutuse tippjuhtide hulgas.	1	2	3	4	5
5. Eraettevõtete tippjuhtide hulgas.	1	2	3	4	5
16. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus	Ei oska öelda
1. Naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik	1	2	3	4	5

erinevate huvide paremaks esindamiseks.					
2. Naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik vaid Euroopa Liidu ootustele ja nõuetele vastamiseks.	1	2	3	4	5
3. Naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik, kuna naised on alalhoidlikumad ja võtavad vähem riske.	1	2	3	4	5
4. Poliitiliste otsuste headus ei sõltu sellest, kas otsustajad on mehed või naised.	1	2	3	4	5
5. Naised ei sobi poliitikasse.	1	2	3	4	5
6. Naised ise ei soovi minna poliitikasse.	1	2	3	4	5
17. Kas sinu teada vastavad alltoodud väited tõele või mitte.					
		Õige	Vale	Ei oska öelda	
1. Eestis on olemas seadus, mis keelustab soolise diskrimineerimise.		1	2	3	
2. Kui tööandja hinnangul teevad ühe soo esindajad mõnda tööd paremini, kui teise soo esindajad, on tal õigus valida töötaja tema soo järgi.		1	2	3	
3. Meeste ja naiste võrdne kohtlemine on inimõigus.		1	2	3	
4. Tööandja võib töökuulutuses märkida, millisest soost töötajat ta otsib.		1	2	3	
5. Kui naistöötaja küsib madalamat palka, kui sama tööd tegev meestöötaja, siis võib talle madalamat palka maksta.		1	2	3	
6. Tööstusel võib küsida kandidaadilt tema eraelu, näiteks abielustaatus ja lastesaamisplaanide, kohta.		1	2	3	
7. Tööandja tohib eelistada ilma lasteta töötajat, kui tema hinnangul saavad tööülesanded sel viisil paremini täidetud.		1	2	3	
8. Lapsepuhkuselt naasvale töötajale võib maksta madalamat palka, sest tema oskused ja teadmised on eemaloleku ajal rooste läinud.		1	2	3	
18. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus	Ei oska öelda
1. Noormeestele peaksid kõrgkooli astumisel kehtima leebemad nõuded kui neidudele.	1	2	3	4	5
2. Tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama samu õppeaineid (sh. tööõpetust ja kehalist kasvatust) ühesugusel viisil.	1	2	3	4	5
3. Tüdrukutel ja poistel peaks laskma õppeaineid valida eelkõige nende endi huvidest ja võimetest lähtuvalt.	1	2	3	4	5
4. Poisid peaksid karjäärivalikul mõtlema tulevasele sissetuleku suurusele rohkem kui tüdrukud.	1	2	3	4	5
5. Lasteaias peaksid poistel ja tüdrukutel olema erinevad mängud ja tegevused.	1	2	3	4	5
19. Palun mõtle tagasi oma põhikooli ja keskkooli peale. Kas tuli kunagi ette, et ...					
	Mitte kunagi	Mõnikord	Sageli	Alati	Ei oska öelda

1. Õpetaja pani samade teadmiste eest noormeestele paremaid hindeid kui tütarlastele.	1	2	3	4	5
2. Õpetaja pani samade teadmiste eest tütarlastele paremaid hindeid kui noormeestele.	1	2	3	4	5
3. Õpetaja kiitis iseseisvate või koduste tööde täitmise eest sagedamini noormehi.	1	2	3	4	5
4. Õpetaja kiitis iseseisvate või koduste tööde täitmise eest sagedamini tütarlapsi.	1	2	3	4	5
5. Noormehed said tunnis rohkem tähelepanu.	1	2	3	4	5
6. Tütarlapsed said tunnis rohkem tähelepanu.	1	2	3	4	5
7. Tütarlastelt eeldati paremaid õpitulemusi.	1	2	3	4	5
8. Noormeestele anti ulakused ja halb käitumine kergemini andeks.	1	2	3	4	5
20. Mõtle oma praegu käimas olevate ülikooliõpingute peale. Kas Sinu ülikooliõpingute käigus on tulnud ette olukordi, kus ...					
	Mitte kunagi	Mõnikord	Sageli	Alati	Ei oska öelda
1. Õppejõud paneb samade teadmiste eest noormeestele paremaid hindeid kui tütarlastele.	1	2	3	4	5
2. Õppejõud paneb samade teadmiste eest tütarlastele paremaid hindeid kui noormeestele.	1	2	3	4	5
3. Õppejõud tunnustab noormehi sagedamini kui tütarlapsi.	1	2	3	4	5
4. Õppejõud tunnustab tütarlapsi sagedamini kui noormehi.	1	2	3	4	5
5. Noormehed saavad loengus rohkem tähelepanu.	1	2	3	4	5
6. Tütarlapsed saavad loengus rohkem tähelepanu.	1	2	3	4	5
7. Tütarlastelt eeldatakse paremaid tulemusi kui noormeestelt.	1	2	3	4	5
8. Noormeestelt eeldatakse paremaid tulemusi kui tütarlastelt.	1	2	3	4	5
21. Kas põhi- või keskkooli tundides räägiti sulle midagi järgmistel teemadel?					
	Räägiti üsna põhjalikult	Räägiti mingil määral	Üldse ei ole räägitud	Ei oska vastata	
1. Inimõigused	1	2	3	4	
2. Lapse õigused	1	2	3	4	
3. Sooline ebavõrdsus ühiskonnas	1	2	3	4	
4. Võrdne kohtlemine	1	2	3	4	
5. Feminism	1	2	3	4	
22. Kas ülikooli loengutes või seminarides on sulle midagi räägitud järgmistel teemadel?					
	Eraldi kursus sel teemal	Mõne kursuse raames põhjalikult	Mõne kursuse raames põgusalt	Üldse ei ole räägitud	Ei oska vastata
1. Inimõigused	1	2	3	4	5
2. Lapse õigused	1	2	3	4	5
3. Sooline ebavõrdsus ühiskonnas	1	2	3	4	5
4. Võrdne kohtlemine	1	2	3	4	5
5. Feminism	1	2	3	4	5
23. Palun vasta järgmistele küsimustele.					
	Jah,	Pigem jah	Pigem	Kindlasti	Ei oska

	kindlasti		mitte	mitte	öelda
1. Kas sinu arvates on vajalik, et ülikooli loengutes käsitletaksooolise võrdõiguslikkuse teemat?	1	2	3	4	5
2. Kas sinu hinnangul on sinu erialal või valdkonnas töötades tarvis teadmisi soolisest võrdõiguslikkusest?	1	2	3	4	5
3. Kas sinu valdkonnas on probleeme soolise ebavõrdsuse või diskrimineerimisega?	1	2	3	4	5
4. Kas sinu valdkonna uurimistöodesse on võimalik sootemat integreerida?	1	2	3	4	5
5. Kas oled ülikooliõpingute käigus käsitlenud sootemat mõnes iseseisvas töös, ettekandes või uurimistöös?	1	2	3	4	5
6. Kas sinu valdkonna õppejõud on soolisest võrdõiguslikkusest teadlikud?	1	2	3	4	5
7. Kas sa sooviksid kuulata õppeainet, kus käsitletaksooolist võrdõiguslikkust seoses sinu erialaga?	1	2	3	4	5

24. Palun loe läbi kolm loengukursuse lühikirjeldust. Millise nendest kolmest sa valiksid, kui peaksid kindlasti ühe nendest kursustest läbima?

1. Kursusel tutvustatakse erinevaid teooriaid ja uuringuid, mis selgitavad ühiskonnas levinud soolise ebavõrdsuse ja stereotüüpide teket ja püsimist. Teoreetiliste teadmiste baasil analüüsitakse ümbritsevat elu ja ühiskonda ning õpitakse märkama olukordi ja valdkondi, kus sugu mängib olulist rolli. Kursuse läbinud tudeng oskab ühiskonda sooperspektiivist analüüsida. Seega tutvustatakse kursusel nii teooriat kui ka viise, kuidas praktikas sootematele läheneda.
2. Kursuse eesmärgiks on õppida analüüsima ühiskonda soolisest perspektiivist, õpetada nägema ühiskonna struktuurset ebavõrdsust ning märkama, kuidas me igapäevases elus teeme otsuseid soostereotüüpidest lähtuvalt. Kursusel õpetatakse, kuidas oma erialal sooneutraalseid ja sooliselt tasakaalustatud otsuseid teha, vältida ebavõrdset kohtlemist ning vähendada soolise ebavõrdsuse taastootmist. Seega on kursus pigem praktilist laadi, seal ei käsitleta põhjalikult erinevaid teoreetilisi lähenemisi.
3. Kursusel tutvustatakse feministliku mõtte ajalugu, erinevaid asjassepuutuvaid teooriaid ja lähenemisi. Tutvustatakse erinevaid uuringutulemusi ning näidatakse, mil viisil on sooline ebavõrdsus ühiskonnas tekkinud, mis seda seletab ning millised on selle tagajärjed. Seega on kursus peamiselt teoreetilist laadi.

25. Milline on sinu kõrgeim lõpetatud haridustase?

1. Üldkeskharidus või gümnaasium
2. Kutseharidus põhihariduse baasil
3. Keskeri-/ tehnikumiharidus
4. Kutseharidus keskhariduse baasil
5. Rakenduskõrgharidus, diplomiõpe
6. Kõrgharidus - bakalaureusekraad
7. Kõrgharidus - magistrikraad
8. Kõrgharidus - doktorikraad, residentuur

26. Millises ülikoolis või õppeasutuses sa õpid?

1. Arvutikolledž
2. EELK Usuteaduse Instituut

3. Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar
4. Eesti Hotelli- ja Turismikõrgkool
5. Eesti Infotehnoloogia Kolledž
6. Eesti Kunstiakadeemia
7. Eesti Lennuakadeemia
8. Eesti Maaülikool
9. Eesti Mereakadeemia
10. Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar
11. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
12. Eesti-Ameerika Äriakadeemia
13. Estonian Business School
14. Euroakadeemia
15. Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused
16. Lääne-Viru Rakenduskõrgkool
17. Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor
18. Majanduse ja Juhtimise Instituut
19. Sisekaitseakadeemia
20. Tallinna Majanduskool
21. Tallinna Tehnikakõrgkool
22. Tallinna Tehnikaülikool
23. Tallinna Tervishoiu Kõrgkool
24. Tallinna Ülikool
25. Tartu Kõrgem Kunstikool
26. Tartu Teoloogia Akadeemia
27. Tartu Tervishoiu Kõrgkool
28. Tartu Ülikool
29. Võrumaa Kutsehariduskeskus
30. Muu _____

27. Mis erialal sa õpid?

1. Ajakirjandus ja infolevi
2. Arhitektuur ja ehitus
3. Arvutiteadused (sh infotehnoloogia)
4. Bioteadused (sh bioloogia, biokeemia, keskkonnateadused)
5. Füüsikalised loodusteadused (sh füüsika, keemia, geoteadused)
6. Humanitaaria (sh teoloogia, keeled, ajalugu, filosoofia, arheoloogia, eetika, kulturoloogia)
7. Isikuteenindus (sh sport, teenindus, turism, majutus)
31. Keskkonnakaitse
8. Kunstid
9. Majandus
10. Matemaatika ja statistika
11. Põllumajandus, metsandus ja kalandus (sh aiandus)
12. Sotsiaal- ja käitumisteadused (sh psühholoogia, sotsioloogia, politoloogia)
13. Sotsiaalteenused (sh sotsiaaltöö, noorsootöö)
14. Tehnikaalad (sh mehhaanika, metallitöö, elektroonika, elektrotehnika)
15. Tervis (sh meditsiin, õendus, hambaravi, farmaatsia, taastusravi)
16. Tootmine ja töötlemine
17. Transporditeenused
18. Turvamine (sh töökaitse, militaarõpe)
19. Veterinaaria
20. Õigus

21. Õpetajakoolitus ja kasvatusteadused (sh eripedagoogika, haridusteadus, andragoogika)
22. Ärindus ja haldus (sh kaubandus, turundus, rahandus, majandusarvestus, maksundus, juhtimine)

Muu, palun täpsusta: _____

28. Mitmendat aastat sa kõrgkoolis õpid? Võta palun arvesse kõik kõrgkoolides veedetud aastad.
_____ aastat

29. Kui palju on sinu kursusel mehi ja naisi?

1. Kõik või peaaegu kõik on mehed (90-100%)
2. Enamus on mehed (mehi 60-90%)
3. Mehi ja naisi on võrdselt
4. Enamus on naised (naisi 60%-90%)
5. Kõik või peaaegu kõik on naised (90-100%)

30. Kas sul on lapsi? Palun võta arvesse nii bioloogilisi lapsi kui ka teisi lapsi, kelle kasvatamises sa osaled

1. Ei
2. Jah, mul on [] laps/last

31. Perekonnaseis

1. Vallaline
2. Elan elukaaslasega/vabas kooselus
3. Abielus
4. Lahutatud/lesk

32. Kus sa keskkooli lõpetamise ajal elasid?

1. Eesti linnas → suunamine küsimus 32.1
2. Eesti maa-asulas → suunamine küsimus 32.2
3. Mõnes välisriigis

Suunamine 32.1 Millises linnas elasid keskhariduse lõpetamise ajal?

1. Abja-Paluoja	2. Antsla	3. Elva
4. Haapsalu	5. Jõgeva	6. Jõhvi
7. Kallaste	8. Karksi-Nuia	9. Kehra
10. Keila	11. Kilingi-Nõmme	12. Kiviõli
13. Kohtla-Järve	14. Kunda	15. Kuressaare
16. Kärdla	17. Lihula	18. Loksa
19. Maardu	20. Mustvee	21. Mõisaküla
22. Narva	23. Narva-Jõesuu	24. Otepää
25. Paide	26. Paldiski	27. Põltsamaa
28. Põlva	29. Pärnu	30. Püssi
31. Rakvere	32. Rapla	33. Räpina
34. Saue	35. Sillamäe	36. Sindi
37. Suure-Jaani	38. Tallinn	39. Tamsalu
40. Tapa	41. Tartu	42. Tõrva
43. Türi	44. Valga	45. Viljandi
46. Võhma	47. Võru	

Suunamine 32.2 Millises maakonnas elasid keskhariduse lõpetamise ajal?

1. Harju	2. Hiiu
3. Ida-Viru	4. Jõgeva
5. Järva	6. Lääne
7. Lääne-Viru	8. Põlva
9. Pärnu	10. Rapla
11. Saare	12. Tartu
13. Valga	14. Viljandi
15. Võru	

35. Kas sa käid praegu, oled enne ülikooli õppima asumist või ülikooliõpingute ajal käinud tööl?

1. Jah, mul on praegu töökoht.
2. Jah, mul on varem olnud töökoht.
3. Jah, olen teinud varem või teen praegu ajutisi töid.
4. Olen olnud praktikal.
5. Ei, mul ei ole töökogemust.

Kas soovid midagi uuringu või käsitletud teemade kohta lisada?

Suur tänu vastuste eest!

Kui soovid osa võtta iPadi loosimisest, siis kirjuta palun oma e-maili aadress. Kuna küsitlus on anonüümne, ei viida e-maili aadressi ja sinu vastuseid omavahel kokku. Sinu e-maili aadressi ei edastata kolmandatele isikutele ega kasutata mingiks muuks otstarbeks, kui loosiauhinna võitjaga kontakteerumiseks.

E-maili aadress _____

LISA 2. Üliõpilaste fookusrühma intervjuude kava

Sissejuhatavad küsimused

1. Kui suurt rolli teie arvates mängib ühiskonnas inimese sugu?
2. Kas teie elus on ette tulnud olukordi, kus te olete tundnud, et teie sugu mängib olulist rolli?
3. Mida tähendab sooline võrdväarsus või võrdõiguslikkus teie jaoks?

Veendumused ja traditsioonilised soorollid

4. Kuidas on Eestis teie arvates asjad soolise võrdsusega? Palun täpsustage või tooge näide? (Kui üliõpilane väidab, et lood on halvasti, siis küsida) Millega?
5. Mis on kaasa aidanud sellele, et asjad soolise võrdsusega on hästi? Või Millest on ebavõrdsus ja ebavõrdne kohtlemine tingitud?
6. Kas võrdne kohtlemine ja võrdõiguslikkus on teie hinnangul võimalikud?
 - a. Miks ei ole?
 - b. Millistest valdkondades ei ole? (nt pereelu, töö, haridus, poliitika)
 - c. Kas on ühiskonda, kus on olukord juba parem.
7. Mille poolest mehed ja naised erinevad sedavõrd, et ei ole võimalik saavutada võrdsust? Kas on bioloogiliselt kaasa antud midagi?
8. Milliseid asju oskavad mehed paremini kui naised? Millega naised ei saa hakkama? Miks? Tooge näiteid oma elust?
9. Kas te olete märganud koolis või hariduses ebavõrdsust või ebavõrdset kohtlemist? Millist?
10. Millest see tingitud on? Mida peaks tegema, et vähendada soolist ebavõrdsust?
11. Milline roll on haridusel, õpetajatel ja koolidel? /sotsiaalteadlastele: uuringutel ja sotsiaalteadustel/

Õpetamise kunst

12. Missugustel ainekursustel on soolise võrdväarsuse teema käsitlust leidnud? Kuidas täpsemalt?
13. Kuivõrd olete seda teemat käsitleanud oma kodutöodes, referaatides, lõputöös? Kuidas? Miks? Kust tuli selleks tõuge?
14. Kas võiks selle teema käsitlemisele õppetöös rohkem tähelepanu pöörara? Kuidas? Miks?
15. Kas teie hinnangul on tudengitel huvi teema vastu?
16. Mida saaks teha, et oleks huvi? Kuidas näete selle teema olulisust üliõpilaste jaoks, millisest vaatenurgast?
17. Kuidas tekitada huvi nende üliõpilaste seas, kes selle teema osas skeptilised on?
18. Missugune lähenemine oleks teie jaoks taunitav ja summutaks huvi antud teema vastu?
19. Mida te tahaksite kuulda sellisel loengul? Milliste valdkondade kohta oleks kõige rohkem huvi?

